

CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ
Adli Tıp Anabilim Dalı

MANİSA'DAKİ
İLK VE ORTA ÖĞRETİM OKULU ÖĞRENCİLERİNİN
DÜZENLENMİŞ SENARYOLAR İLE
FİİLİN HUKUKİ ANLAM VE SONUÇLARINI ALGILAYABİLME
VEYA DAVRANIŞLARINI YÖNLENDİRME YETENEĞİ
SINIRLARININ ARAŞTIRILMASI

UZMANLIK TEZİ
Tarık ULUÇAY

Tez Danışmanları
Doç. Dr. Mahmut AŞIRDİZER
Doç. Dr. Mehmet Sunay YAVUZ

Manisa, 2010

ÖNSÖZ

Eğitimim süresince bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşarak ufkumu genişleten, uzmanlık tezimin konusunun belirlenmesinden, basım aşamasına gelinceye kadar desteklerini esirgemeyen tez danışmanlarım, değerli hocalarım Doç. Dr. Mahmut AŞIRDİZER ve Doç. Dr. M. Sunay YAVUZ'a şükranlarımı sunar; eğitimimde gösterdiği özverili çabalar ve desteği için değerli hocam, Yrd. Doç. Dr. Yıldırım ZEYFEOĞLU' na teşekkür ederim.

Tez çalışmam sırasında değerli desteklerini esirgemeyen Celal Bayar Üniversitesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı öğretim üyesi Prof. Dr. Gönül DİNÇ ve Sosyal Hizmet Uzmanı Sayın Tülin ASLANER' e, yardımlarını ve olanaklarını esirgemeyen Manisa İl Valiliği, Manisa İl Milli Eğitim Müdürlüğü, Manisa merkez ilçeye bağlı ilköğretim okulları ve liselerin yöneticileri, öğretmenleri ve öğrencilerine teşekkürü bir borç bilirim.

Ayrıca, birlikte ihtisas yapmaktan mutluluk duyduğum asistan arkadaşlarım; Dr. M. Gökhan DİZDAR ve Dr. Yeşim TUYJİ' ye teşekkür eder; bugünlere gelmemde emeklerini yadsıyamayacağım, her zaman desteklerini yanımda hissettiğim ailemin tüm bireyelerine; gerek asistanlık, gerekse tez hazırlıkları sürecinde, bana gösterdikleri sabır ve verdikleri destek için, benimle her türlü güzelliği, zorluğu, hayatı paylaşan sevgili eşim Dr. Safiye ULUÇAY ve kızım Betül'e sonsuz şükranlarımı sunarım.

Dr. Tarık ULUÇAY

ÖNSÖZ

İÇİNDEKİLER	Sayfa
I. GİRİŞ	1
II. GENEL BİLGİLER	4
1. Suç kavramı	4
2. Ceza kavramı	5
3. Çocukluk kavramı ve çocukluk dönemi ile ilgili yaş sınırları	7
4. Suça itilmiş çocuk kavramı	9
5. Çocukluk dönemindeki suçluluğunun türleri	10
6. Suçluluk üzerine teoriler	11
7. Çocukların suça yönelimi üzerine etkili faktörler	12
8. Uluslararası hukuk yönünden çocuk kavramı	13
8.1. Çocuk haklarının gelişimi	15
8.2. Uluslararası hukukta cezai sorumluluk için asgari yaş sınırı	16
8.3. Uluslararası hukukta çocuk ceza adaleti açısından üst yaş sınırı	18
9. Türk hukuku yönünden çocuk kavramı	19
9.1. T.C. Hukukunda cezai sorumluluk için mevcut yaş sınırları	20
III. GEREÇ VE YÖNTEM	26
1. Araştırmanın evreni	26
2. Araştırmanın evreninde revizyon	27
3. Yasal izinler	28
4. Örnek grubunun seçilmesi	28
5. Anket formu ve uygulanması	31
6. Veri analizi ve istatistiksel değerlendirme	32
IV. BULGULAR	35
1. Araştırma grubunun tanımlayıcı bulgularının incelenmesi	35
2. Öğrencilerin senaryolar karşısında verdikleri cevapların dağılımının incelenmesi	46
3. Öğrencilerin yaş gruplarına göre belirlenen “beklenen cevap” yüzdelerinin, bulguların ilk bölümünde tanımlanan bazı veriler ile karşılaştırılması	67
V. TARTIŞMA	92

VI. SONUÇ VE ÖNERİLER	108
VII. ÖZET	111
VIII. İNGİLİZCE ÖZET	113
IX. EKLER	115
1. Ek-1: Suç Tanımlamalarına Teorik Yaklaşımlar	115
2. Ek-2: Çocuk Hakları Sözleşmesi	118
3. Ek-3: Anket Formu	127
4. Ek-4: Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu	141
X. KAYNAKLAR	144

I- GİRİŞ

Hukuk Devletinde toplumun huzuru yasalar tarafından koruma altına alınmıştır. Toplumdaki fertlerin, herhangi bir kimsenin davranışı yüzünden tehdit altında kalması durumunu suç olarak değerlendiren kanun koyucu, bu durumu yasalılaştırır ve uygulayıcılar vasıtasıyla o suç için öngördüğü cezanın tatbik edilmesini emreder. Her suça karşı belli bir ceza öngörülür ve cezalandırmanın yöntemi ve süresi ilgili kanunlarda belirtilir. Kanun koyucu, suç ve uygun cezaları tanzim ederken gereken esasları, kamu vicdanını göz önüne alarak belirler. İslah etme, ibret vererek caydırıcı olma ve toplumu suçludan koruma esasları olmayan hiçbir ceza yürürlükte olamaz ve bu amaçlar gözetilmiyorsa o kişiye ceza uygulanamaz **(1, 2)**.

Akıl hastalığı veya zayıflığı bulunan bir kişinin, hastalığı nedeniyle hürriyeti kısıtlayıcı cezadan yeterince anlam çıkararak ıslah olması beklenemeyeceğinden, kişinin mental sağlığının yerinde olup, olmadığı ve mental olgunluk açısından yeterince gelişmiş olup olmadığının belirlenmesi, işlediği iddia olunan bir suç karşısında ceza verilip, verilmeyeceği veya cezanın niteliğinin belirlenmesinde en önemli kıstaslardan birini oluşturacaktır **(2)**.

Dünyadaki hukuk devletlerinin tamamında, işlenen suçun karşılığı olan cezanın uygulanmasından muaf tutulan diğer bir grubu ise, yasalarla belirlenen yaşların altındaki çocuklar oluşturmakta olup; bu çocuklarda cezanın ıslah edici vasfı bulunmayacağı, toplumun diğer bireyleri için caydırıcı ve ibret verici olmayacağı ve bu çocukların toplum için tehlike yaratmayacağı düşüncesi ön plana çıkmaktadır **(2, 3)**.

Gerek Çocuk Hakları Sözleşmesi hükümleri, gerekse Pekin Kuralları göz önüne alınarak, dünyanın pek çok ülkesinde cezai sorumluluğun alt sınırı 7 ile 18 yaş arasında belirlenmiş olup **(3,4)**; ülkemizde; cezai sorumluluk yaşının alt sınırı, 2005 yılında yürürlükten kalkan 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 53. maddesinde 11 yaş olarak tanımlanmışken **(5)**; 2005 yılında yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 31. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen “fili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğunun olmadığı; bu kişiler hakkında ceza kovuşturması yapılamayacağı; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanabileceği” hükmü ile 12 yaşına çıkartılmıştır **(6)**.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 31. maddesinin 2. fıkrasında “fili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olan çocukların, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde, ceza sorumluluklarının bulunmayacağı; ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanacağı; işlediği fiili algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı halinde ise, bu kişiler hakkında, ceza indirimine gidileceği” şeklinde düzenlenmiş bulunan hükmü ile; 12 yaşını doldurmuş olup da 15 yaşını doldurmamış olan çocukların, suç isnadıyla karşılaşmaları halinde, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 35. maddesinin 1. fıkrası gereğince, “bu kanun kapsamındaki çocuklar hakkında mahkemelerin, çocuk hâkimleri veya Cumhuriyet savcılarınca gerektiğinde çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılacağı, sosyal inceleme raporunun, çocuğun, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından takdirinde, göz önünde bulundurulacağı” kaydedilmiştir **(7)**.

Ergenleri ve çocukları suça yönelten nedenler, bireysel ve çevresel nedenler olmak üzere iki temel gruba ayrılmakta olup; bireysel nedenler,

ergenlerin işlediği suçların, ancak oldukça küçük bir kısmını açıklayabilmekte; esas önemli etmeni ise çevresel faktörler oluşturmaktadır. Çevresel faktörlerin başında, ergenin hayatını geçirdiği aile, okul, iş, kent ve arkadaş çevresi gelmektedir. Bu faktörler, yalnızca suçun işlenişi üzerinde etkili olmayıp, aynı zamanda, çocuğun ruhsal gelişimi ve dolayısıyla kendisine isnat olunan suç, gerçekten bir kabahat veya suç olarak algılayıp, algılamadığı; bunun sonucunda alacağı cezayı öngörüp, öngöremediği üzerinde de etkili olacaktır **(1, 8-12)**.

Kazuistik yöntem ile hazırlanan yasalar, belirli yaş sınırları koyarak, belirli yaş sınırları altında suç işlenmesi durumunda “cezai sorumsuzluk” kavramını tanımlarken, belirli yaş sınırları üzerinde ise “cezai sorumluluğu” tarif etmiştir **(3,4)**. Oysa ki ruhsal yapının gelişimi, bireyin cinsiyeti, yaşadığı sosyal çevre ile etkileşimleri, eğitim durumu, genetik yapıları gibi pek çok faktörden etkilenmekte; bazı çocuklarda yasalarda belirtilen yaş sınırlarından çok daha önce fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme veya davranışlarını yönlendirme yeteneği gelişebilmekte; bazı çocuklarda ise bu süreç belirtilen yaş sınırlarının üzerine taşabilmektedir.

Çalışmamızda, 10 yaşını doldurmuş, 18 yaşını doldurmamış, Manisa’daki ilk ve orta öğretim kurumlarında eğitim gören çocuk ve ergenlerde; düzenlenmiş senaryolar ile fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme veya davranışlarını yönlendirme yeteneği sınırlarındaki farklılıkların saptanması, bunların çevresel faktörler ile etkileşimlerinin araştırılması; kazuistik metodun aksine, “suç işlediği iddia olunan çocukların her olayda ayrı ayrı değerlendirilmesi ve o suçun hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişip, gelişmediğinin belirlenmesi” gerektiğine dair yasa yapıcılara yön gösterilmesi amaçlanmıştır.

II. GENEL BİLGİLER

1- SUÇ KAVRAMI

Suç, tarihin en eski devirlerinde beri var olagelmiş ve var olmaya da devam etmekte olan toplumsal bir sorun olup; suçun varlığı ile birlikte insanoğlu, suça karşı önlemler alabilmek için suçun tanımını yapmaya çalışmış ve nedenleri üzerinde durmaya başlamıştır **(1)**. Suç, kelime anlamıyla “yasaklanan” veya “cezalandırılan” davranışlar olarak betimlenmekle birlikte; karmaşık bir yapı arz eden suç kavramının tanımı üzerinde çalışan bilim adamlarının üzerinde uzlaştığı bir tanım mevcut olmayıp; bu konuyla ilgilenen sosyal antropolog, sosyolog ve kriminologların her biri ayrı bir tanım yapmışlardır **(13,14)**.

Breckenridge'in suçu “davranış problemlerini şekillendiren deneyim ve etkilerin ardılığında ve sosyo-kişisel organizasyon bozukluğundan kaynaklanan bir durum olarak” tanımladığı aktarılmakta **(15)**; suç, kişisel ve sosyal kontrollerin başarısızlığı ile ilgili çeşitli değişkenleri içeren dinamik bir sosyal süreç olarak betimlenmektedir **(16)**. Durkheim'a göre suç, “toplum halinde yaşama şartlarına yönelmiş her türlü saldırı” olarak tarif edilmektedir **(6,17)**. Aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir olay da olan suç, çoğu zaman çeşitli nedenlerin bir neticesi olarak ortaya çıkan uygun olmayan sosyal ortamların bir ürünü şeklinde düşünülebilmektedir **(14)**.

Evrensel bir kavram olan suçun, toplumsal bir sapma biçimi olarak tüm toplumlarda görülebildiği **(1,9)**; ancak, algılanışı, hangi eylemlerin suç sayılması gerektiği, suç işleyen şahıslara karşı toplumun nasıl hareket

edeceği gibi unsurlarıyla, suç kavramının toplumdan topluma farklılık gösterdiği **(13,14,17)**; bir toplumda suç sayılan bir davranış biçiminin, başka bir toplumda suç olarak görülmebildiği belirtilmektedir **(17)**. Bu tanımlara baktığımızda suçta bulunması gereken temel nitelik “aykırılık” olsa da, suçun neye aykırı olduğu üzerinde mutabakata varılamadığı; suçun, hukuki olduğu kadar sosyolojik, kriminolojik, ahlaki, iktisadi ve siyasi yönlerinin de bulunduğu belirtilmektedir **(13,14)**. Suç kavramını araştıran Göç, ister yasak meyveyi yiyip cennetten kovulan Adem ve Havva’ya, ister tanrıların ateşini çalan Prometous’e kadar götürülsün, suçun tarihinin, insanlık tarihi kadar eski olduğunu; gelmiş geçmiş bütün insan topluluklarında kurallara uyanlar kadar, uymayanlar da bulunduğunu; her dönemin imkanlarıyla doğru orantılı olarak prangadan, giyotine kadar verilen onca cezaya rağmen, insanın kural bozmasının, normlara karşı gelmesinin engellenemediğini; Grafalo “kaçakçıya istenildiği kadar ceza verilsin veya damgalansın bütün bunlar en namuslu insanları bile gümrüğü verilmemiş Havana sigarasını içmekten asla men edemeyecektir” şeklindeki ifadesine uyar şekilde, her insanın suçlu bir yanının bulunduğunu bildirmiştir **(18)**.

Hukukun verdiği tanıma göre ise suç, yasanın ceza veya güvenlik tedbiri yaptırımına bağladığı hareket veya cezalandırılmış davranış olarak nitelendirilmektedir **(14,10,19)**. Bir başka deyişle suç; devletin hukuk düzeni içinde kendisine netice ve yaptırım olarak ceza konulmuş eylem olarak tanımlanmakta; ancak suç sayılan eylemin ceza yasasının ihlali değil, ceza yasası ile korunan kuralların ihlal edilmesi olduğu belirtilmektedir **(14)**.

2- CEZA KAVRAMI

Ceza, toplumun düzenini korumak ya da bu düzeni bozan davranışların en az seviyede karşılanması için önceden yazılı ve yazısız kurallarla belirlenmiş müeyyideler bütünü olarak tanımlanmaktadır **(1)**. Tarih boyunca, bütün toplumlar varlıklarını korumak ve devam ettirmek isteği ile; kendi varlıklarını tehlikeye sokan eylemlerle karşılaştıklarında, bu eylemleri

cezalandırma yolunu seçmişlerdir **(1,16,20,21)**. Tarihin ilk çağlarında, aile bağlarına ve kabile örgütlenmesine dayanan ilkel toplumlarda, ceza adaletini sağlayan merkezi bir sistem bulunmaması ve tüm suçların aileye karşı işlenmiş olarak kabul edilmesi nedeniyle; bu toplumlarda sorunların çözümlenmesi mağdura ve akrabalarına ait sorumluluklar olarak kabul edilmişti **(22)**. Bu dönemde, cezanın temel amacı, ailelerin güçlerinin zayıflamasını önlemek olup; suçu işleyen kişinin ailesi de o suçun faili sayılmakta; suçun kefareti ödemiş aileye ait bir sorumluluk olarak kabul edilmekte; suç zanlısının ya da suç mağdurunun haklarını koruyacak ne bir hukuk düzeni ne de merkezi bir devlet bulunmaktaydı **(23)**.

İlerleyen çağlarda insanoğlunun sosyo-kültürel gelişimi, modern toplumların oluşumuna ve hukuk prensiplerinin belirlenmesine öncülük etmiş; modern toplumların yapı taşını oluşturan “hukuk devleti” prensibi çerçevesinde de, toplumun huzuru yasalar tarafından koruma altına alınmıştır. Önceleri, suç işleyen kişileri yaşadığı toplum içerisinde tecrit edecek şekilde cezaların verilmesi uygun görülürken, günümüzde insan haklarına saygılı ve suç işleyen bireyi topluma kazandırma amacı taşıyan çözüm arayışlarına gidilmektedir **(14)**.

Toplumdaki fertlerin, herhangi bir kimsenin davranışı yüzünden tehdit altında kalması durumunu suç olarak değerlendiren kanun koyucu, bu durumu yasalılaştırmış ve uygulayıcılar vasıtasıyla o suç için öngördüğü cezanın tatbik edilmesini emretmiş; her suça karşı belli bir ceza öngörülmüş ve cezalandırmanın yöntemi ve süresi ise, ilgili kanunlarda belirtilmiştir **(2,23)**. Bu bağlamda ceza, suç sayılan davranışın ortaya çıkmasını engellemek amacıyla alınan tedbirlerden biri olarak tanımlanmakta; caydırıcılık, ıslah etme ve toplumu suç işleyene karşı koruma, ceza uygulamasının nedenleri arasında sayılmaktadır **(23)**. Kanun koyucu, suç ve uygun cezaları tanzim ederken gereken esasları; “ıslah etme, ibret vererek caydırıcı olma ve toplumu suçludan koruma esasları olmayan hiçbir ceza yürürlükte olamayacağı ve bu amaçları gözetilmiyorsa o kişiye ceza uygulanamayacağı”

temel hukuk prensibi çerçevesinde ve kamu vicdanını göz önüne alarak belirlemektedir **(2)**.

Bir akıl hastalığı veya zayıflığı bulunan bir kişinin, hastalığı nedeniyle hürriyeti kısıtlayıcı cezadan yeterince anlam çıkararak ıslah olması beklenemeyeceğinden, kişinin mental olarak sağlığının yerinde olup, olmadığı ve mental olgunluk açısından yeterince gelişmiş olup olmadığının belirlenmesi, işlediği iddia olunan bir suç nedeniyle o kişiye ceza verilip, verilmeyeceği veya cezanın niteliğinin belirlenmesinde en önemli kıstaslardan birini oluşturacaktır. Dünyadaki hukuk devletlerinin tamamında, işlenen suçun karşılığı olan cezanın uygulanmasından muaf tutulan diğer bir grubu ise, yasalarla belirlenen yaşların altındaki çocuklar oluşturmaktadır olup; bu çocuklar için cezanın ıslah edici vasfı bulunmayacağı, toplumun diğer bireyleri için caydırıcı ve ibret verici olmayacağı ve bu çocukların toplum için tehlike yaratmayacağı düşüncesi ön plana çıkmaktadır **(2, 3)**.

Suçun unsurları ve koşulları göz önünde tutulduğunda; suçun, isnat yeteneğine sahip bir kişinin kusurlu iradesinin yarattığı icrai ve ihmali bir hareketin meydana getirdiği, kanunda yazılı tipe uygun, hukuka aykırı ve yaptırım olarak bir cezanın uygulanmasını gerektiren bir eylem olduğu görülmektedir **(23)**. Bu bağlamda, çocukluk kavramının belirlenmesi ve çocukluk yaş sınırlarının tespiti önem taşımaktadır.

3- ÇOCUKLUK KAVRAMI VE ÇOCUKLUK DÖNEMİ İLE İLGİLİ YAŞ SINIRLARI

İnsan, doğumundan ölümüne dek belirli dönemler içinde gelişmekte, duraklamakta ve çökmektedir. Çocukluk, olgunluk (erişkinlik), yaşlılık olarak bilinen bu dönemler kesin sınırlar ile birbirinden ayıramamakla birlikte, her biri kendine özgü ve belirgin ruhsal ve toplumsal özellikler taşımaktadırlar **(24,25)**.

Genel kabul itibariyle çocukluk dönemi, bebeklikten erişkinliğe kadar geçen süreci kapsamakta olup, çocuğun yürümeye başlayana kadar olan dönemi “yürümeye başlama veya süt çocukluğu dönemi”, oyun çağı dönemi “erken çocukluk”, okul dönemindeki dönemi “orta çocukluk”, puberteden erişkinliğe kadar olan dönemi ise “adölesan, erinlik, ergenlik, buluğ dönemi” olarak adlandırılmaktadır **(24-26)**. Bu genel kabul dışında, gerek erken veya geç çocukluk; gerekse adölesan, erinlik, ergenlik, buluğ dönemi gibi değişik isimler ile de anılan gençlik döneminin kapsadığı yaş sınırları ile ilgili olarak ortak ve evrensel bir kabul bulunmamakta; eğitimciler, sağlıkçılar, hukukçular, sosyal bilimciler, psikiyatri ve psikoloji ile uğraşan bilim adamları buldukları ülkenin içinde yer aldığı sosyo-kültürel gelişim kriterleri çerçevesinde farklı yaş sınırları tanımlayabilmektedirler **(27)**.

Yavuzer, erkeklerde 13-20, kızlarda 11-20 yaşları arasındaki dönemi ergenlik dönemi olarak tanımlamış ve bu dönemin erinlik öncesi, erinlik (=puberte=) ve ergenlik (=adölesan=) olmak üzere üç bölümde incelenebileceğini belirtmiş **(24)**; Koptagel-İlal, 10-13 yaşları arasını erken ergenlik, 14-16 yaş arasını orta ergenlik, 16-19 yaş arasını geç ergenlik olarak tanımlamış **(28)**; Offer, adölesanları, çocukluk ve erişkinlik arasındaki delikanlılar olarak tarif etmiş ve 13-19 yaşlar arasındaki gençleri işaret etmiştir **(29)**. Varış, gençlik çağının 12-22 yaş arasında yer aldığını **(30)**; Simmons, 10 yaş ile 20 yaş arasındaki dönemin adölesan dönemi olarak adlandırıldığını **(31)**; Simons, adölesan döneminin, 11 yaş üzerinden başlayıp, geç onlu veya erken yirmili yıllara kadar uzandığını **(32)**; Yörükoğlu ve Öztürk, ergenlik ve delikanlılık çağı olarak adlandırılan gençlik döneminin 11-21 yaş arasında bulunduğunu **(33, 34)**; Aşcan ve Özügurlu ise, 12-24 yaş arasındaki dönemin adölesan dönemi olduğunu kaydetmiştir **(25,35)**. Eccles 6-12 yaş arasını orta çocukluk ve erken adölesan dönemi olarak tanımlamış **(36)**; Hamburg ve arkadaşları, Council of Adolescent Development (=ABD Adölesan Gelişim Konseyi=)'in 10-19 yaş arasındaki çocukları, adölesan döneminde kabul ettiğini belirtmişlerdir **(37)**. Köknel, tanımlamadaki bu yaş farklılıklarına dikkat çekerek, gençlik çağının ön-erinlik (=buluğ öncesi=) çağı

ile başladığını, erinlik (=buluğ=), erginlik (=kemal, rüşt=) ve ön-erişkinlik dönemleri ile devam ettiğini **(38)**; Scharfman ise, gençlik döneminin, prepuberte, puberte, preadölesan, erken adölesan ve adölesan dönemlerine ayrılabilceğini kaydetmişlerdir **(39)**.

4- SUÇA İTİLMİŞ ÇOCUK KAVRAMI

Batı literatüründe “Juvenile Delinquency” kavramıyla açıklanan, tam karşılığı “reşit olmayanın suçluluğu” olarak çevrilebilecek kavram, Türkiye’de “Çocuk Suçluluğu” olarak adlandırılmakta ve bu tanım hem çocukluk hem de ergenlik dönemini kapsamaktadır **(40)**.

Ülkemizde suça itilmiş çocuklar konusuna ilk eğilenlerden biri olan Şensoy, “Bir heykeltıraşın dilediği ve muhayyilesinde canlandırdığı şekli verebileceği macun gibi, çocuk da, etrafını çeviren örneklere göre şekillendirebilmesi kolay ve bu itibarla, dikkat, nezaret ve itina edilmesi, bunun gibi, himaye olunması lazım gelen bir mahluktur” ifadesiyle, çocuğun erişkinden farklılığını ortaya koymuştur **(13)**. Keza, tarihte de çocuklara, erişkinlerden farklı yaklaşımlar uygulandığı, eski çağlarda toplumların suç işlemiş çocuklara özel bir statü verdiği eldeki belgelerden anlaşılabilir; M.Ö. 2100 yıllarında yaşamış olan Babil Kralı Hammurabi’nin çıkardığı yasa olan Hammurabi Kanunları’nda, çocukların uygun olmayan davranışlarının, yetişkin suçlulardan ayrı bir problem olarak ele alındığı görülmektedir **(16)**.

Çocuğa etki eden, onu biçimlendirip kendine göre bir şekil veren şeyin, toplumsal yapı olduğu; toplumsal yapının, çocuğu ne yönde etkilediği ve bizi nasıl bir geleceğin beklediği sorunsalıyla doğrudan ilintili bulunduğu belirtilmekte; “ne ekersen onu biçersin” sözünde gizli olan anlamın ifade ettiği gibi, bizi nasıl bir geleceğin beklediğini anlayabilmek için, varolan yapının, çocuğa bakışına bakmanın yeterli olacağı; “çocuk suçluluğu” olgusunun, varolan yapının çocuğa bakışını en güzel şekilde yansıttığı; bu yapının birbirine tamamen zıt olan iki şeyi, “çocuk” ve “suç” kavramlarını bir araya

getirerek en büyük suçu işlemekte olduğu belirtilmektedir (13). Bu bakımdan “çocuk suçluluğu” kavramı yerine, “suça itilmiş çocuklar” kavramının kullanılması tercih edilmelidir.

Gelişmiş ülkelerde, Büyük Sanayi Devrimi sonrasında çocukluk çağındaki suçluların sayısındaki artışa paralel olarak, suça itilmiş çocuklar kavramı bu yılları izleyen süreçte hukuki sosyal ve kriminolojik araştırmalara konu olmuştur (13,14). Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ülkeleri ve Japonya’da bu alanda yapılan çalışmalar, suça itilmiş çocukların suça yönelme sebeplerini ayrıntılı olarak ortaya koymuştur (14). Ülkemizde de 1940’lı yılların başından itibaren “çocuk suçluluğu” başlığı altında, çocukluk dönemindeki suçluluğun tipleri ve çocukların suça yönelimini etkileyen faktörler konusunda çeşitli çalışmalar yapılmaya başlanmıştır (41-44).

5- ÇOCUKLUK DÖNEMİNDEKİ SUÇLULUĞUNUN TÜRLERİ

Çocukluk dönemindeki suçluluk, altta yatan etkenlerin çocuk üzerinde yaptığı sosyo-kültürel ve psikolojik etkileşimler çerçevesinde, 8 türe ayrılarak incelenmektedir. Bunlar:

a- Zeka geriliği veya gelişimindeki gerilik nedeniyle görülen suçluluk: Bedensel, toplumsal ve zihinsel gelişimleri sınırlı olan bu çocukların çoğunlukla sosyo-ekonomik düzeyi düşük, yoksul ailelerden geldiği; bu tip çocukların gerek zayıflıkları, gerekse dış baskılar sonucu suç işleyebilecekleri;

b- Sosyal eğitimden ve kültürden yoksun olma nedeniyle görülen suçluluk: Çevrenin, çocuğun zihinsel ve bedensel gelişimini etkilediği; çocuğun içinde bulunduğu çevrenin, onun sosyal, eğitimsel ve temel ihtiyaçlarını karşılayamaması halinde, çocuğun suça yönelebileceği;

c- Ergenlik çağı nedeniyle oluşan suçluluk: Ergenlik çağındaki hızlı bedensel ve ruhsal değişimin yanı sıra, bu evreye kadar uzanan yanlış eğitim ve yetersiz sevgi gibi etkenlerin, ergenin suça yönelmesine neden olabileceği;

d- Bozuk aile düzeninin neden olduğu suçluluk: Çocuğun, birlikte yaşadığı ailenin kötü sosyal davranış örneklerini, ailesinin ve çevresinin kusurlu yanlarını benimseyerek öğreneceği, dolayısıyla da suça yönelebileceği;

e- Organik koşulların neden olduğu suçluluk: Epilepsi, menenjit gibi tümüyle organik koşulların, davranışın kontrolü üzerindeki olumsuz etkileri ile, dolaylı olarak çocuğu suç işlemeye yöneltebileceği;

f- Yoksulluğun neden olduğu suçluluk: Yaşamının büyük bir bölümü yoksulluk içinde geçirmiş, çabuk ve kolay yoldan bu durumdan kurtulmak isteyen çocukların, suça yönelebilecekleri;

g- Bilinçsiz olarak yapılan davranışların neden olduğu suçluluk (nörotik suç): Nörotik kişilik bozukluğuna bağlı olarak, bilinçsizce yapılan anti-sosyal davranışlar sonucu suç işlenebileceği;

h- Psikopatik suçluluk: Anti-sosyal kişilik bozukluğu bulunan çocukların, yeterli ahlak düzeyine eriştirilememiş çocukların ve kleptomaların suç işleyebilecekleri kaydedilmiştir (9).

6- SUÇLULUK ÜZERİNE TEORİLER

Suç ve suçluluğu açıklamak amacıyla pek çok teori geliştirilmiş ve bütün suç teorilerinin merkezine birey (fiziksel, biyolojik, psikolojik özellikleri) ve sosyal çevre yerleştirilmiştir (40).

Bu alanda 17. yüzyıldan itibaren çeşitli teoriler öne sürülmüş; bu teorik çalışmalar, özel zaman dilimlerinde kişilerin hakim düşüncelerini en iyi şekilde yansıtmıştır. Zaman dilimleri sıklıkla 17. yüzyıl öncesi “şeytani çağ”, 17. ve 18. yüzyıllar “aydınlanma çağı”, 18. yüzyıl “klasik okul”, 19. ve 20. yüzyıllar “biyolojik ve ekolojik teoriler”, 20. yüzyıl “psikolojik, alt kültür, sosyal yapı, sosyal süreç, sosyal çatışma teorileri” olarak anılmış olup; keza her dönem, bu dönemde yer alan ilk düşünürlerin, düşünce sistematiikleri hakkında önemli ipuçları sunmaktadır **(Ek-1) (45)**.

7- ÇOCUKLARIN SUÇA YÖNELİMİ ÜZERİNE ETKİLİ FAKTÖRLER

Sevük, “çocuktaki anti-sosyal eğilimlerin yasa müdahalesini gerektirecek duruma dönüşmesini” çocuk suçluluğu olarak tanımlamıştır **(46)**. Gerek insanın biyo-psiko-sosyal ve kültürel yönü olan bir varlık olması, gerekse de insanlardan meydana gelen toplumun birçok alt sistemden oluşan karmaşık bir yapı oluşturması, toplumda meydana gelen çeşitli olay ve olguların açıklanması konusunda çoklu bir bakışı zorunlu kılmakta; dolayısıyla, çocuğun işlediği suç ya da sergilediği suçlu davranış, insanın biyolojik, psikolojik, fizyolojik, toplumsal, kültürel vb. özelliklerinin biri ya da bir kaçının neden olduğu bir durum olarak betimlenmektedir **(47)**.

Çocukların birçok genetik ve karakter özellikleri ile dünyaya geldikleri; erken çocukluk dönemindeki bu özelliklerin, çocuğun nörolojik, sosyal ve emosyonel gelişimi üzerinde etkili olduğu; doğum öncesi ve sonrası maruz kalınan travmaların, saldırgan davranışlar üzerinde direkt belirgin etkisi saptanmamış olmakla birlikte; hamilelik ve doğum sorunlarının, travmatik beyin hasarlarının, çeşitli toksinlere maruz kalmanın ve diğer zararlı çevresel faktörlerin nörolojik hasara yol açabildiği ve bu hasarların dolaylı olarak dikkat eksikliği, impuls kontrol bozukluğu ve sosyal kognitif defisite neden olduğu; oluşan impuls kontrol bozukluğunun, sosyal kognitif defisit ve öfke kontrolünde yaşanan sorunların, agresif tepkilerin oluşumunda etkili olduğu bildirilmektedir **(8,48,49)**.

Çocukların suça itilmeleri, pek çok etkenle birlikte ruhsal, zihinsel, ailesel ve toplumsal tüm olumsuz etkenlerin sonucu ortaya çıkmakta olup; her ne kadar psikiyatrik sorunlar ve beden kusurlarının suça itilme üzerinde etkili olabileceği teorileri destek görüyorsa da, günümüzde sosyolojik faktörler olarak da adlandırılan çevresel faktörlerin, çocukların suça sürüklenmelerinde daha etkili olduğu kabul edilmektedir **(1,8-10,19,20,24,46,47)**.

Çocukları suça iten çevresel faktörler arasında; sevgi yoksunluğu, yanlış veya eksik eğitim, baskıcı disiplin yöntemleri, yerinde kullanılmayan anne baba disiplini, aşırı aile baskısı, anne babanın aşırı ilgisi ya da ilgisizliği, ayrılmış anne-baba, babanın alkolik olması, sık sık çevre değiştirme, çocuk istismarı, iç ve dış göçlerin oluşturduğu kültür çatışmaları, çarpık kentleşme ve gecekondulaşma, yöresel gelenek ve görenekler, ekonomik bunalımlar, çocuğun erken yaşta çalışmak zorunda kalması, parçalanmış aileler, aile içi şiddete maruz kalma, aile ilişkilerindeki uyumsuzluk, kardeşler arasındaki yer, ailede suçlu birey örnekleri, kitle iletişim araçlarındaki şiddet ve suçları özendirici programlar, alkol ve uyuşturucu madde kullanımı sayılmaktadır **(1,8-12,50)**.

8- ULUSLARARASI HUKUK YÖNÜNDEN ÇOCUK KAVRAMI

Onsekizinci yüzyılda yedi yaşında bir kız çocuğunun elbise çaldığı için Norwich'de asıldığı **(51)**; 1833 yılında dokuz yaşındaki bir başka kız çocuğunun, 2 penny değerindeki bir hırsızlık nedeniyle İngiltere'de idam cezasına mahkûm edildiği **(52)**; suç işleyen çocuklara karşı katı hoşgörüsüz ve suç işleme sebepleri araştırılmadan tavır konulduğu dönemler üzerinden çok zaman geçmiş olmasına rağmen; günümüzde bile, bir çok kanunda yer almakla birlikte, hukuksal anlamda çocuk ya da çocukluk kavramı tam olarak açıklanamamış değildir **(53-55)**. Hukukun değişik dallarıyla uğraşan uzmanlar, konularıyla bağlantılı olarak çeşitli kriterler kullanmışlar; bazen yaş, bazen

erginlik kriterlerini dikkate alırlarken, bazen de işlenen suçun niteliğine bağlı olarak değişik çocuk ve çocukluk çağı tanımlamaları yapmışlardır **(55)**.

Korumacı yaklaşımın sonucu olarak, çocukların yetersiz ve irrasyonel canlılar olduğu görüşünün hakim olduğu paternalist yaklaşımlar, çocukların ve yaşlıların dışlanmasına, yetişkinler üzerine kurulu bir toplum ve hukuk dizgesi oluşmasına neden olmaktadır **(54)**. “Suç”, “suçlunun kefareti ödemesi” ve “misilleme” prensipleri üzerine inşa edilmiş olan, irade serbestisine dayalı manevi sorumluluk ilkesini temel edinen “klasik kuram” yerine yasal sorumluluğu koyan “pozitivist kuram”ın görüşleri 19. yüzyılın ikinci yarısı ve 20. yüzyılda çocuğa ilişkin ceza hukuku uygulamasına da damgasını vurmuş; “suçlu çocuklara özel statünün” doğuşuna kaynaklık eden reformist girişimlere vücut vermiştir **(53,54)**.

Pozitivist akım bu yaklaşımı ile, suç işleyen kişiliğini, psikolojisini ve içinde yaşadığı toplumsal koşullarını sorgulamış, özellikle suç işleyen çocuğun çevrenin kurbanı olduğu görüşüne de geçerlilik kazandırmıştır. Nitekim Pozitivist kuramın etkisi ile “çocuklara özgü güvenlik tedbiri” tanımlaması yapılmış; bu uygulama Avrupa’daki ceza kanunlarında yerini almış ve bu uygulama çerçevesinde, suç işlemiş çocuklara koruyucu ve düzeltici bir tedbir olarak uygulanacak yaptırımın, ancak çocuğun kişiliğinin incelenmesinden sonra seçilebileceği belirlenmiştir. Bunun yanı sıra, temyiz kudreti ile hareket ettiği tespit edilen çocuğa hapis cezası da verilebileceğini kabul eden pozitivist kuram ile, çocuğa uygulanacak yaptırım olarak ödetmeyi (kefareti) tercih eden klasik kuram, 19. yüzyıl sonlarından itibaren hukuk metinlerinde bir arada yer alarak, “çocuk ceza sistemini” belirlemiştir. Böylece sistem suç işlemiş çocukları sınıflayarak koruyucu, düzeltici güvenlik tedbirlerinin yanı sıra, ödetme ve hapis cezasının da uygulanmasını mümkün kılacak biçime dönüşmüştür; bu dönemde, pozitivist kuramın etkisiyle, suça karışmış çocukların ıslah edilmesi düşüncesinin topluma hakim olmaya başladığı belirtilmiştir **(54)**.

8.1- Çocuk haklarının gelişimi

Çocuk hakları alanında ilk toplumsal politika belgesinin 1779 yılında İsviçre'nin Zürih Kantonu'nda yayınlanan bir emirname olduğu kabul edilir **(13,54)**. Birleşmiş Milletler Cemiyeti Genel Kurulu tarafından 26 Eylül 1924 tarihinde kabul edilen “Cenevre Bildirgesi”, çocuklar için “hak” sözcüğünün benimsendiği ilk belge olması nedeniyle bir milat niteliği taşır **(13,54,56)**. Bu belge, “Umum Milletlerin erkek ve kadınları, insanlığın haiz olduğu en mutena şeyi çocuğa vermeğe mecbur bulunduğunu rızki, milli ve dini her türlü telkinler haricinde bir vazife olmak üzere kabul ettiklerini Cenevre Beyannamesi ismi verilen bu Çocuk Hakları Beyannamesi ile tasdik ederler” cümlesiyle başlamakta **(13,54)**; “çocuk beden ve ruhen tabii bir suretle meşvurumu bulmağa müsait şartlar içinde bulundurulmalıdır”; “acıkan çocuk beslenmeli, hasta çocuk tedavi edilmeli, fikren geri kalan çocuk teşci edilmeli, yoldan çıkmış çocuk doğru yola getirilmeli, yarı terk edilmiş çocuk himaye altına alınmalı ve yardım görmelidir”; “çocuklar felaket zamanında en evvel yardım görmelidir”; “çocuk hayatını kazanabilecek bir hale getirilmeli ve her türlü istismara karşı korunmalıdır”; “çocuk en müstesna meziyetlerinin kardeşlerinin hizmetine vakıf edilmesi lazım geleceği hisleri ile büyütülmelidir” şeklinde sıralanan beş madde ile tamamlanmaktadır **(56)**.

1945’de UNICEF’in (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu) kurulması; 1948 yılında yayımlanan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nde çocuk suçluluğuna doğrudan değinmemekle birlikte, 25. madde kapsamında, “çocukların özel bakım ve yardım görme hakkı”nın tanınması; Birleşmiş Milletler’in önceliklerinden birinin de çocuk olduğunu ortaya koymuştur **(13)**. 20 Kasım 1959 tarihinde “Çocuk Hakları Bildirgesi”nin Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilmesi, 1979 yılında, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu’nun, çocuk haklarına yasal zorunluluk kazandırmak amacıyla, “Uluslararası Çocuk Yılı” hazırlık çalışmaları sırasında, oluşturulan alt komisyon tarafından “Çocuk Hakları Sözleşmesi”nin taslağının hazırlanmaya başlanması, çocuk hakları için önemli mihenk taşlarını oluşturmuştur **(57)**.

İzleyen yıllarda, Birleşmiş Milletler Genel Kurulu, Çocuk Hakları Sözleşme metnini **(Ek-2)**, Çocuk Hakları Beyannamesi'nin 30. yıldönümü olan 20 Kasım 1989 tarihinde oybirliği ile kabul ederek, 26 Ocak 1990'da imzaya açmıştır **(58)**. Sözleşme imzaya açılışının ilk gününde 61 devlet tarafından imzalanmış ve 49/1. maddesi gereğince de, 2 Eylül 1990 tarihinde onu onaylayan ilk 21 devlet arasında yürürlüğe girmiştir **(55)**. Çocuk Suçluluğunun Önlenmesine İlişkin Birleşmiş Milletler Yönlendirici İlkeleri (Riyad İlkeleri); Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 14 Aralık 1990 tarih ve 45/112 sayılı kararı ile kabul ve ilan edilmiştir **(18)**.

8.2- Uluslararası hukukta cezai sorumluluk için asgari yaş sınırı

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 40/3. maddesinin a fıkrası, devletlere “ceza yasasının ihlali konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığı kabulü” yükümlülüğünü getirerek, asgari bir yaş belirlemeleri ve bu yaşın altındaki çocukların ceza yasasını ihlal ehliyetlerinin bulunmadığını varsaymaları sorumluluğunu düzenlemektedir. Buna göre asgari yaş sınırının altındayken suç işleyen çocuklar, ceza hukuku prosedürlerine tabi tutulamamakta; bu çocuklar için, yüksek yararları gereği, özel koruma önlemleri alınabilmektedir **(Bkz:Ek-2) (58)**.

Ayrıca Birleşmiş Milletler, Pekin Kurallarının 4. maddesinde, duygusal, zihinsel ve entelektüel olgunlukla ilgili kriterlere atıfta bulunarak; asgari yaş sınırı başlangıcının çok düşük tutulmaması gerektiğini devletlere tavsiye etmekte; Çocuk Hakları Komitesi ise; çocuğun kaç yaşında olduğu veya asgari yaş sınırının altında mı üstünde mi olduğu belirlenemediği durumlarda, çocuğun cezai açıdan sorumlu tutulmaması gerektiğini belirtmektedir **(54)**.

Gerek Çocuk Hakları Sözleşmesi hükümleri, gerekse Pekin Kuralları göz önüne alınarak, pek çok ülkede ceza ehliyetinin olmadığı asgari yaş sınırları

belirlenmiş olup; bu yaş sınırları ülkeden ülkeye farklılık göstermektedir. Aşağıda bunlardan bazıları sunulmuştur (3,4).

a) Ceza ehliyetini 7 yaşından başlatan ülkeler: Avustralya'nın Tazmania Eyaleti, Belize, Bangladeş, Gana, Güney Afrika, Hindistan, Hong Kong, İrlanda, İsviçre, Lihtenştayn, Malavi, Nijerya, Papua Yeni Gine, Singapur, Ürdün, Kıbrıs Rum Kesimi, Kuveyt, Lübnan, Pakistan, Sudan (bazı ağır suçlarda) ve Suriye.

b) Ceza ehliyetini 8 yaşından başlatan ülkeler: Batı Samoa, Bermuda, Cayman Adaları, Gibraltar, Kenya, Kuzey İrlanda, İskoçya, Sri Lanka ve Zambiya.

c) Ceza ehliyetini 9 yaşından başlatan ülkeler: Filipinler, Irak, Malta.

d) Ceza ehliyetini 10 yaşından başlatan ülkeler: Avustralya (birçok eyaleti), Galler, Fiji, Guyana, İngiltere, Kribati, Malezya, Nepal, Nikaragua, Vanutu ve Yeni Zelanda.

e) Ceza ehliyetini 12 yaşından başlatan ülkeler: Hollanda, Jamaika, Kanada, Kore, San Marino, Uganda ve Yunanistan.

f) Ceza ehliyetini 13 yaşından başlatan ülkeler: Cezayir, Çad, Fransa, İsrail, Polonya, Tunus.

g) Ceza ehliyetini 14 yaşından başlatan ülkeler: Almanya, Avusturya, Bulgaristan, Çin Halk Cumhuriyeti, Macaristan, Mauritius, İtalya, Japonya, Letonya, Libya, Lituanya, Romanya, Rusya, Slovenya, Tayvan, Vietnam, Yugoslavya.

h) Ceza ehliyetini 15 yaşından başlatan ülkeler: Çek Cumhuriyeti, Danimarka, Estonya, Finlandiya, İsveç, İzlanda, Mısır, Norveç, Peru, Sudan,

Slovakya ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Connecticut, New York, Güney Carolina eyaletlerinde

i) Ceza ehliyetini 16 yaşından başlatan ülkeler: Andora, Arjantin, Azerbaycan, Bolivya, İspanya, Japonya, Küba, Macau, Polonya, Portekiz, Şili, Ukrayna ve Amerika Birleşik Devletleri'nin Georgia, Illinois, Louisiana, Massachusetts, Michigan, Missouri, Kuzey Carolina ve Texas eyaletlerinde.

j) Ceza ehliyetini 18 yaşından başlatan ülkeler: Belçika, Kolombiya, Lüksemburg, Panama, Peru ve Amerika Birleşik Devletleri'nin diğer eyaletlerinde.

Belirtilen yaşta cezai sorumlulukları bulunmasına karşın, pek çok Avrupa ülkesinde, 14 yaş altı çocukların mahkemelere çıkmaları engellenmiş, suç işlemeleri halinde ebeveynlerinin mahkemede hazır bulunacakları ceza yasalarında tanımlanmıştır **(3)**.

Ülkeden ülkeye farklılık gözlenmekte ise de, hemen tüm ülkelerde kazuistik metod ile belirlenmiş bir yaş sınırı olduğu izlenmekte olup; bu yöntemde, çocuğun psiko-sosyal gelişiminin, içinde bulunduğu çevrenin, kendisini suça iten etmenlerin yeterince değerlendirilebildiğini söyleyebilmek mümkün gözükmemektedir.

8.3- Uluslararası hukukta çocuk ceza adaleti açısından üst yaş sınırı:

Ceza Kanununu ihlal etmekle itham edilen veya ihlal ettiği bilinen ve fiili işlediği iddia edildiği anda 18 yaşının altında olan herkes Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 40. maddesinden kaynaklanan haklar gereği çocuk ceza adaleti kurallarına tabidir. Bu ilkenin en önemli sonucu, 18 yaş altındaki çocukları istisnai uygulama adı altında yetişkinler için tasarlanmış kurum ve usullere tabi tutulması konusundaki yasaktır. Çocuk Hakları İzleme Komitesi'nin özellikle 16–17 yaşlarındaki çocuklara, yetişkin suçlular gibi

muamele edilmesinin yolunu açan istisna düzenlemelerini kaygı ile karşıladığını; diğer yandan çocuk ceza adaleti kural ve düzenlemelerinin uygulamasını, genel kural veya istisna yoluyla 18 yaş ve üzeri kişileri (genellikle 21 yaşına kadar) de kapsayacak şekilde genişleten devletlerin, bu tutumunu ise takdirle karşıladığını belirtilmektedir **(54)**.

9- TÜRK HUKUKU YÖNÜNDEN ÇOCUK KAVRAMI

Çocuğun Türk-İslâm hukuku içerisindeki yeri incelendiğinde, çocuk konusunun, İslâm hukukunda geniş ve ayrıntılı olarak ele alındığı görülmekte olup; dini kurallar çerçevesinde bulûğ yaşına kadar çocuğun “mükellef” sayılmamış olması esasında, temyiz yeteneği kazanmamış ve buluğa ermemiş insana çocuk dendiği belirtilmektedir. Osmanlı döneminde Mecelle hazırlanırken aile hukuku düzenlenmediği için çocuk tanımlaması yapılmamış; 1916 yılında Hukuk-u Aile Komisyonu kurularak oluşturulan ve 25 Ekim 1917 tarihinde yürürlüğe girip, 19 Haziran 1919 tarihinde yürürlükten kaldırılmış olan, Hukuk-u Aile Kararnamesi'nde de çocuğun tarifine yer verilmemiştir **(55)**.

Genç Türkiye Cumhuriyeti'nin Kurucu lideri, Gazi Mustafa Kemal, 26 Eylül 1924 tarihinde kabul edilen “Cenevre Bildirgesi”ni 1928 yılında imzalayarak, çocuğa verdiği önemi bir kez daha ortaya koymuş olup; bu bildirgenin Gazi'nin imzasını taşıyan bir nüshası Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu'nun Genel Merkezinde bulunmaktadır **(54)**.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilmiş olan “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme”si, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından da kabul edilerek, 27 Ocak 1995 tarihli ve 22184 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmış; böylece Türkiye Cumhuriyeti, bu sözleşmenin ilk maddesinde yer alan “bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, onsekiz yaşına kadar

her insan çocuk sayılır” hükmü gereğince, uluslararası platformda “18 yaş altındaki kişilerin çocuk olarak değerlendirileceğini” deklare etmiştir **(58)**.

Keza, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası da, 18 yaş üstündekileri erişkin kabul ettiğinden, 67. maddesinde “onsekiz yaşını dolduran her Türk vatandaşının, seçme ve halkoylamasına katılma hakkına sahip olduğu”, 68. maddesinde “parti üyesi olabilmek için onsekiz yaşını doldurmuş olmak gerektiği” hükümlerine yer vermiştir **(59)**.

Türk Medeni Kanunu’nun 11. maddesinde, erginliğin onsekiz yaşını doldurulmasıyla başladığı, evlenmenin kişiyi ergin kılacağı; 12. maddesinde ise, onbeş yaşını dolduran küçüğün, kendi isteği ve velisinin rızasıyla mahkemece ergin kılınabileceği; 40. maddesinde, ancak onsekiz yaşını doldurmuş olan kişilerin mahkemelerden cinsiyet değişikliği talebinde bulunabileceği; 503. maddesinde miras sözleşmesi yapabilmek için ergin olma şartı arandığı; 502. maddesinde, “vasiyet yapabilmek için ayırt etme gücüne sahip ve onbeş yaşını doldurmuş olmak gerektiği”, 124. maddesinde, “erkek veya kadının onyediyi yaşını doldurmadıkça evlenemeyeceği, ancak, hâkimin olağanüstü durumlarda ve pek önemli bir sebeple onaltı yaşını doldurmuş olan erkek veya kadının evlenmesine izin verebileceği, olanak buldukça karardan önce ana ve baba veya vasisinin dinleneceği” hükümlerine yer verdiği görülmekte **(60)**; belirtilen hükümler çerçevesinde, yasanın 18 yaşındaki kişiyi ergin ve akıl-baliğ kabul ederken, 15-18 yaş arasındaki çocuklara da bazı medeni haklar için izin verdiği görülmektedir.

9.1- Türkiye Cumhuriyeti hukukunda cezai sorumluluk için mevcut yaş sınırları

Ülkemizde; cezai sorumluluk yaşının alt sınırı, 13/11/2005 tarih ve 25642 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 04/11/2004 tarih ve 5252 sayılı kanunun 12. maddesi ile, 1 Haziran 2005 tarihi itibarıyla tüm ek değişiklikleriyle birlikte yürürlükten kaldırılmış olan 765 sayılı Türk Ceza

Kanunu (TCK)'nun 53. maddesinin 1. fıkrasında; “Fiili işlediği zamanda onbir yaşını bitirmemiş olanlar hakkında takibat yapılamaz ve ceza verilemez” hükmü ile 11 yaş olarak tanımlanmıştır. Aynı maddenin ikinci fıkrasında yer alan “Ancak fiil kanunen bir seneden ziyade hapis cezasını veya daha ağır cezayı müstelzim bir cürüm olduğu takdirde müddeiumuminin talebi üzerine mahkeme reisi çocuğun, istirdadı kabil tedbirden olmak ve onsekiz yaşını geçmeyecek müddetle mukayyet bulunmak üzere terbiye ve ıslah için devlet idare veya murakabesinde bulunan bir müesseseye konmasını veyahut takayyüt ve nezaretinde teseyyüp ve ihmal ile bir cürüm işlemesine meydan verilerse kendilerinden iki yüz liraya kadar cezayı nakdi alınacağı ihtarıyla ana baba veya vasiye teslimini emreder” hükmü ile de, 11 yaş altındaki çocukların suçlarını düzenlemiştir. Bu yasanın 54. maddesinde ise, 11 yaşını doldurmuş, 15 yaşını doldurmamış çocuklara işledikleri suçun farik ve mümeyyizi olmadıkları sürece ceza verilemeyeceği, ancak bir önceki maddenin ikinci fıkrasının tatbik edilebileceği bildirilmekte ve 11 yaşını doldurmuş, 15 yaşını bitirmemiş çocukların farik ve mümeyyiz olmaları durumunda uygulanacak cezai indirimler tanzim edilmektedir. 15 yaşını doldurmuş, 18 yaşını doldurmamışlar için ise, TCK'nun 55. maddesinde, yaşa göre bir ceza indirimi düzenlenmiştir **(5)**.

Aynı yasada yapılan bir başka düzenleme, sağır ve dilsizler ile ilgili olup; özellikle doğuştan sağır-dilsizlerde; algı ve ifade organlarındaki bozukluk nedeniyle olayları gereği gibi algılayamayacakları ve hatalı reaksiyon gösterebilecekleri gerekçesiyle yaş sınırlarının yükseltildiği görülmektedir **(61)**. Bu kanunun 58. maddesinin ilk fıkrası, “15 yaşını doldurmuş sağır ve dilsizlere işledikleri suçun farik ve mümeyyizi olmadıkları sürece ceza verilmez” hükmünü taşımakta olup; izleyen fıkralar ise, bu durumda alınacak önlemler ile ilgili bulunmaktadır. 58. maddenin ikinci fıkrasında, 24 yaşını doldurmamış sağır ve dilsizlerin işledikleri cürümün, bir seneden fazla hapis ya da daha ağır cezayı gerektirmesi durumunda, savcının talebi ve mahkemenin kararı ile yine 24 yaşını geçmemek kaydı ile 53. maddenin ikinci fıkrası hükmünün uygulanacağı, üçüncü fıkrasında,

mahkeme tarafından, farik ve mümeyyiz olmayan, 24 yaşını geçmiş sağır ve dilsizlerin ise TCK'nun 46. maddesindeki gibi işlem görmek üzere ilgili makamlara tesliminin isteyebileceği bildirilmektedir **(5, 61)**. 58 maddenin izleyen son üç fıkrası ise farik-mümeyyiz olan sağır ve dilsizler ile ilgili olup, bu üç fıkroda, TCK'nun 54. maddesinin ikinci fıkrasında 11-15 yaş arası çocuklar için öngörölmüş ceza indirimi, farik-mümeyyiz olan sağır dilsizler için 15-18 yaş aralığına, TCK'nun 55. maddesinin 15-18 yaş arası çocuklar için öngörölmüş ceza indirimi, farik-mümeyyiz olan sağır dilsizler için 18-21 yaş aralığına kaydırılmış ve 21 yaşını doldurmuş her sağır-dilsiz için ise ayrı bir ceza indirimi öngörölmüştür **(61)**.

1 Temmuz 1926 tarihinde yürürlüğe girmiş ve 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlükten kalkmış olan, bu ceza kanunu hükümleri içerisinde, Türkiye'ye özgü bir terminolojinin, "farik mümeyyizlik muayenesi" kavramının yer aldığı görölmektedir. Bu kavramın uygulamada, isnat yeteneğine ilişkin yapılan araştırmaya karşılık geldiği ve bu ifadenin 1889 İtalyan Ceza Kanunundaki "discernimento" (=temyiz kudreti=) kavramına karşılık gelmek üzere kullanılmış olduğu belirtilmektedir **(54, 62, 63)**. "Discernimento" kelimesinin Türkçe'de "temyiz kudreti" olarak tek bir anlamla ifade edilebilecekken, neden eş anlamlı farik (=ayıran, fark eden, iyiyi kötüden ayırt edebilen=) ve mümeyyiz (=iyiyi, kötüyü, doğru ve yanlış ayırt edebilen, seçen=) kelimelerinin ardı ardına bir ikileme şeklinde kullanıldığını araştıran bilim adamları; bunun İtalyan Ceza Kanunu'ndan 1909 yılında yapılan çeviride "sairi merkum fiil ve amelinin sonucu bir cürüm olacağını farkı temyiz ile hareket etmiş olduğu takdirde..." şeklinde tercüme edilmiş olmasından kaynaklandığını belirlemişler; 765 sayılı TCK'nun yürürlükte olduğu süre içinde bu ifade şekli yanlış bulunarak, bazı ceza hukukçuları tarafından eleştirilirken; diğer bazı hukukçular tarafından ise, "filin bir suç olduğunu fark ve temyiz ile hareket etmiş" ifadesinin fiilin suç olduğunu bilmek anlamına geldiği tercih edilmiş ve bu durumun çeviri hatasından kaynaklanmadığını yasa koyucunun bilinçli bir tercihi olduğunu ileri sürölmüştür **(54)**.

Tüm bu tartışmaların gölgesinde, yasanın yürürlükte kaldığı sürece, bu tanım yalnızca hukukçuların değil, tıp bilim adamlarının da üzerinde durdukları bir husus haline gelmiş; bazı tıp otoriteleri farik olma ile mümeyyiz olma kavramlarının ayrılması gerektiğini vurgulayarak, farik olmayı; toplumca doğru olanı, suç özelliğinde olmayı ayırt edebilme, seçebilme ve uygulayabilme kabiliyeti; mümeyyiz olmayı ise; akli başında olma olarak tanımlamışlardır **(64)**. Diğer araştırmacılar, çocuğun işlediği fiilin niteliğini, bir suç olduğunu, yapılması ile başkalarının zarar göreceğini ve kendisine de ceza verileceğini bilecek veya tahmin edebilecek derecede ruhsal gelişmeye erişmesini farik-mümeyyizlik olarak tanımlamışlar; farik-mümeyyizlik muayenesi sırasında, büyüklerdeki ceza ehliyetine eşdeğer olacak şekilde, suçun cinsi, çocuğun suçu işleme ve suça karşı kendisini savunma mantığı, suç öncesi-esnası-sonrası tutum ve davranışları ile çocuğun göstermekte olduğu zeka, psikoseksüel gelişim ve tesiri altında bulunduğu sosyokültürel çevre faktörlerinin bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği savunmuşlardır **(65-67)**. Bir başka araştırmacı ise yaş küçüklüğü sebebi ile küçüklerin tecrübesizliği, görgü ve bilgi yetersizliği ile sosyal durumları göz önüne alınarak, işlenen suçun sonuçlarını idrak edebilecek derecede ruhsal gelişme içinde olup olmadığının tespit edilmesi gerektiği görüşünü öne sürmüştür **(67)**.

Bu son görüşü destekleyen bazı hukukçular, bu ifadenin 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunu'nun 20/1. maddesi ile yani "bu kanunda gösterilen ceza ve tedbirlerin uygulanmasından önce küçüğün işlediği suçun anlam ve sonuçlarını kavrayabilme yönünden bedeni, akli ve ruhi durumu mütehassıs kimselere tespit ettirilir" şeklindeki hükümlerle birlikte yorumlanması gerektiğini ileri sürerek, temyiz kudretini yalnızca "fiilin suç olduğunu bilmek" olarak tanımlanmanın, temyiz kudretinin hukuki anlamını yitirmesine neden olacağını, bu nedenle "fiilin hukuki nitelik ve anlamını kavrayabilmek" şeklinde tanımlanmasının, temyiz kudreti kavramının hukuki anlamına daha uygun bulunacağını vurgulamışlardır **(54)**.

Keza, 2005 yılında yürürlüğe giren 5237 sayılı TCK'nun 31. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen "fili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğunun olmadığı; bu kişiler hakkında ceza kovuşturması yapılamayacağı; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanabileceği" hükmünü takiben, 2. fıkrasında "fili işlediği sırada oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olan çocukların, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması halinde, ceza sorumluluklarının bulunmayacağı; ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanacağı; işlediği fiili algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı halinde, bu kişiler hakkında ise, ceza indirimine gidileceği" şeklinde düzenlenmiş bulunan hükmü **(6)**; bu tartışmalara açıklık kazandırmış; böylece, 12 yaşını doldurmuş olup da 15 yaşını doldurmamış olan çocukların, suç isnadıyla karşılaşmaları halinde, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 35. maddesinin 1. fıkrası gereğince, "bu kanun kapsamındaki çocuklar hakkında mahkemelerin, çocuk hâkimleri veya Cumhuriyet savcılarınca gerektiğinde çocuğun bireysel özelliklerini ve sosyal çevresini gösteren inceleme yaptırılacağı, sosyal inceleme raporunun, çocuğun, işlediği fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin mahkeme tarafından takdirinde, göz önünde bulundurulacağı" kaydedilmiştir **(7)**.

Yeni TCK'nun yürürlüğe girmesi ile birlikte dikkat çeken diğer unsurlar; cezai sorumluluk yaşının alt sınırının 11'den 12'ye çıkartılmış olması; eski yasada da yer aldığı gibi, fiili işlediği sırada onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında, yaş faktörü göz önüne alınarak, cezada bir indirime gidilmiş olmasıdır **(6)**.

Sağır ve dilsizler hakkında da düzenlemeye giden yasanın 33. maddesinde, "bu kanunun, fiili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümlerinin, onbeş yaşını doldurmamış olan sağır ve

dilsizler hakkında; oniki yaşını doldurmuş olup da onbeş yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümlerinin, onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; onbeş yaşını doldurmuş olup da onsekiz yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümlerinin, onsekiz yaşını doldurmuş olup da yirmibir yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında da uygulanacağı” kaydedilmiştir **(6)**.

III- GEREÇ VE YÖNTEM

1- ARAŞTIRMANIN EVRENİ

Araştırmanın evrenini 10-18 yaş grubu çocuk ve ergenler oluşturmaktadır. Araştırma grubu olarak Manisa merkez ilçe ve bağlı köylerde okula devam eden 10-18 yaş grubu çocuk ve ergenler seçildi. Manisa merkez ilçe ve bağlı köylerde okula devam eden 10-18 yaş grubu çocuk ve ergenlerin toplam sayısı 38770 olup; araştırmanın, bu grubu temsil eden bir örnek grubu üzerinde yürütülmesine karar verildi.

Her yaş grubu için ulaşılmaması gereken minimum örnek büyüklüğü hesaplandı. Bu hesaplamada, çalışma kapsamında değerlendirilmek istenilen en küçük yaş grubu 8 yaş olmakla birlikte; danışılan sosyal hizmet uzmanı tarafından suçla ilgili seçilecek senaryoların 8 ve 9 yaş grubu çocuklar üzerinde olumsuz etkiler bırakabileceğinin belirtilmesi üzerine, alt sınır 10 yaş olarak belirlendi. Bu grup içerisinde düzenlenmiş senaryolar karşısında fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin oranının (p) %20 olacağı öngörülerek ve yanılma payı (s) 0,05 tip 1 hata %5 alınarak;

$$n = \frac{p(1-p)t_{0.05}^2}{s^2} = \frac{(0.20) \times (0.80) \times (1.96)^2}{(0.05) \times (0.05)} = 246$$

şeklindeki formül kullanılıp; ulaşılmaması gereken çocuk sayısının her yaş grubunda 246 olduğu bulundu ve her yaş grubundan 250 çocuk alınmasına karar verildi. Daha büyük yaş gruplarının her biri için ulaşılabilecek 250 çocuk sayısının, üst yaş gruplarında düzenlenmiş senaryolar karşısında fiilin hukuki

anlam ve sonuçlarını algılayabilme veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin oranı daha fazla beklendiği için, yeterli olacağı varsayıldı. Böylece, toplamda sekiz ayrı yaş grubunda 2000 çocuk ve ergene ulaşılması planlandı.

2- ARAŞTIRMANIN EVRENİNDE REVİZYON

Manisa İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün okullarda yürütülecek araştırmaların örnek büyüklüğünün 1000'le sınırlandırılması kararı nedeni örnek büyüklüğü 1000'e indirilmiştir. Bu doğrultuda, yukarıda belirtilen formül revize edilip; (p) %20 olacağı öngörülerek ve yanılma payı (s) 0,05 tip 1 hata %7 alınarak;

$$n = \frac{p(1-p) t_{0.05}^2}{s^2} = \frac{(0.20) \times (0.80) \times (1.96)^2}{(0.07) \times (0.07)} = 125$$

şeklindeki formül kullanılıp; ulaşılması gereken çocuk sayısının her yaş grubunda 125 olduğu saptandı ve her yaş grubundan belirlenen sayıda çocuk alınmasına, toplamda ise sekiz ayrı yaş grubunda 1000 çocuk ve ergene anket uygulanmasına karar verildi.

Örnek büyüklüğünün düşürülmüş olmasının; bulgular bölümü tablolarında da izleneceği gibi, yaş gruplarına göre sınıflandırılan senaryoların farklı sorularına doğru karar verme oranlarının özellikle 12 yaşından daha büyük çocuk ve ergenlerde oldukça yüksek oranlarda bulunması (12 yaş altındaki çocuklarda da, senaryo sorularından yalnızca 2.'si için doğru yanıt oranları % 20 veya altındadır); 12 yaş ve altındaki çocukların 2. soru ile ilgili sonuçları ihtiyatla değerlendirilmek koşuluyla, araştırmanın bağımlı değişkeninin tahmini ile ilgili önemli bir bias ile sonuçlanmadığı düşünülmektedir.

2- YASAL İZİNLER

Yukarda belirtilen prensipler çerçevesinde, 12.01.2009 tarihinde Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurul Başkanlığı'na başvuruda bulunuldu.

Celal Bayar Üniversitesi Tıp Fakültesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurul Başkanlığı'nın 09.02.2009 tarihli, 0040 sayılı kararı ile, araştırmaya izin vermesi üzerine; bu kez 20.02.2009 tarihli yazımızla Manisa İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden araştırma için izin talep edildi.

Manisa İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma Değerlendirme Komisyonu'nun 20.03.2009 tarihli, B.08.4.MEM.4.45.00.07-500/6137 sayılı yazısı ve Valilik Makamının 24.03.2009 tarih, B.08.4.MEM.4.45.00.07-500/6425 sayılı yazıları ile, incelenen izin talebimizin uygun bulunduğu, ancak "1000 adet ergen ve çocuk üzerinde anket uygulanmasına izin verilebileceği" bildirildi.

4- ÖRNEK GRUBUNUN SEÇİLMESİ

Örnek grubunun seçimi şu şekilde gerçekleştirildi:

Manisa merkez ilçedeki ilköğretim okulları, yerleşim yerine göre (kır, kent ve gecekondu okulu olarak); liseler ise, okul tipine göre (düz lise, endüstri meslek lisesi, özel lise ve Anadolu lisesi olarak) tabakalandı (**Tablo-1**).

Tablo-1: İlköğretim okullarının ve liselerin tabakalandırılması

Okul Türü	Okul Sayısı	Toplam Öğrenci Sayısı	%	Örneğe Çıkan Okul Sayısı	Örneğe Çıkan Öğrenci Sayısı	%	
İlk Öğretim	Kent	30	28375	73.5	5	92	73.6
	Gecekondu	11	8316	21.5	1	26	20.8
	Kır	56	1935	5	1	7	5.6
	TOPLAM	97	38626	100.0	7	125	100.0
Orta Öğretim	Düz	6	3534	28.5	2	35	28.0
	Endüstri	6	5959	47.0	4	60	48.0
	Özel	3	594	4.7	1	6	4.8
	Anadolu	5	2336	18.8	2	24	19.2
	TOPLAM	20	12420	100.0	9	125	100.0

Her sınıf için, hangi okuldan ne kadar öğrenci seçileceği konusunda, öncelikle bu tabakaların toplam öğrenci içindeki payları elde edildi ve evren içindeki yüzde dağılımı, örnekte de temsil edilecek şekilde, her tabakada yer alan okullar listelendi. Random sayılar tablosu kullanılarak örneğe girecek okullara karar verilerek; ankete katılacak öğrencilerin dağılımları **Tablo-2'** de belirtildiği şekilde kararlaştırıldı.

Tablo-2: Anket uygulanan öğrencilerin okullara dağılımı

Sınıf	Örneklemin Seçileceği İÖ Okulu	Öğrenci Sayısı	Sınıf	Örneklemin Seçileceği Lise	Öğrenci Sayısı
4	Muradiye Atatürk İlköğretim Okulu	8	9	Halit Görgülü Lisesi	17
	Şehzadeler İlköğretim Okulu	25		Manisa Lisesi	18
	Akşemseddin Yat. İÖ Bölge Okulu ¹	18		Özel Doruk Lisesi	6
	Cemal Ergün İlköğretim Okulu	19		İsmet İnönü An Mes. ve Kız Mes L. ²	10
	Cumhuriyet İlköğretim Okulu	18		İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İ.H.L. ³	16
	Necatibey İlköğretim Okulu	19		Man An TL, An Mes L, TL, End Mes L ⁴	17
	Vestel İlköğretim Okulu	18		MESOB An Tek L ve Mes ve Tek EML ⁵	17
	TOPLAM	125		Fatih Anadolu Lisesi	12
5	Muradiye Atatürk İlköğretim Okulu	8	10	Manisa Cumhuriyet Anadolu Lisesi	12
	Şehzadeler İlköğretim Okulu	25		TOPLAM	125
	Akşemseddin Yat. İÖ Bölge Okulu ¹	18		Halit Görgülü Lisesi	17
	Cemal Ergün İlköğretim Okulu	19		Manisa Lisesi	18
	Cumhuriyet İlköğretim Okulu	18		Özel Doruk Lisesi	6
	Necatibey İlköğretim Okulu	19		İsmet İnönü An Mes. ve Kız Mes L. ²	10
	Vestel İlköğretim Okulu	18		İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İ.H.L. ³	16
	TOPLAM	125		Man An TL, An Mes L, TL, End Mes L ⁴	17
6	Muradiye Atatürk İlköğretim Okulu	8	11	MESOB An Tek L ve Mes ve Tek EML ⁵	17
	Şehzadeler İlköğretim Okulu	25		Fatih Anadolu Lisesi	12
	Akşemseddin Yat. İÖ Bölge Okulu ¹	18		Manisa Cumhuriyet Anadolu Lisesi	12
	Cemal Ergün İlköğretim Okulu	19		TOPLAM	125
	Cumhuriyet İlköğretim Okulu	18		Halit Görgülü Lisesi	17
	Necatibey İlköğretim Okulu	19		Manisa Lisesi	18
	Vestel İlköğretim Okulu	18		Özel Doruk Lisesi	6
	TOPLAM	125		İsmet İnönü An Mes. ve Kız Mes L. ²	10
7	Muradiye Atatürk İlköğretim Okulu	8	11	İmam Hatip Lisesi ve Anadolu İ.H.L. ³	16
	Şehzadeler İlköğretim Okulu	25		Man An TL, An Mes L, TL, End Mes L ⁴	17
	Akşemseddin Yat. İÖ Bölge Okulu ¹	18		MESOB An Tek L ve Mes ve Tek EML ⁵	17
	Cemal Ergün İlköğretim Okulu	19		Fatih Anadolu Lisesi	12
	Cumhuriyet İlköğretim Okulu	18		Manisa Cumhuriyet Anadolu Lisesi	12
	Necatibey İlköğretim Okulu	19		TOPLAM	125
	Vestel İlköğretim Okulu	18			
	TOPLAM	125			
8	Muradiye Atatürk İlköğretim Okulu	8	11		
	Şehzadeler İlköğretim Okulu	25			
	Akşemseddin Yat. İÖ Bölge Okulu ¹	18			
	Cemal Ergün İlköğretim Okulu	19			
	Cumhuriyet İlköğretim Okulu	18			
	Necatibey İlköğretim Okulu	19			
	Vestel İlköğretim Okulu	18			
	TOPLAM	125			
ARA TOPLAM		625	ARA TOPLAM		375
ARA TOPLAM		625	GENEL TOPLAM		1000

(1) Akşemseddin Yatılı İlköğretim Bölge Okulu; (2) İsmet İnönü Anadolu Meslek ve Kız Meslek Lisesi; (3) İmam Hatip ve Anadolu İmam Hatip Lisesi; Manisa Anadolu Ticaret Lisesi, Anadolu Meslek Lisesi, Ticaret Lisesi ve Endüstri

5- ANKET FORMU VE UYGULANMASI

İki bölümden oluşan anket formunun **(Ek-3)** ilk bölümünde; “doğum tarihi”; “cinsiyeti”; “evde kiminle birlikte yaşadığı”; “anne ve babasının hayatta olup olmadığı”; “anne ve babasının birlikte yaşayıp yaşamadığı”; “annesinin ve babasının eğitim durumu”; “kendisini, annesi veya babası dışında biri yetiştirdi ise, yetiştiren kişinin eğitim durumu”; “kaç kardeşi olduğu”; “evin kaçınıcı çocuğu olduğu”; “annesinin ve babasının işinin ne olduğu”; “kendisini annesinin veya babasının dışında biri yetiştirdi ise, yetiştiren kişinin işinin ne olduğu”; “ailesinin gelir durumunu nasıl tanımladığı”; “ne kadar harçlık aldığı”; “yaşadıkları evin kime ait olduğu”; “işlediği bir suç nedeni ile karakola gitmek zorunda kalıp kalmadığı”; “aile bireylerinden hapse giren olup olmadığı”; “mahalle veya okul çevresinde bulunan arkadaşlarından hapse giren olup olmadığı”; “öğretmen(ler)in sınıf arkadaşları ile karşılaştırdığında kendi okul başarısı hakkında ne düşündüğu”; “okula devam durumunun nasıl olduğu”; “okulda disiplin cezası alıp almadığı”, “okulların açık olduğu dönemde, günde kaç saatini okul ve evin dışında (sokakta) geçirdiği”; “okulların açık olduğu dönemde, günde kaç saat televizyon izlediği”; “televizyon izliyorsa, hangi programları izlediği”; “en beğendiği televizyon dizisi kahramanının kim olduğu” şeklinde düzenlenmiş 25 soru ile, çocuğun demografik özellikleri çocuk veya ergenin içinde yer aldığı sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik çevrenin özellikleri tanımlanmaya çalışılmıştır.

Anket formunun ikinci bölümünde, öğrencilere yöneltilmek üzere, içerikleri aşağıda sunulmuş olan 10 senaryoya yer verildi ve bu senaryoların her biri ile bağlantılı olarak 5 soru yöneltildi **(Bkz: Ek-3)**.

Anket uygulanmadan bir gün önce, öğrencilere uygulanacak anket ile ilgili bilgi verilip; anket uygulanacak öğrencilere “Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu” dağıtıldı (**Ek-4**). Katılım talebinin onaylanması halinde, yasal temsilcilerinden (veli veya vasilerinden) ve 15 yaşını doldurmuş erginlerin ek olarak kendilerinden gönüllü onam formlarını okuyup, onay vermeleri istendi.

Gönüllü olur formları toplandıktan sonra, katılımına rıza gösterilen öğrencilere, “adı ve soyadı” bölümünü içermeyen anket formları, rehberlik saatinde dağıtılarak; araştırmacı gözetiminde kendileri tarafından doldurulmaları sağlandı.

6- VERİ ANALİZİ VE İSTATİSTİKSEL DEĞERLENDİRME

Anket sonuçlarının değerlendirilmesi aşamasında, anket formu dağıtılan 1000 öğrenciden, 31’inin (%3.1) anket formlarını doldurmaksızın iade ettikleri görüldü. Anket formunu doldurmuş olan 969 öğrencinin (%96.9) verileri SPSS for Windows 11.0 istatistik paket programında değerlendirildi.

Araştırmaya katılan çocuk ve ergenlerin tanımlayıcı özellikleri yüzde dağılımlar şeklinde betimlenerek, bulgular içerisinde ilk bölüm olarak düzenlendi.

Bulguların ikinci bölümü, senaryolar hakkında ankete katılan öğrencilerin cevaplarının değerlendirilmesi ile ilgiliydi. Bu aşamada, 1., 2. ve 4. sorulara verilen cevaplar araştırmacılar tarafından “**beklenen yanıt**” ve “**aykırı yanıt**” olarak sınıflandırıldı”. Bu sınıflandırma aşağıdaki şekilde gerçekleştirildi:

- a) 1. soruda yöneltilen, “çocuğun davranışının, yanlış bir davranış olup olmadığı”; sorusu ile, ankete katılan öğrencilerin doğruyu-yanlıştan ayırt edebilme yetisinin ölçülmesi amaçlandı. Bu soruya ankete katılanların, tüm senaryolar için “evet” yanıtı vermesi beklenerek,

araştırmacılar tarafından “evet” cevabı, “**beklenen yanıt**”; “hayır” cevabı ise, “**aykırı yanıt**” olarak kabul edildi.

b) 2. soruda yöneltilen, “çocuğun davranışının bir suç niteliğinde olup olmadığı” sorusu ile, yapılan eylemi ankete katılanların bir suç olarak idrak edip etmediğinin ve bu soruya karıştırmacı olarak 4. soruda yöneltilen “tanımlanan davranışı gerçekleştiren kişinin çocuk yerine erişkin olması durumunda, bunun suç niteliğı olup olmadığı” sorusu ile de, ankete katılanların suça bakışında değışiklik olup olmadığının belirlenmesi amaçlandı. Her iki soruya da ankete katılanların, tüm senaryolar için “evet” yanıtı vermesi beklenerek, araştırmacılar tarafından “evet” cevabı, “**beklenen yanıt**”; “hayır” cevabı ise, “**aykırı yanıt**” olarak kabul edildi.

c) 3. soruda yöneltilen, “bu davranışı gerçekleştiren çocuk için nasıl bir ceza uygulanması gerektiğı” ve 5 soruda yöneltilen “tanımlanan davranışı gerçekleştiren kişinin çocuk yerine erişkin olması durumunda, bu davranış sonucunda nasıl bir ceza uygulanması gerektiğı” soruları ile, çocuk ve erişkinin gerçekleştirilen davranışların yaptırımı olarak ne düşündüklerinin ve yaptırım değıerlendirmesinde bulunurken çocuk-erişkin ayrımı yapıp yapamadıklarının ölçülmesi amaçlandı. Bu bölümde yerleştirilen seçenekli cevapların yanı sıra, açık uçlu cevap verme imkanları da tanınarak kendi düşüncelerini oluşturabilmeleri sağlandı. 3. ve 5. soruların yanıtlarından ortaya çıkan öngörüler; her bir senaryoda tanımlanan suçun niteliğı, suç işlediğı belirtilen kişinin yaşı ve halen yürürlükte olan Türk Ceza Kanunu hükümleri dikkate alınarak; “**beklenen yanıt**” ve “**aykırı yanıt**” olarak sınıflandırıldı.

Öğrencilerin verdiğı “**beklenen yanıt**” ve “**aykırı yanıt**” olarak sınıflandırılmasına ait veriler, bulguların ikinci bölümünde ayrıntılı olarak değıerlendirildi. Her bir öğrencinin, her bir senaryodaki, her bir soru için

verdiği “beklenen yanıt” oranları saptanarak, elde edilen değerlerin, yaşlar ile ilişkisi “Ki-Kare Testi” ile karşılaştırıldı. Elde edilen sonuçlar özetlenerek ifade ettikleri anlamlar yönünden tanımlandı.

Bulguların 3. bölümünde, çocuk ve ergenlerin farklı senaryolar için verdikleri beklenen yanıt oranları ile bazı özellikleri arasındaki ilişkiler değerlendirildi. Bu amaçla öncelikle her çocuk için toplam 10 senaryoda sorulmuş olan 50 soruya verdiği beklenen yanıtların yüzdesi hesaplandı.

Çocuk ve ergenlerin bulguların birinci bölümünde tanımlanan bazı özelliklerine ve yaş gruplarına göre “beklenen yanıt” verme yüzde ortalamaları ve standart sapmaları belirlendi ve ortalamalar arasındaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığı karşılaştırıldı. İki bağımsız grup ortalamasının karşılaştırmasında, gruplar normal dağılım varsayımını sağlıyorsa “Student’s-t” Testi, sağlamıyorsa “Mann Whitney-U Testi”; üç ya da daha fazla bağımsız grup ortalamasının karşılaştırmasında, gruplar normal dağılım varsayımını sağlıyorsa, “tek yönlü varyans analizi” (Bu durumda hangi grup ortalamalarının birbirinden farklı olduğunu değerlendirmede post-hoc karşılaştırma yöntemi olarak “Bonferroni Testi” kullanılmıştır), gruplar normal dağılım varsayımını sağlamıyorsa “Kruskal Wallis Varyans Analizi” yöntemi kullanıldı.

IV-BULGULAR

1.ARAŞTIRMA GRUBUNUN TANIMLAYICI BULGULARININ İNCELENMESİ

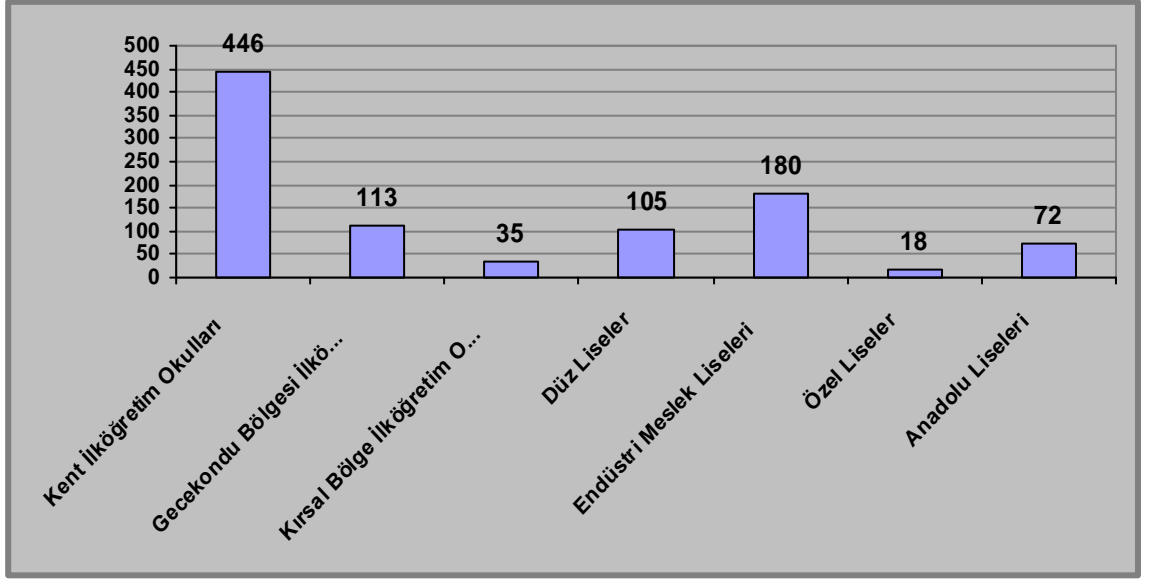
Araştırma 1000 öğrenciye dağıtılan anket formu ile yapılmış olup; 31 (%3.1) öğrenciden anket formları boş olarak döndüğünden değerlendirme dışı tutulmuş, ankete cevap veren 969 öğrenci (%96.9) araştırma grubu olarak kabul edilerek anket formları değerlendirmeye alındı. Araştırma grubundaki öğrencilerden 380'i (%39.2) kız, 589'u (%60.8) erkekti. Araştırma grubundaki öğrencilerin yaş gruplarına göre dağılımları **Tablo-3**'de gösterilmiştir.

Tablo 3. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin cinsiyet ve yaş gruplarına göre dağılımı

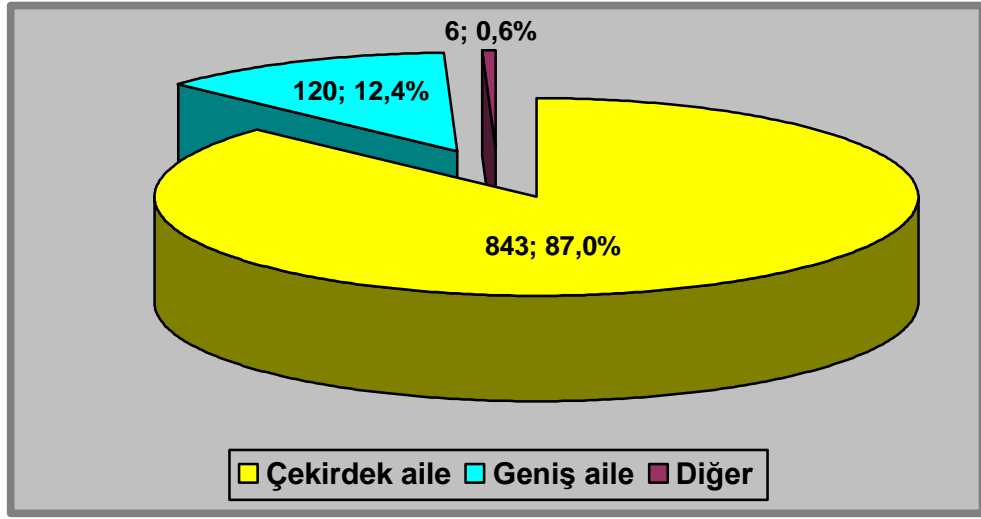
Yaş Grupları	Kız		Erkek		Toplam	
	n	%	n	%	n	%
<12	112	29.5	129	21.9	241	24.9
12-15	140	36.8	217	36.8	357	36.8
15≤	128	33.7	243	41.3	371	38.3
Toplam	380	100.0	589	100.0	969	100.0

Araştırma grubunda yer alan öğrencilerden; 121'i (%12.5) 4. sınıf, 117'si (%12.1) 5. sınıf, 123'ü (%12.7) 6. sınıf, 120'si (%12.4) 7. sınıf, 113'ü (%11.6) 8. sınıf, 125'i (%12.9) 9. sınıf, 125'i (%12.9) 10. sınıf, 125'i (%12.9) 11. sınıf öğrencisiydi. Öğrencilerin okul tiplerine göre dağılımları **Şekil-1**'de gösterildiği şekilde gerçekleşmişti.

Şekil-1. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin okullarına göre dağılımı

Ankete katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu (n=843; %87) çekirdek tip; yalnızca anne, baba ve kardeşlerin yer aldığı küçük aile topluluklarında yaşamaktaydı (**Şekil-2**).

Şekil-2. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin yaşadıkları aile tipine göre dağılımı [(*): Çocuk esirgeme kurumu yurtlarında kalan 5 öğrenci ile, ailesi ile birlikte yaşayan 1 öğrenci ailede yaşayan bireyler ile ilgili bilgi vermemişlerdi.]

Öğrencilerden, 938'inin (%96.8) anne ve babası hayatta olup; 7'si (%0.7) annesini, 24'ü (%2.5) babasını kaybetmişti. Araştırma grubumuzda, ebeveynlerinden her ikisini de kaybeden öğrenci ise bulunmamaktaydı.

Anne ve babası sağ olan 938 öğrenciden, 911'i (%97.1) anne ve babası birlikte yaşarlarken, 25'inde boşandıkları için, 2'sinde ayrı oturmaları sebebiyle, toplam 27 öğrenci (%2.9) anne veya babasından ayrı yaşamaktaydı.

Boşanma ya da anne veya babasının yaşamını yitirmesine bağlı olarak, toplam 58 öğrenci (%6) anne veya babasından en az birinin ilgisinden uzak kalmıştı. Bu 58 öğrenciden, 7'si (%12.1) bir yıl veya daha az; 7'si (%12.1) bir ile üç yıl, 37'si (%63.7) dört ile on yıl; 7'si (%12.1) ise on yıldan fazla bir süredir bu eksikliğe maruzdu.

Araştırmada, toplam 16 çocuğun (%1.7) ailesinde üvey bireyler bulunmakta olduğu belirlenmiş olup; 7 ailede üvey anne, 2 ailede üvey baba, 2 ailede üvey kardeş(ler), 2 ailede, üvey anne ve üvey kardeş(ler), 3 ailede

üvey baba ve üvey kardeş(ler), 1 ailede ise üvey anne, üvey baba ve üvey kardeş aile üyeleri arasındaydı.

Araştırma grubunun yaşadığı yere göre dağılımlarında tespit edilen veriler, **Tablo 4**'de gösterilmiş olup; yaşadığı yere göre dağılımlarında, 947 öğrencinin (%97.7) evlerde, 22 öğrencinin (%2.3) ailesinden uzak ve ev dışı yerlerde barındıkları anlaşılmış olup; kendilerine ait evde kalan öğrenci sayısının çoğunluğu oluşturduğu (n=641; %66.2) görülmüştür.

Tablo 4. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin kaldıkları yerlere göre dağılımı

Yaşadığı yer	n	%
Kendilerine ait ev	641	66.2
Kiralanmış ev	274	28.3
Bir akrabasına ait ev	32	3.3
Bir devlet yurdu veya pansiyon	10	1.0
Özel bir yurt	7	0.7
Çocuk Esirgeme Kurumu'na bağlı yurtlar	5	0.5
Toplam	969	100.0

Araştırma gurubunda yer alan öğrencilerin, anne ve babalarının eğitim durumları araştırıldığında, annelerin %18.4'ünün (n=178) kurumsal bir eğitim almadığı (okuma yazma bilmeyen veya okuma yazma bilmesine rağmen hiç okula gitmemiş), %64'ünün (n=639) ilköğretim seviyesinde (büyük çoğunluğu ilk kademe eğitimi olmak üzere), %10.7'sinin (n=104) ortaöğretim seviyesinde, ancak %5'inin (n=48) yükseköğretim seviyesinde eğitim aldıkları; buna karşı babaların ise, %5.8'inin (n=56) kurumsal bir eğitim almadığı, %65.9'unun (n=621) ilköğretim seviyesinde (büyük çoğunluğu ilk

kademe eğitimi olmak üzere), %17.9'unun (n=173) ortaöğretim seviyesinde, %12.3'ünün (n=119) yükseköğretim seviyesinde eğitim aldıkları belirlenmiştir **(Tablo-5)**.

Tablo 5. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin anne ve babalarının eğitim durumlarına göre dağılımı

Eğitim Durumu	Anne		Baba	
	n	%	n	%
Okuma yazma bilmiyor	120	12.4	29	3.0
Okula gitmemiş ama okuma yazma biliyor	58	6.0	27	2.8
İlkokulu bitirmiş	512	52.8	428	44.2
Ortaokulu bitirmiş	127	13.1	193	19.8
Liseyi bitirmiş	104	10.7	173	17.9
Üniversiteyi bitirmiş	48	5.0	118	12.2
Yüksek lisans-doktora yapmış.	0	0	1	0.1
Toplam	969	100.0	969	100.0

Aileleri ile birlikte evde yaşamakta olan, 947 öğrenciden, 157'si (%16.6) anne veya babanın yanı sıra, anne ve/veya baba dışında bir birey tarafından da yetiştirilmiş olup; bu kişilerin eğitim durumları araştırıldığında, %35.1'inin (n=55) kurumsal bir eğitim almadığı, %47.1'inin (n=74) ilköğretim seviyesinde, %7'sinin (n=11) ortaöğretim seviyesinde, %10.8'inin (n=17) yükseköğretim seviyesinde eğitim aldıkları saptanmıştır.

Ankete katılan öğrencilerden, 74'ü (%7.6) evin tek çocuğu konumunda iken; 895'inin (%92.4) bir veya daha fazla kardeşi bulunmaktaydı. Kardeş sayısı 369 öğrenci (%38.1) tarafından bir olarak belirtilmiş olup; bu çoğunluğu teşkil etmekteydi. Bir çocuk ise, kendisi haricinde toplam 18 kardeşi olduğunu belirtmişti. Öğrencilerden 426'sı (%44) evin tek veya ilk çocuğu, 231'i (%23.8) ise evin son çocuğu konumunda bulunmaktaydı. Öğrencilerin kardeş sayıları ve evin kaçınıcı çocuğu olduğu ile ilgili bilgiler, **Tablo-6**'da ayrıntılı olarak verilmiştir.

Tablo 6. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin kardeş sayısına ve evin kaçınıcı çocuğu oldukları konusundaki dağılımları

Kardeş sayısı	n	%	Evin kaçınıcı çocuğu	n	%
Kardeşi yok	74	7.6	İlk ve veya tek çocuğu	426	44.0
1 kardeşi var	369	38.1	2. çocuğu	319	32.9
2 kardeşi var	250	25.8	3. çocuğu	122	12.6
3 kardeşi var	134	13.8	4. çocuğu	46	4.7
4 kardeşi var	52	5.4	5. ≤ çocuğu	56	5.8
5 ≤ kardeşi var	90	9.3	Toplam	969	100.0
Toplam	969	100.0	Son çocuk konumundakiler	231	23.8

Çalışmamızda, “işsizlik veya anneler için ev hanımlığı” ilk meslek grubu olarak ele alındıktan sonra; işçi, şoför, bekçi, koruma görevlisi, hizmetli, kapıcı, temizlikçi, kapıcı, bebek bakıcısı, sezonluk işçi, inşaat işçisi, seyyar satıcı ve benzeri işler “alt sosyal sınıf”; işveren, doktor, diş hekimi, veteriner, mimar, mühendis, hakim, savcı, avukat, eczacı, öğretim üyesi, polis, hemşire, ebe, öğretmen, bankada veya devlet dairelerinde memur, belediye büro çalışanı, özel sektörde büro çalışanı, küçük sanayide tamirci, elektrikçi vs, çarşı esnafı (bakkal, market, zahireci, manifaturacı, vs), muhasebeci, pazar

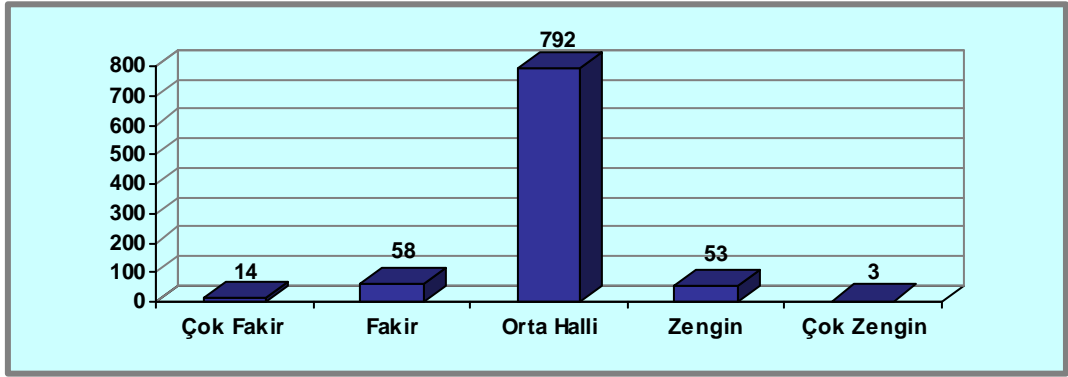
esnafı vb işler ise “üst sosyal sınıf” içerisinde değerlendirilmiş olup; bu kavramlar çerçevesinde, öğrencilerin anne ve babalarının yaptıkları mesleklere göre dağılımı incelendiğinde; annelerin büyük çoğunluğunun (n=800; %82.6) işsiz veya ev hanımı statüsünde bulunduğu, babaların büyük çoğunluğunun (n=534; %55.1) ise, alt sosyal sınıf içerisinde yer alan mesleklerde çalıştıkları görülmüştür. Üst sosyal sınıfa mensup meslekler ise, anneler için 3. sırada, babalar için 2. sırada yer almıştı (**Tablo-7**).

Tablo 7. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin anne ve babalarının meslek gruplarına göre dağılımı

Meslek Grubu	Anne		Baba	
	n	%	n	%
İşsiz (ve anneler için ev hanımı)	800	82.6	103	10.6
Alt sosyal sınıfa mensup meslekler	97	10.0	534	55.1
Üst sosyal sınıfa mensup meslekler	72	7.4	332	34.3
Toplam	969	100.0	969	100.0

Çalışmamızda, anne ve/veya baba dışında öğrencinin yetişmesinde katkı sağlayan bireylerin (n=157) meslekleri incelendiğinde; bu kişilerin 95’inin (%60.5) işsiz veya ev hanımı statüsünde bulunduğu; 38’inin (%24.2) alt sosyal sınıf içerisinde yer alan mesleklerde, 24’ünün (%15.3) üst sosyal sınıf içerisinde yer alan mesleklerde çalıştıkları saptanmıştır.

Ailelerinin gelir durumlarını nasıl tanımladıkları hakkında sorulan soruya 49 öğrenci (%5.1) “bilmiyorum” şeklinde cevap vermişken; bu soruyu yanıtlayan 920 öğrencinin (%94.9) büyük çoğunluğu (n=792; %86.1), gelir düzeyini “orta halli” olarak tanımladıkları ailelerden gelmekteydi (**Şekil-3**).

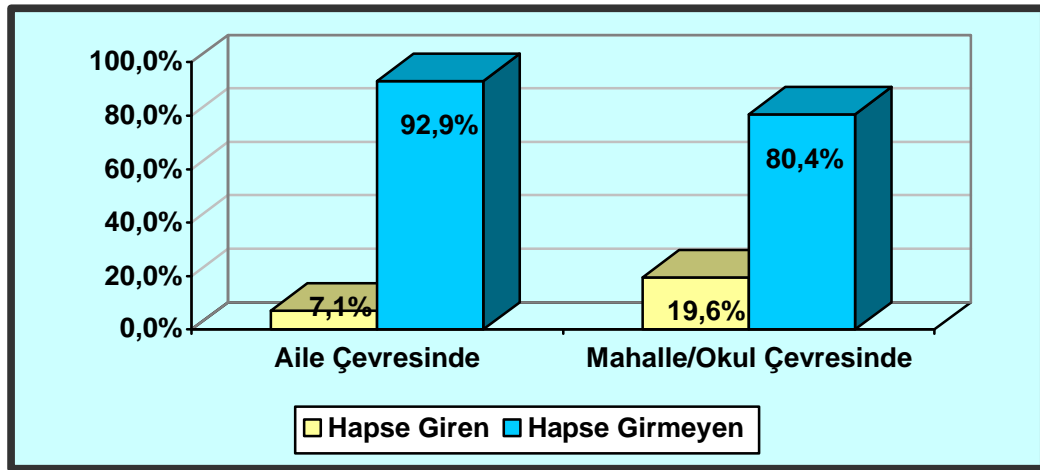
Şekil 3. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin ailelerinin gelir durumları hakkındaki yorumlarının dağılımı

Bu konu ile bağlantılı olarak yönelttiğimiz 2. soruda ise öğrencilerin aldıkları harçlık miktarları sorulduğunda, 135 öğrenci (%13.9) harçlık almadığını; 834 öğrenci (%86.1) ise harçlık aldığını belirtmişti. Harçlık aldığını belirten 834 öğrenciden alınan cevaplar haftalık harçlık miktarları olarak dönüştürüldüğünde; en yüksek harçlık miktarının, 100 Türk Lirası (TL)/hafta olduğu görülmüş; öğrencilerin harçlık miktarları ortalamaları 12 yaş altı çocuklar için 5.7 ± 5 TL/hafta, 12-15 yaş arası çocuklar için 6 ± 6.2 TL/hafta ve 15 yaş üstü ergenler için 16 ± 13.4 TL/hafta olarak hesaplanmıştır. Yaş gruplarına göre, öğrencilerin aldıkları harçlık miktarları dağılımları **Tablo-8**'de ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Tablo 8. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin aldıkları harçlıkların yaş gruplarına göre dağılımı

Harçlık Miktarı TL/Hafta	<12 Yaş Grubu		12-15 Yaş Grubu		15< Yaş Grubu		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Harçlık Almayan	41	17.0	62	17.4	32	8.6	135	13.9
00.25 – 10.00	190	78.9	259	72.5	140	37.7	589	60.8
10.01 – 25.00	7	2.9	34	9.5	160	43.1	201	20.8
25.01 – 50.00	3	1.2	2	0.6	34	9.2	39	4.0
50.00 ≤	0	0	0	0	5	1.4	5	0.5
Toplam	241	100.0	357	100.0	371	100.0	969	100.0

Öğrencilerin suç işlemleri ve yakınlarında suçlu kişiler bulunup bulunmadığının belirlenmesinde yönelik olarak sorulan ilk soruda; “kendilerinin işlediği bir suç nedeni ile karakola gidip gitmedikleri” sorulduğunda, %96.6’sının (n=936) işlediği bir suç nedeni ile karakola gitmediği; %3.4’ünün (n=33) ise çeşitli suçlar nedeniyle karakola gittiği öğrenilmiştir. Öğrencilere, “aile bireylerinden hapse giren olup olmadığı” ve “mahalle veya okul arkadaşlarından hapse giren olup olmadığı” şeklinde iki soru yöneltildiğinde, 51’inin (%5.3) aile bireyleri için, 220’sinin (%22.7) mahalle veya okul arkadaşları için “bilmiyorum” şeklinde yanıt verdikleri görülmüş; bilmiyorum dışında cevap verenlerden, 853’ünün (%92.9) aile bireyleri için, 602’sinin (%80.4) okul ve mahalle arkadaşları için “girmedim” cevabı verdikleri izlenmiştir (**Şekil-4**).

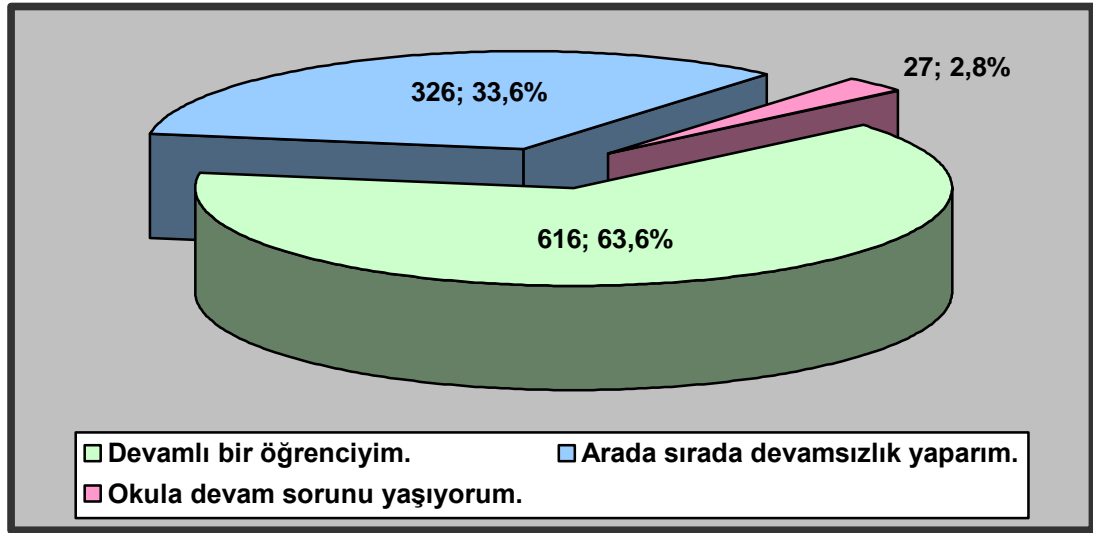
Şekil 4. “Aile çevrelerinde ve mahalle/okul çevrelerinde hapse giren olup olmadığı” sorularını olumlu veya olumsuz olarak cevaplandıran öğrencilerin yanıtlarının oransal dağılımı

Ankete katılan öğrencilerin okuldaki başarı durumlarının, öğretmen(ler)i tarafından nasıl değerlendirildiği kendilerinden öğrenildiğinde, çoğunun (n=454; %46.9) “orta düzeyde başarılı” olduğunu belirttikleri görülmüştür (**Tablo-9**).

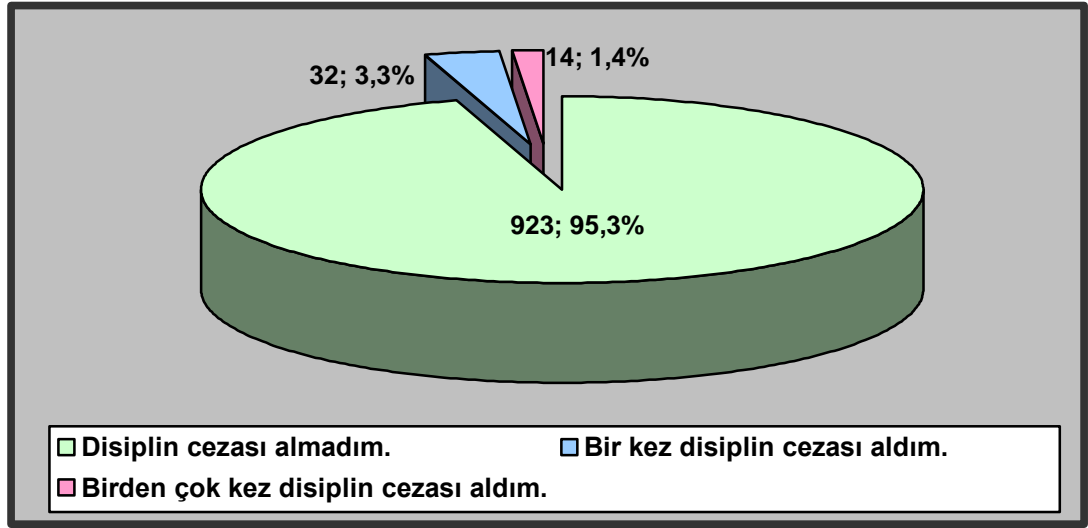
Tablo 9. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin, “öğretmenin / öğretmenlerin sınıf arkadaşlarıyla karşılaştığında senin okul başarın hakkında ne düşünüyor” sorusuna verdiği cevapların dağılımı

Başarı durumu ile ilgili olarak verilen cevaplar	n	%
Çok başarılı	116	12.0
Başarılı	355	36.6
Orta düzey	454	46.9
Başarısız	37	3.8
Çok başarısız	7	0.7
Toplam	969	100.0

Öğrencilere, “okula devam durumunuz nasıl?” ve “okulda hiç disiplin cezası aldınız mı?” diye sorulan sorulara alınan cevaplar, sırasıyla **Şekil-5** ve **Şekil-6**'da gösterilmiştir.

Şekil 5. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin, “okula devam durumunuz nasıl?” sorusuna verdiği cevapların dağılımı

Şekil 6. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin, “okulda hiç disiplin cezası aldınız mı?” sorusuna verdiği cevapların dağılımı

Öğrencilerin okulun açık olduğu dönemlerde, ne kadar sürelerini sosyal faaliyetlere ayırabildiğini belirlemeye yönelik olarak yönelttiğimiz, “okul zamanları, günde kaç saatiniz okul ve evin dışında (sokakta) geçiyor?” ve “okul zamanları, günde kaç saat televizyon izliyorsunuz?” sorularına, öğrenciler tarafından verilen yanıtların dağılımları sırasıyla **Tablo-10** ve **Tablo-11**'de gösterilmiştir.

Tablo 10. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin, “okul zamanları, günde kaç saatiniz okul ve evin dışında (sokakta) geçiyor?” sorusuna verdiği cevapların dağılımı

Sokakta zaman geçirme ile ilgili olarak verilen cevaplar	n	%
Sokağa çıkmıyorum	183	18.9
Sokakta 1 saatten az zaman geçiriyorum	240	24.8
Sokakta 1-2 saat zaman geçiriyorum	368	38.0
Sokakta 2 saatten fazla zaman geçiriyorum	178	18.3
Toplam	969	100.0

Tablo 11. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin, “okul zamanları, günde kaç saat televizyon izliyorsunuz?” sorusuna verdiği cevapların dağılımı

Televizyon izleme süresiyle ilgili olarak verilen cevaplar	n	%
Televizyon izlemiyorum	69	7.1
1 saatten az izliyorum	237	24.5
1-2 saat izliyorum	368	38.0
2-3 saat izliyorum	153	15.8
3-4 saat izliyorum	79	8.1
4 saatten fazla izliyorum	63	6.5
Toplam	969	100.0

Ankete katılan öğrencilerin izlediği televizyon programlarının belirlenmesine yönelik olarak “televizyon izliyorsanız, hangi programları izliyorsunuz?” sorusu yöneltildiğinde, alınan cevapların yaş gruplarına göre dağılımları, **Tablo-12**'de ayrıntılı olarak gösterilmiştir.

Tablo 12. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin “televizyon izliyorsanız, hangi programları izliyorsunuz?” sorusuna verdiği cevapların yaş gruplarına göre dağılımı

İzledikleri TV Programları	<12 Yaş Grubu		12-15 Yaş Grubu		15< Yaş Grubu		Toplam	
	n=241*	%	n=357*	%	n=371*	%	n=969*	%
Çocuk programları	156	64.7	91	25.5	21	5.7	268	27.7
Diziler	151	62.7	273	76.5	264	71.2	688	71.0
Sinemalar	61	25.3	128	35.9	184	49.6	373	38.5
Haberler	82	34.0	113	31.7	170	45.8	365	37.7
Belgeseller	86	35.7	90	25.2	129	34.8	305	31.5
Yarışma programları	103	42.7	161	45.1	130	48.5	394	40.7

(*) Bir çocuk birden fazla televizyon programı izlediğinden, sütundaki sayıların toplamı, “n” değerinden fazladır.

12 yaş altı grupta, en sık çocuk programları ve dizilerin (her biri için sırasıyla, n=156; %64.7; n=151; %62.7); 12-15 yaş ve 15 yaş üstü

gruplarında en fazla dizilerin (sırasıyla, n=273; %76.5 ve n=264; %71.2) izlendiği saptanmıştır. Bu konu ile ilişkili olarak, yöneltilen ikinci soru, açık uçlu bir soru olup, “en beğendiğiniz televizyon dizisi kahramanı kimdir?” şeklinde yöneltilmiş, öğrencilerden 64’ü (%6.6) bu soruyu cevaplamamıştı. Cevap veren 905 (%93.4) öğrencinin belirttiği kahramanlar, “suç ve saldırganlığa eğilimli olmayan karakterler” ve “suç ve saldırganlığa eğilimli karakterler” olmak üzere iki sınıfa ayrıldığında, %53’ünün (n=480) suç ve saldırganlığa eğilimli olmayan karakterleri beğendikleri; % 47’sinin ise suç ve saldırganlığa eğilimli karakterlere ilgi duydukları (n=425) anlaşılmıştır.

2.ÖĞRENCİLERİN SENARYOLAR KARŞISINDA VERDİKLERİ CEVAPLARIN DAĞILIMININ İNCELENMESİ

Öğrencilerin, her bir senaryo için sorulan her bir soru karşısında verdiği cevaplar; bu cevapların araştırmacılar tarafından “beklenen yanıt” veya “aykırı yanıt” olarak değerlendirmelerine ait sonuçlar ve her bir soru için belenen yanıt oranlarının yaşlara dağılımları ayrı ayrı tablolarda gösterilmiş; yaşlara göre değişimler istatistiksel olarak yorumlanmıştır.

Tablo 13. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin **Senaryo-1** hakkında sorulan sorulara verdikleri yanıtların ve yanıtların araştırmacılarca “beklenen yanıt” veya “aykırı yanıt” olarak değerlendirmelerine ait sonuçların dağılımı (Öğrencilerden bazıları, bazı soruları yanıtlamadıkları için toplam sayılar 969’dan az olabilmektedir.)

SENARYO-1:			
Çeşitli nedenlerle sokakta yatıp, kalkmak zorunda kalan 8 yaşında bir çocuk, üç gündür her hangi bir şey yememiştir. Fırının önünden geçerken duyduğu ekmek kokusu karşısında daha fazla dayanamaz ve fırıncının başka bir yere bakmasını da fırsat bilerek içeri girip, tezgâhın üzerindeki bir ekmeği alıp kaçar.			
I) Ekmeği alan çocuk bir yanlış yapmış mıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	763	78.9
Hayır	AYKIRI	204	21.1
Toplam*	-	967	100.0
II) Bu çocuk bir suç işlemiş midir?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	694	71.7

Hayır	AYKIRI	273	28.3
Toplam*	-	967	100.0
III) Bu çocuk yakalandığında ne yapılmalıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır.	BEKLENEN	303	31.4
Hapse atılmalıdır.	AYKIRI	14	1.4
Aileleri tarafından cezalandırılmalıdır.	BEKLENEN	63	6,5
Çocuk Esirgeme Kurumu'na yerleştirilmelidir.	BEKLENEN	504	52,2
Diğer	BEKLENEN	78	8,1
Diğer	AYKIRI	4	0,4
Toplam	-	966	100.0
IV) Ekmeği alan kişi, çocuk yerine bir erişkin olsaydı, suç işlemiş olacak mıydı?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	874	90.5
Hayır	AYKIRI	92	9.5
Toplam*	-	966	100.0
V) Ekmeği alan kişi, çocuk yerine bir erişkin olsaydı, yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır.	AYKIRI	357	37.1
Hapse atılmalıdır.	BEKLENEN	416	43.3
Diğer	BEKLENEN	182	18.9
Diğer	AYKIRI	7	0.7
Toplam*	-	962	100.0

Tablo 14. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin **Senaryo-1**'de her bir soru için verdikleri "beklenen cevap" yüzdelerinin, yaşlara göre sınıflandırılması

Yaş aralığı	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	Toplam	P Değeri
1. Soru	85.6%	91.1%	81.5%	82.0%	83.2%	73.7%	64.2%	65.3%	78.9%	p<0.001
2. Soru	83.7%	80.5%	77.6%	84.6%	83.1%	62.3%	56.1%	60.2%	71.7%	p<0.001
3. Soru	96.9%	96.7%	99.1%	99.2%	98.3%	99.1%	98.4%	98.0%	98.1%	p>0.5
4. Soru	86.3%	87.8%	89.8%	89.3%	95.0%	87.7%	95.1%	94.9%	90.5%	p<0.05
5. Soru	49.4%	54.5%	57.0%	65.0%	57.3%	71.9%	72.4%	76.5%	62.2%	p<0.001

Tablo-13'de sunulan veriler ışığında, ankete katılan öğrencilerin %78.9'unun Senaryo-1'de belirtilen çocuğun davranışını, hatalı bir davranış şekli olarak algıladığı ve %71.7'sinin bu davranışın suç oluşturacağını idrak ettiği; belirtilen davranışı bir erişkinin gerçekleştirmesi halinde, suç olarak kabul eden öğrenci sayısının artarak %90.5'e ulaştığı; ancak **Tablo-14**'de görüldüğü üzere, ankete katılan öğrencilerin yaşları arttıkça, çocuk tarafından işlenen davranışın hatalı bir davranış şekli veya suç olarak algılanma oranlarında her ikisi içinde ileri düzeyde anlamlı bir düşüş görülürken; eylemin erişkin tarafından yapılması durumunda suç olarak kabulünde, anlamlı bir yükselme gözlenmiştir.

Yine **Tablo-13** ve **Tablo-14**'de sunulan veriler ışığında, ankete katılan öğrencilerin %98.1'inin davranışı sergileyen çocuk için, kurumsal cezalar öngörmezken (bu değerlendirmede Çocuk Esirgeme Kurumuna yerleştirme, çocuğu koruyucu bir unsur olarak kabul edilmiş ve beklenen yanıt grubuna dahil edilmiştir); bu eğilimin ankete katılan öğrencilerin yaş artışı ile değişkenlik göstermediği; davranışı gerçekleştiren kişinin erişkin olması halinde, %62.2'sinin çeşitli cezalar öngördükleri; bu eğilimin ise, yaş artışı ile birlikte ileri düzeyde anlamlı bir şekilde artış gösterdiği saptanmıştır.

Tablo 15. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin **Senaryo-2** hakkında sorulan sorulara verdikleri yanıtların ve yanıtların araştırmacılarca "beklenen cevap" veya "aykırı cevap" olarak değerlendirmelerine ait sonuçların dağılımı (Öğrencilerden bazıları, bazı soruları yanıtlamadıkları için toplam sayılar 969'dan az olabilmektedir.)

SENARYO-2:			
Hiç bisikleti olmayan ve arkadaşları bisiklete bindikçe özenen 10 yaşında bir çocuk, parkın kenarında arkadaşının bisikletini görünce bir iki tur atmak için arkadaşından bisikletini ister. Ama arkadaşını vermeyince arkadaşının bisikletini habersizce alır.			
I) Arkadaşının bisikletini habersizce alan çocuk sizce bir yanlış yapmış mıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	900	92.9
Hayır	AYKIRI	69	7.1
Toplam	-	969	100.0

II) Bu çocuk bir suç işlemiş midir?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	685	70.8
Hayır	AYKIRI	283	29.2
Toplam*	-	968	100.0
III) Bu çocuk yakalandığında ne yapılmalıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır	BEKLENEN	595	62.0
Hapse atılmalıdır	AYKIRI	16	1.7
Aileleri tarafından cezalandırılmalıdır.	BEKLENEN	245	25.5
Çocuk Esirgeme Kurumu'na yerleştirilmelidir.	AYKIRI	36	3.7
Diğer	BEKLENEN	66	6.6
Diğer	AYKIRI	5	0.5
Toplam*	-	963	100.0
IV) Arkadaşının bisikletini habersizce alan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, sizce bir suç işlemiş midir?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	873	90.2
Hayır	AYKIRI	95	9.8
Toplam*	-	968	100.0
V) Arkadaşının bisikletini habersizce alan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır.	AYKIRI	473	49.3
Hapse atılmalıdır	BEKLENEN	342	35.7
Diğer	BEKLENEN	137	14.2
Diğer	AYKIRI	7	0.8
Toplam*	-	959	100.0

Tablo 16. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin **Senaryo-2**'de her bir soru için verdikleri "beklenen cevap" yüzdelerinin, yaşlara göre sınıflandırılması

Yaş aralığı	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	Toplam	P Değeri
1. Soru	95.0%	97.6%	93.6%	92.6%	96.7%	92.1%	87.8%	85.7%	92.9%	p<0.001
2. Soru	84.4%	83.7%	83.5%	77.0%	64.2%	55.3%	53.7%	57.7%	70.8%	P<0.001
3. Soru	90.0%	90.2%	91.7%	95.0%	94.1%	96.5%	97.5%	100.0%	94.1%	P<0.001
4. Soru	88.1%	91.1%	89.9%	89.3%	95.0%	88.6%	92.7%	86.7%	90.2%	P>0.5
5. Soru	44.4%	46.3%	45.4%	48.8%	50.8%	47.8%	58.3%	61.5%	49.9%	P<0.05

Tablo-15'de sunulan veriler ışığında, ankete katılan öğrencilerin %92.9'unun Senaryo-2'de belirtilen çocuğun davranışını, hatalı bir davranış şekli olarak algıladığı ve %70.8'sinin bu davranışın suç oluşturacağını idrak ettiği; belirtilen davranışı bir erişkinin gerçekleştirmesi halinde, suç olarak kabul eden öğrenci sayısının artarak %90.2'ye ulaştığı; ancak **Tablo-16**'da görüldüğü üzere, ankete katılan öğrencilerin yaşları arttıkça, çocuk tarafından işlenen davranışın hatalı bir davranış şekli veya suç olarak algılanma oranlarında her ikisi içinde ileri düzeyde anlamlı bir düşüş görülürken; eylemin erişkin tarafından yapılması durumunda suç olarak kabulünde, anlamlı bir değişiklik olmadığı gözlenmiştir.

Yine **Tablo-15** ve **Tablo-16**'da sunulan veriler ışığında, ankete katılan öğrencilerin %94.1'inin davranışı sergileyen çocuk için, kurumsal cezalar öngörmezken (bu değerlendirmede Çocuk Esirgeme Kurumuna yerleştirme, bir güvenlik tedbiri olarak kabul edilmiş ve çocuğun yaşı itibarıyla aykırı yanıt grubuna dahil edilmiştir); bu eğilimin ankete katılan öğrencilerin yaş artışı ile birlikte ileri düzeyde anlamlı bir şekilde arttığı; davranışı gerçekleştiren kişinin erişkin olması halinde, %62.2'sinin çeşitli cezalar öngördükleri; bu eğilimin de, yaş artışı ile birlikte anlamlı bir şekilde artış gösterdiği saptanmıştır.

Tablo 17. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin **Senaryo-3** hakkında sorulan sorulara verdikleri yanıtların ve yanıtların araştırmacılarca "beklenen cevap" veya "aykırı cevap" olarak değerlendirmelerine ait sonuçların dağılımı (Öğrencilerden bazıları, bazı soruları yanıtlamadıkları için toplam sayılar 969'dan az olabilmektedir.)

SENARYO-3:			
Bayramda harçlık toplamaya çıkan 7 yaşlarındaki iki çocuğun önünü kesen ve ailesi kendisine harçlık vermeyen 13 yaşındaki bir diğer çocuk, onları döverecek harçlıklarını ellerinden alır.			
I) Küçük çocukların harçlıklarını alan çocuk sizce bir yanlış yapmış mıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	935	96.7
Hayır	AYKIRI	32	3.3
Toplam*	-	967	100.0

II) Bu çocuk bir suç işlemiş midir?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	918	94.9
Hayır	AYKIRI	49	5.1
Toplam*	-	967	100.0
III) Bu çocuk yakalandığında ne yapılmalıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır	BEKLENEN	221	23.0
Hapse atılmalıdır	AYKIRI	147	15.2
Aileleri tarafından cezalandırılmalıdır.	BEKLENEN	428	44.6
Çocuk Esirgeme Kurumu'na yerleştirilmelidir.	BEKLENEN	78	8.1
Diğer	BEKLENEN	82	8.6
Diğer	AYKIRI	5	0.5
Toplam*	-	961	100.0
IV) Küçük çocukların harçlıklarını alan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, sizce bir suç işlemiş midir?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	927	96.0
Hayır	AYKIRI	39	4.0
Toplam*	-	966	100.0
V) Küçük çocukların harçlıklarını alan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır.	AYKIRI	219	22.8
Hapse atılmalıdır.	BEKLENEN	661	69.0
Diğer	BEKLENEN	76	7.9
Diğer	AYKIRI	3	0.3
Toplam*	-	959	100.0

Tablo 18. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin **Senaryo-3**'de her bir soru için verdikleri "beklenen cevap" yüzdelerinin, yaşlara göre sınıflandırılması

Yaş aralığı	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	Toplam	P Değeri
1. Soru	95.0%	99.2%	95.4%	91.8%	95.8%	99.1%	100.0%	98.0%	96.7%	P<0.05
2. Soru	95.0%	99.2%	95.4%	90.2%	94.2%	96.5%	95.9%	92.9%	94.9%	P>0.05
3. Soru	86.9%	90.2%	82.6%	85.2%	86.7%	84.2%	79.7%	76.5%	84.3%	P>0.05
4. Soru	91.1%	98.4%	95.4%	91.8%	97.5%	97.4%	99.2%	99.0%	96.0%	P<0.05
5. Soru	58.9%	73.8%	71.6%	75.8%	70.6%	83.9%	91.7%	98.0%	76.9%	P<0.001

Tablo-17'de sunulan veriler ışığında, ankete katılan öğrencilerin %96.7'sinin Senaryo-3'de belirtilen çocuğun davranışını, hatalı bir davranış şekli olarak algıladığı ve %94.9'unun bu davranışın suç oluşturacağını idrak ettiği; belirtilen davranışı bir erişkinin gerçekleştirmesi halinde, suç olarak kabul eden öğrenci sayısının artarak %96'ya ulaştığı; **Tablo-18**'de görüldüğü üzere, davranışın hatalı olarak algılanmasında yaşla birlikte anlamlı bir yükselme olduğu, ancak ankete katılan öğrencilerin yaşları arttıkça, çocuk tarafından işlenen davranışın suç olarak algılanma oranlarında anlamlı bir değişiklik olmadığı görülürken; eylemin erişkin tarafından yapılması durumunda suç olarak kabulünde, anlamlı bir yükselme olduğu gözlenmiştir. Yine **Tablo-17** ve **Tablo-18**'de sunulan veriler ışığında, ankete katılan öğrencilerin %84.2'sinin davranışı sergileyen çocuk için, kurumsal cezalar öngörmez veya hafif kurumsal cezalar öngörürlerken (bu değerlendirmede Çocuk Esirgeme Kurumuna yerleştirme, bir güvenlik tedbiri olarak kabul edilmiş ve çocuğun yaşı itibarıyla beklenen yanıt grubuna dahil edilmiştir); bu eğilimin ankete katılan öğrencilerin yaş artışı ile birlikte anlamlı bir değişkenlik göstermediği; davranışı gerçekleştiren kişinin erişkin olması halinde, %76.9'unun çeşitli cezalar öngördükleri; bu eğilimin ise, yaş artışı ile birlikte ileri düzeyde anlamlı bir şekilde artış gösterdiği saptanmıştır.

Tablo 19. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin **Senaryo-4** hakkında sorulan sorulara verdikleri yanıtların ve yanıtların araştırmacılarca "beklenen cevap" veya "aykırı cevap" olarak değerlendirmelerine ait sonuçların dağılımı (Öğrencilerden bazıları, bazı soruları yanıtlamadıkları için toplam sayılar 969'dan az olabilmektedir.)

SENARYO-4:			
10 yaşındaki bir çocuk arkadaşlarıyla birlikte, komşularının bahçesindeki kiraz ağacına çıkarak oradaki kirazları yemektedir. Bu sırada bahçe sahibi elinde sopa ile koşarak gelir. Diğer arkadaşları kaçar ama çocuk yakalanır.			
I) Komşusunun bahçesindeki kirazları yiyen çocuk sizce bir yanlış yapmış mıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	782	80.9
Hayır	AYKIRI	185	19.1
Toplam*	-	967	100.0

II) Bu çocuk bir suç işlemiş midir?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	610	63.1
Hayır	AYKIRI	357	36.9
Toplam*	-	967	100.0
III) Bu çocuk yakalandığında ne yapılmalıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır	BEKLENEN	611	63.5
Hapse atılmalıdır	AYKIRI	14	1.5
Aileleri tarafından cezalandırılmalıdır.	BEKLENEN	249	25.9
Çocuk Esirgeme Kurumu'na yerleştirilmelidir.	AYKIRI	26	2.7
Diğer	BEKLENEN	60	6.2
Diğer	AYKIRI	2	0.2
Toplam*	-	962	100.0
IV) Komşusunun bahçesindeki kirazları yiyen kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, sizce bir suç işlemiş midir?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	778	80.4
Hayır	AYKIRI	190	19.6
Toplam*	-	968	100.0
V) Komşusunun bahçesindeki kirazları yiyen kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır.	AYKIRI	620	64.5
Hapse atılmalıdır	BEKLENEN	201	20.9
Diğer	BEKLENEN	130	13.6
Diğer	AYKIRI	9	1.0
Toplam*	-	960	100.0

Tablo 20. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin **Senaryo-4**'de her bir soru için verdikleri "beklenen cevap" yüzdelerinin, yaşlara göre sınıflandırılması

Yaş aralığı	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	Toplam	P Değeri
1. Soru	89.3%	93.5%	89.0%	82.0%	80.8%	73.7%	67.5%	66.0%	80.9%	P<0.001
2. Soru	82.5%	75.6%	79.8%	62.3%	59.7%	55.3%	37.4%	43.3%	63.1%	P<0.001
3. Soru	93.8%	95.1%	96.3%	96.7%	92.5%	99.1%	95.9%	96.9%	95.6%	P>0.05
4. Soru	82.5%	89.4%	82.6%	83.6%	84.2%	75.4%	65.9%	78.4%	80.4%	P<0.001
5. Soru	26.9%	28.7%	36.1%	37.8%	39.2%	32.7%	36.4%	42.3%	34.5%	P<0.05

Tablo-19'da sunulan veriler ışığında, ankete katılan öğrencilerin %80.9'unun Senaryo-4'de belirtilen çocuğun davranışını, hatalı bir davranış şekli olarak algıladığı ve %63.1'inin bu davranışın suç oluşturacağını idrak ettiği; belirtilen davranışı bir erişkinin gerçekleştirmesi halinde, suç olarak kabul eden öğrenci sayısının artarak %80.4'e ulaştığı; ancak **Tablo-20**'de görüldüğü üzere, ankete katılan öğrencilerin yaşları arttıkça, çocuk tarafından işlenen davranışın hatalı bir davranış şekli veya suç olarak algılanma ve eylemin erişkin tarafından yapılması durumunda suç olarak kabulüne ilişkin oranlarda ileri düzeyde anlamlı bir düşüş olduğu gözlenmiştir.

Yine **Tablo-19** ve **Tablo-20**'de sunulan veriler ışığında, ankete katılan öğrencilerin %95.6'sının davranışı sergileyen çocuk için, kurumsal cezalar öngörmezken (bu değerlendirmede Çocuk Esirgeme Kurumuna yerleştirme, bir güvenlik tedbiri olarak kabul edilmiş ve çocuğun yaşı itibarıyla aykırı yanıt grubuna dahil edilmiştir); bu eğilimin ankete katılan öğrencilerin yaş artışı ile değişkenlik göstermediği; davranışı gerçekleştiren kişinin erişkin olması halinde, %34.5'inin çeşitli cezalar öngördükleri; bu eğilimin ise, yaş artışı ile birlikte anlamlı bir şekilde artış gösterdiği saptanmıştır.

Tablo 21. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin **Senaryo-5** hakkında sorulan sorulara verdikleri yanıtların ve yanıtların araştırmacılarca "beklenen cevap" veya "aykırı cevap" olarak değerlendirmelerine ait sonuçların dağılımı (Öğrencilerden bazıları, bazı soruları yanıtlamadıkları için toplam sayılar 969'dan az olabilmektedir.)

SENARYO-5:			
Okulda yanında oturan arkadaşının kalemini çok beğenen 9 yaşındaki çocuk, arkadaşı teneffüse çıktığında kalem kutusundan arkadaşının kalemini alarak çantasına koyar. Bu arada arkadaşı kalemini aradığında görmediğini söyler. Bir ders sonra çantası sırasından yere devrilir ve içindeki kalem de yere düşer. Arkadaşı öğretmene olanları anlatır.			
I) Kalemi alan çocuk sizce bir yanlış yapmış mıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	921	95.1
Hayır	AYKIRI	47	4.9
Toplam*	-	968	100.0

II) Bu çocuk bir suç işlemiş midir?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	850	87.8
Hayır	AYKIRI	118	12.2
Toplam*	-	968	100.0
III) Bu çocuk yakalandığında ne yapılmalıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır	BEKLENEN	494	51.6
Hapse atılmalıdır	AYKIRI	17	1.8
Aileleri tarafından cezalandırılmalıdır.	BEKLENEN	354	37.0
Çocuk Esirgeme Kurumu'na yerleştirilmelidir.	AYKIRI	32	3.3
Diğer	BEKLENEN	59	6.2
Diğer	AYKIRI	1	0.1
Toplam*	-	957	100.0
IV) Kalemi alan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, sizce bir suç işlemiş midir?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	896	92.8
Hayır	AYKIRI	69	7.2
Toplam*	-	965	100.0
V) Kalemi alan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır.	AYKIRI	629	65.7
Hapse atılmalıdır	BEKLENEN	202	21.1
Diğer	BEKLENEN	122	12.8
Diğer	AYKIRI	4	0.4
Toplam*	-	957	100.0

Tablo 22. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin **Senaryo-5**'de her bir soru için verdikleri "beklenen cevap" yüzdelerinin, yaşlara göre sınıflandırılması

Yaş aralığı	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	Toplam	P Değeri
1. Soru	95.0%	95.9%	95.4%	94.3%	96.7%	96.5%	93.5%	93.8%	95.1%	P>0.05
2. Soru	93.7%	89.4%	93.6%	86.9%	88.3%	83.3%	78.9%	86.6%	87.8%	P<0.001
3. Soru	96.3%	95.1%	95.4%	95.9%	97.5%	96.5%	95.9%	98.0%	96.3%	P>0.05
4. Soru	92.5%	91.8%	90.8%	90.2%	93.3%	95.6%	93.4%	95.9%	92.8%	P>0.05
5. Soru	23.1%	24.0%	25.0%	24.8%	35.3%	42.5%	53.4%	49.5%	33.9%	P<0.001

Tablo-21'de sunulan veriler ışığında, ankete katılan öğrencilerin %95.1'inin Senaryo-5'de belirtilen çocuğun davranışını, hatalı bir davranış şekli olarak algıladığı ve %87.8'inin bu davranışın suç oluşturacağını idrak ettiği; belirtilen davranışı bir erişkinin gerçekleştirmesi halinde, suç olarak kabul eden öğrenci sayısının artarak %92.8'e ulaştığı; ancak **Tablo-22**'de görüldüğü üzere, davranışın hatalı olarak algılanması yaşla birlikte anlamlı bir değişiklik olmadığı, ancak ankete katılan öğrencilerin yaşları arttıkça, çocuk tarafından işlenen davranışın hatalı bir davranış ve suç olarak algılanma oranlarında ileri düzeyde anlamlı bir düşüş görülürken; eylemin erişkin tarafından yapılması durumunda suç olarak kabulünde, yaş artışı ile birlikte anlamlı bir değişiklik olmadığı gözlenmiştir. Yine **Tablo-21** ve **Tablo-22**'de sunulan veriler ışığında, ankete katılan öğrencilerin %96.3'ünün davranışı sergileyen çocuk için, kurumsal cezalar öngörmezken (bu değerlendirmede Çocuk Esirgeme Kurumuna yerleştirme, bir güvenlik tedbiri olarak kabul edilmiş ve çocuğun yaşı itibarıyla aykırı yanıt grubuna dahil edilmiştir); bu eğilimin ankete katılan öğrencilerin yaş artışı ile birlikte anlamlı bir değişkenlik göstermediği; davranışı gerçekleştiren kişinin erişkin olması halinde, %33.9'unun çeşitli cezalar öngördükleri; bu eğilimin ise, yaş artışı ile birlikte ileri düzeyde anlamlı bir şekilde artış gösterdiği saptanmıştır.

Tablo 23. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin **Senaryo-6** hakkında sorulan sorulara verdikleri yanıtların ve yanıtların araştırmacılarca "beklenen cevap" veya "aykırı cevap" olarak değerlendirmelerine ait sonuçların dağılımı (Öğrencilerden bazıları, bazı soruları yanıtlamadıkları için toplam sayılar 969'dan az olabilmektedir.)

SENARYO-6:			
11 yaşındaki çocuk ve aynı yaşlardaki arkadaşı, kapıdan geçerken çarpışır ve aralarında önce ağız kavgası başlar. Daha sonra bahçede karşılaşan iki çocuk kavga etmeye başlarlar. Yerdeki taşı alan çocuk diğerinin başına vurarak onu yaralar.			
I) Arkadaşını yaralayan çocuk bir yanlış yapmış mıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	924	95.6
Hayır	AYKIRI	43	4.4
Toplam*	-	967	100.0

II) Bu çocuk bir suç işlemiş midir?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	858	88.6
Hayır	AYKIRI	110	11.4
Toplam*	-	968	100.0
III) Bu çocuk yakalandığında ne yapılmalıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır	BEKLENEN	314	32.7
Hapse atılmalıdır	AYKIRI	82	8.6
Aileleri tarafından cezalandırılmalıdır.	BEKLENEN	451	47.0
Çocuk Esirgeme Kurumu'na yerleştirilmelidir.	BEKLENEN	35	3.6
Diğer	BEKLENEN	74	7.7
Diğer	AYKIRI	4	0.4
Toplam*	-	960	100.0
IV) Arkadaşını yaralayan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, sizce bir suç işlemiş midir?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	919	95.0
Hayır	AYKIRI	48	5.0
Toplam*	-	967	100.0
V) Arkadaşını yaralayan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır.	AYKIRI	352	36.7
Hapse atılmalıdır	BEKLENEN	512	53.3
Diğer	BEKLENEN	85	8.9
Diğer	AYKIRI	11	1.1
Toplam*	-	960	100.0

Tablo 24. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin **Senaryo-6**'da her bir soru için verdikleri "beklenen cevap" yüzdelerinin, yaşlara göre sınıflandırılması

Yaş aralığı	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	Toplam	P Değeri
1. Soru	96.9%	95.9%	98.1%	96.7%	95.0%	94.7%	92.7%	93.8%	95.6%	P<0.05
2. Soru	90.0%	91.9%	96.3%	86.9%	90.8%	87.7%	78.9%	86.6%	88.6%	P<0.01
3. Soru	92.5%	91.9%	88.1%	91.0%	91.7%	96.5%	91.1%	92.9%	92.0%	P>0.05
4. Soru	93,1%	95,9%	96,3%	95,1%	97,5%	95,6%	93,5%	93,8%	95,0%	P>0.05
5. Soru	42.5%	56.1%	60.6%	67.5%	56.8%	68.8%	77.9%	77.1%	62.2%	P<0.001

Tablo-23'de sunulan veriler ışığında, ankete katılan öğrencilerin %95.6'sının Senaryo-6'da belirtilen çocuğun davranışını, hatalı bir davranış şekli olarak algıladığı ve %88.6'sının bu davranışın suç oluşturacağını idrak ettiği; belirtilen davranışı bir erişkinin gerçekleştirmesi halinde, suç olarak kabul eden öğrenci sayısının artarak %95'e ulaştığı; **Tablo-24**'de görüldüğü üzere, davranışın hatalı olarak algılanma ve çocuk tarafından işlenen davranışın suç olarak algılanma oranlarında ankete katılan öğrencilerin yaşları arttıkça, anlamlı bir düşüş görülürken; eylemin erişkin tarafından yapılması durumunda suç olarak kabulünde, yaş artışı ile birlikte anlamlı bir değişiklik olmadığı gözlenmiştir.

Yine **Tablo-23** ve **Tablo-24**'de sunulan veriler ışığında, ankete katılan öğrencilerin %92'sinin davranışı sergileyen çocuk için, kurumsal cezalar öngörmez veya hafif kurumsal cezalar öngörürlerken (bu değerlendirmede Çocuk Esirgeme Kurumuna yerleştirme, bir güvenlik tedbiri olarak kabul edilmiş ve suçun niteliği itibariyle beklenen yanıt grubuna dahil edilmiştir); bu eğilimin ankete katılan öğrencilerin yaş artışı ile birlikte anlamlı bir değişkenlik göstermediği; davranışı gerçekleştiren kişinin erişkin olması halinde, %62.2'sinin çeşitli cezalar öngördükleri; bu eğilimin ise, yaş artışı ile birlikte ileri düzeyde anlamlı bir şekilde artış gösterdiği saptanmıştır.

Tablo 25. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin **Senaryo-7** hakkında sorulan sorulara verdikleri yanıtların ve yanıtların araştırmacılarca "beklenen cevap" veya "aykırı cevap" olarak değerlendirmelerine ait sonuçların dağılımı (Öğrencilerden bazıları, bazı soruları yanıtlamadıkları için toplam sayılar 969'dan az olabilmektedir.)

SENARYO-7:			
10 yaşındaki çocuk oyun sırasında kendisini döverek topunu alan 16 yaşındaki çocuğa çok kızar. Eve gidip babasının sakladığı tabancayı alır ve sokağa çıkarak topunu alan çocuğu bulur. Ateş edip, onu yaralar.			
I) Arkadaşını yaralayan çocuk sizce bir yanlış yapmış mıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	927	96.2
Hayır	AYKIRI	37	3.8
Toplam*	-	964	100.0

II) Bu çocuk bir suç işlemiş midir?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	911	94.6
Hayır	AYKIRI	52	5.4
Toplam*	-	963	100.0
III) Bu çocuk yakalandığında ne yapılmalıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır.	BEKLENEN	174	18.2
Hapse atılmalıdır.	AYKIRI	399	41.7
Aileleri tarafından cezalandırılmalıdır.	BEKLENEN	236	24.6
Çocuk Esirgeme Kurumu'na yerleştirilmelidir.	BEKLENEN	71	7.4
Diğer	BEKLENEN	77	8.0
Diğer	AYKIRI	1	0.1
Toplam*	-	958	100.0
IV) Arkadaşını yaralayan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, sizce bir suç işlemiş midir?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	935	97.2
Hayır	AYKIRI	27	2.8
Toplam*	-	962	100.0
V) Arkadaşını yaralayan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır.	AYKIRI	167	17.5
Hapse atılmalıdır	BEKLENEN	771	80.5
Diğer	BEKLENEN	13	1.4
Diğer	AYKIRI	6	0.6
Toplam*	-	957	100.0

Tablo 26. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin **Senaryo-7**'de her bir soru için verdikleri "beklenen cevap" yüzdelerinin, yaşlara göre sınıflandırılması

Yaş aralığı	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	Toplam	P Değeri
1. Soru	98.7%	98.4%	97.2%	94.2%	95.0%	95.6%	94.3%	94.7%	96.2%	P<0.05
2. Soru	95.0%	97.6%	97.2%	91.7%	95.8%	95.6%	89.3%	94.8%	94.6%	P>0.05
3. Soru	63.8%	56.1%	55.0%	59.0%	60.0%	62.3%	56.9%	49.0%	58.2%	P>0.05
4. Soru	93.0%	99.2%	97.2%	94.2%	99.2%	98.2%	99.2%	99.0%	97.2%	P<0.01
5. Soru	64.8%	75.6%	81.1%	79.2%	84.0%	91.2%	94.3%	93.6%	81.9%	P<0.01

Tablo-25'de sunulan veriler ışığında, ankete katılan öğrencilerin %96.2'sinin Senaryo-7'de belirtilen çocuğun davranışını, hatalı bir davranış şekli olarak algıladığı ve %94.6'sının bu davranışın suç oluşturacağını idrak ettiği; belirtilen davranışı bir erişkinin gerçekleştirmesi halinde, suç olarak kabul eden öğrenci sayısının artarak %97.2'ye ulaştığı; **Tablo-26**'da görüldüğü üzere, davranışın hatalı olarak algılanma oranının ankete katılan öğrencilerin yaşları arttıkça anlamlı bir şekilde düştüğü; çocuk tarafından işlenen davranışın suç olarak algılanma oranlarında, yaş artışı ile birlikte anlamlı değişiklik olmadığı görülürken; eylemin erişkin tarafından yapılması durumunda suç olarak kabulü oranlarında, yaş artışı ile birlikte anlamlı bir artış bulunduğu gözlenmiştir. Yine **Tablo-25** ve **Tablo-26**'da sunulan veriler ışığında, ankete katılan öğrencilerin %58.2'sinin davranışı sergileyen çocuk için, kurumsal cezalar öngörmez veya hafif kurumsal cezalar öngörürlerken (bu değerlendirmede Çocuk Esirgeme Kurumuna yerleştirme, bir güvenlik tedbiri olarak kabul edilmiş ve suçun niteliği itibarıyla beklenen yanıt grubuna dahil edilmiştir); bu eğilimin ankete katılan öğrencilerin yaş artışı ile birlikte anlamlı bir değişkenlik göstermediği; davranışı gerçekleştiren kişinin erişkin olması halinde, %81.9'unun çeşitli cezalar öngördükleri; bu eğilimin ise, yaş artışı ile birlikte anlamlı bir şekilde artış gösterdiği saptanmıştır.

Tablo 27. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin **Senaryo-8** hakkında sorulan sorulara verdikleri yanıtların ve yanıtların araştırmacılarca "beklenen cevap" veya "aykırı cevap" olarak değerlendirmelerine ait sonuçların dağılımı (Öğrencilerden bazıları, bazı soruları yanıtlamadıkları için toplam sayılar 969'dan az olabilmektedir.)

SENARYO-8:			
14 yaşındaki üç çocuk, 10 gün boyunca bir mahalledeki apartmanlara girip, evlerin önündeki ayakkabıları toplayıp satarak, kazandıkları para ile kendilerine yeni giysiler almışlar, kalan parayı ise harçlık yapmak üzere saklamışlardır.			
I) Bu çocuklar tarafından yapılan şey sizce bir yanlıştır mıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	935	97.0
Hayır	AYKIRI	29	3.0
Toplam*	-	964	100.0

II) Bu çocuklar sizce bir suç işlemiş midir?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	908	94.2
Hayır	AYKIRI	56	5.8
Toplam*	-	964	100.0
III) Bu çocuklar yakalandığında ne yapılmalıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır	AYKIRI	225	23.6
Hapse atılmalıdır	BEKLENEN	270	28.3
Aileleri tarafından cezalandırılmalıdır.	AYKIRI	334	35.1
Çocuk Esirgeme Kurumu'na yerleştirilmelidir.	BEKLENEN	65	6.8
Diğer	BEKLENEN	54	5.7
Diğer	AYKIRI	5	0.5
Toplam*	-	953	100.0
IV) Ayakkabıları satan bu kişiler, çocuk yerine erişkin olsaydı, sizce bir suç işlemiş midir?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	920	95.7
Hayır	AYKIRI	42	4.3
Toplam*	-	962	100.0
V) Ayakkabıları satan bu kişiler, çocuk yerine erişkin olsaydı, yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır.	AYKIRI	232	24.4
Hapse atılmalıdır	BEKLENEN	665	70.0
Diğer	BEKLENEN	29	3.1
Diğer	AYKIRI	24	2.5
Toplam*	-	950	100.0

Tablo 28. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin **Senaryo-8**'de her bir soru için verdikleri "beklenen cevap" yüzdelerinin, yaşlara göre sınıflandırılması

Yaş aralığı	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	Toplam	P Değeri
1. Soru	95.6%	98.4%	97.2%	90.2%	97.5%	98.2%	100.0%	100.0%	97.0%	P<0.001
2. Soru	91.1%	95.1%	96.3%	86.1%	94.1%	96.5%	98.4%	97.9%	94.2%	P<0.01
3. Soru	22.8%	35.0%	33.6%	37.0%	41.5%	45.1%	59.0%	62.4%	40.8%	P<0.001
4. Soru	91.1%	98.4%	95.3%	89.3%	98.3%	97.4%	99.2%	99.0%	95.7%	P<0.001
5. Soru	51.9%	65.9%	69.8%	69.4%	74.1%	83.2%	90.0%	91.4%	73.1%	P<0.001

Tablo-27'de sunulan veriler ışığında, ankete katılan öğrencilerin %97'sinin Senaryo-8'de belirtilen çocukların davranışını, hatalı bir davranış şekli olarak algıladığı ve %94.2'sinin bu davranışın suç oluşturacağını idrak ettiği; belirtilen davranışı bir erişkinin gerçekleştirmesi halinde, suç olarak kabul eden öğrenci sayısının artarak %95.7'ye ulaştığı; **Tablo-28**'de görüldüğü üzere, ankete katılan öğrencilerin yaşları arttıkça, davranışın hatalı olarak algılanma oranının ileri düzeyde anlamlı bir şekilde, çocuklar tarafından işlenen davranışın suç olarak algılanma oranlarının anlamlı bir şekilde; eylemin erişkinler tarafından yapılması durumunda suç olarak kabulü oranlarının, ileri düzeyde anlamlı bir artış gösterdiği gözlenmiştir. Yine **Tablo-27** ve **Tablo-28**'de sunulan veriler ışığında, ankete katılan öğrencilerin %40.8'inin davranışı sergileyen çocuklar için, kurumsal cezalar öngörürlerken (bu değerlendirmede Çocuk Esirgeme Kurumuna yerleştirme, bir güvenlik tedbiri olarak kabul edilmiş, çocukların yaşı ve suçun niteliği itibarıyla beklenen yanıt grubuna dahil edilmiştir); bu eğilimin ankete katılan öğrencilerin yaş artışı ile birlikte ileri düzeyde anlamlı bir şekilde artış gösterdiği; davranışı gerçekleştiren kişilerin erişkin olması halinde, %95.7'sinin çeşitli cezalar öngördükleri; bu eğilimin de, yaş artışı ile birlikte ileri düzeyde anlamlı bir şekilde artış gösterdiği saptanmıştır.

Tablo 29. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin **Senaryo-9** hakkında sorulan sorulara verdikleri yanıtların ve yanıtların araştırmacılarca “beklenen cevap” veya “aykırı cevap” olarak değerlendirmelerine ait sonuçların dağılımı (Öğrencilerden bazıları, bazı soruları yanıtlamadıkları için toplam sayılar 969'dan az olabilmektedir.)

SENARYO-9:			
Kendisine motosiklet almak isteyen 15 yaşındaki çocuk, bir gece yandaki bakkalın camını kırıp içeri girmiş ve kasadaki paraları alırken yakalanmıştır.			
I) Bu çocuk tarafından yapılan şey sizce bir yanlış yapmış mıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	948	98.2
Hayır	AYKIRI	17	1.8

Toplam*	-	965	100.0
II) Bu çocuk sizce bir suç işlemiş midir?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	934	97.0
Hayır	AYKIRI	29	3.0
Toplam*	-	963	100.0
III) Bu çocuk yakalandığında ne yapılmalıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır	AYKIRI	150	15.6
Hapse atılmalıdır	BEKLENEN	550	57.2
Aileleri tarafından cezalandırılmalıdır.	AYKIRI	172	17.9
Çocuk Esirgeme Kurumu'na yerleştirilmelidir.	AYKIRI	41	4.3
Diğer	BEKLENEN	43	4.5
Diğer	AYKIRI	5	0.5
Toplam*	-	961	100.0
IV) Bu kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, sizce bir suç işlemiş midir?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	935	97.0
Hayır	AYKIRI	29	3.0
Toplam*	-	964	100.0
V) Bu kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır.	AYKIRI	143	14.9
Hapse atılmalıdır	BEKLENEN	787	81.9
Diğer	BEKLENEN	15	1.6
Diğer	AYKIRI	15	1.6
Toplam*	-	960	100.0

Tablo 30. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin **Senaryo-9**'da her bir soru için verdikleri "beklenen cevap" yüzdelerinin, yaşlara göre sınıflandırılması

Yaş aralığı	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	Toplam	P Değeri
1. Soru	98.8%	97.5%	98.1%	94.3%	98.3%	100.0%	99.2%	100.0%	98.2%	P>0.05
2. Soru	98.1%	96.7%	98.2%	90.2%	98.3%	97.4%	98.4%	99.0%	97.0%	P=0.01
3. Soru	44.4%	59.3%	58.7%	60.7%	57.5%	62.3%	80.5%	78.6%	61.7%	P<0.001
4. Soru	93.8%	98.4%	95.3%	91.8%	100.0%	99.1%	100.0%	99.0%	97.0%	P<0.001
5. Soru	69.4%	78.7%	78.3%	81.7%	85.7%	89.5%	95.1%	96.9%	83.5%	P<0.001

Tablo-29'da sunulan veriler ışığında, ankete katılan öğrencilerin %98.2'sinin Senaryo-9'da belirtilen çocuğun davranışını, hatalı bir davranış şekli olarak algıladığı ve %97'sinin bu davranışın hem çocuk, hem de erişkin için ayrı ayrı suç oluşturacağını idrak ettiği; **Tablo-30**'da görüldüğü üzere, ankete katılan öğrencilerin yaşları arttıkça, davranışın hatalı olarak algılanma oranının anlamlı bir değişiklik göstermediği, çocuk tarafından işlenen davranışın suç olarak algılanma oranlarının anlamlı bir şekilde değişkenlik gösterdiği; eylemin erişkin tarafından yapılması durumunda suç olarak kabulü oranlarının, 14 yaşından sonra ileri düzeyde anlamlı bir artış gösterdiği gözlenmiştir.

Yine **Tablo-29** ve **Tablo-30**'da sunulan veriler ışığında, ankete katılan öğrencilerin %61.7'sinin davranışı sergileyen çocuk için, çeşitli cezalar öngörürlerken (bu değerlendirmede Çocuk Esirgeme Kurumuna yerleştirme, bir güvenlik tedbiri olarak kabul edilmiş ve çocuğun yaşı itibarıyla aykırı yanıt grubuna dahil edilmiştir); bu eğilimin ankete katılan öğrencilerin yaş artışı ile birlikte ileri düzeyde anlamlı bir şekilde artış gösterdiği; davranışı gerçekleştiren kişinin erişkin olması halinde, %83.5'inin çeşitli cezalar öngördükleri; bu eğilimin de, yaş artışı ile birlikte ileri düzeyde anlamlı bir şekilde artış gösterdiği saptanmıştır.

Tablo 31. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin **Senaryo-10** hakkında sorulan sorulara verdikleri yanıtların ve yanıtların araştırmacılarca “beklenen cevap” veya “aykırı cevap” olarak değerlendirmelerine ait sonuçların dağılımı (Öğrencilerden bazıları, bazı soruları yanıtlamadıkları için toplam sayılar 969'dan az olabilmektedir.)

SENARYO-10:			
13 yaşındaki bir çocuk, parkın bahçe duvarına tuttuğu takımın ismini yazarken park bekçisi tarafından yakalanmıştır.			
I) Bu çocuk tarafından yapılan şey sizce bir yanlış yapmış mıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	845	87.5
Hayır	AYKIRI	121	12.5

Toplam*	-	966	100.0
II) Bu çocuk sizce bir suç işlemiş midir?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	711	73.8
Hayır	AYKIRI	253	26.2
Toplam*	-	964	100.0
III) Bu çocuk yakalandığında ne yapılmalıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır	BEKLENEN	506	52.8
Hapse atılmalıdır	AYKIRI	39	4.1
Aileleri tarafından cezalandırılmalıdır.	BEKLENEN	339	35.3
Çocuk Esirgeme Kurumu'na yerleştirilmelidir.	AYKIRI	18	1.9
Diğer	BEKLENEN	57	5.9
Diğer	AYKIRI	0	0.0
Toplam*	-	959	100.0
IV) Park duvarına yazı yazan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, sizce bir suç işlemiş midir?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Evet	BEKLENEN	833	86.4
Hayır	AYKIRI	131	13.6
Toplam*	-	964	100.0
V) Park duvarına yazı yazan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?	Araştırmacı Değerlendirmesi	Sayı	%
Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır.	AYKIRI	569	59.4
Hapse atılmalıdır.	BEKLENEN	277	29.0
Diğer	BEKLENEN	106	11.1
Diğer	AYKIRI	5	0.5
Toplam*	-	957	100.0

Tablo 32. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin Senaryo-10'da her bir soru için verdikleri "beklenen cevap" yüzdelerinin, yaşlara göre sınıflandırılması

Yaş aralığı	10-11	11-12	12-13	13-14	14-15	15-16	16-17	17-18	Toplam	P Değeri
1. Soru	93.8%	93.4%	90.7%	89.3%	89.2%	80.7%	76.4%	83.3%	87.5%	P<0.001
2. Soru	87.5%	84.6%	86.0%	73.0%	73.3%	69.0%	50.2%	59.4%	73.8%	P<0.001
3. Soru	95.6%	91.9%	90.6%	94.2%	94.2%	95.6%	95.1%	94.7%	94.1%	P>0.05
4. Soru	91.3%	90.2%	92.5%	86.1%	88.3%	81.4%	78.9%	80.2%	86.4%	P<0.01
5. Soru	33.1%	33.3%	44.3%	42.0%	37.0%	42.0%	51.2%	41.1%	40.1%	P<0.05

Tablo-31'de sunulan veriler ışığında, ankete katılan öğrencilerin %87.5'inin Senaryo-10'da belirtilen çocuğun davranışını, hatalı bir davranış şekli olarak algıladığı ve %73.8'inin bu davranışın suç oluşturacağını idrak ettiği; belirtilen davranışı bir erişkinin gerçekleştirmesi halinde, suç olarak kabul eden öğrenci sayısının artarak %86.4'e ulaştığı; **Tablo-32**'de görüldüğü üzere, ankete katılan öğrencilerin yaşları arttıkça, davranışın hatalı olarak algılanma; çocuk tarafından işlenen davranışın suç olarak algılanma oranlarının ileri düzeyde anlamlı bir şekilde; eylemin erişkinler tarafından yapılması durumunda suç olarak kabulü oranlarının anlamlı bir şekilde düşüş gösterdiği gözlenmiştir.

Yine **Tablo-31** ve **Tablo-32**'de sunulan veriler ışığında, ankete katılan öğrencilerin %94.1'inin davranışı sergileyen çocuk için, kurumsal cezalar öngörmezken (bu değerlendirmede Çocuk Esirgeme Kurumuna yerleştirme, bir güvenlik tedbiri olarak kabul edilmiş, çocuğun yaşı ve suçun niteliği itibarıyla aykırı yanıt grubuna dahil edilmiştir); bu eğilimin ankete katılan öğrencilerin yaş artışı ile birlikte ileri anlamlı bir değişiklik göstermediği; davranışı gerçekleştiren kişinin erişkin olması halinde, %40.1'inin çeşitli cezalar öngördükleri; bu eğilimin de, yaş artışı ile birlikte anlamlı bir şekilde artış gösterdiği saptanmıştır.

3. ÖĞRENCİLERİN YAŞ GRUPLARINA GÖRE BELİRLENEN “BEKLENEN CEVAP” YÜZDELERİNİN, BULGULARIN İLK BÖLÜMÜNDE TANIMLANAN BAZI VERİLER İLE KARŞILAŞTIRILMASI

Çalışmamızın, 3. bölümünde, her öğrencinin sorulara verdikleri cevaplar içerisinde, “beklenen yanıt” verme oranları (yüzde olarak) tespit edilerek her öğrenci için “beklenen yanıt değerleri” saptanmış; elde edilen beklenen yanıt değerleri <12, 12-15, 15≤ yaş grupları için sınıflandırılıp “Beklenen Yanıt Ortalama Değeri (BYOD)” ve “Standart Sapma (SD)” verileri hesaplanmıştır.

Tablo 33. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin yaş gruplarına göre beklenen yanıt ortalama değeri (BYOD %) ve standart sapma (SD) verileri

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤	Toplam
n	241	357	371	969
BYOD (%)	80.4647	81.2605	80.0270	81.3560
Min. BY Oranı*	26	18	40	18
Max. BY Oranı*	98	100	98	100
SD (±)	11.02345	11.6016	9.2619	10.6203
P**>0,05				

(*) Bu değerler, her yaş grubunda her bir öğrenci için hesaplanan beklenen yanıt yüzde değerlerinin en alt ve en üst düzeylerini ifade etmektedir. (**)3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. Tek yönlü varyans analizi”, hangi grup ortalamalarının birbirinden farklı olduğunu değerlendirmede post-hoc karşılaştırma yöntemi olarak “Bonferroni Testi” kullanılmıştır.

BYOD verilerinin yaş gruplarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir değişiklik göstermediği saptanmıştır (**Tablo-33**).

Tablo 34. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin cinsiyetlerinin, yaş grupları ve cinsiyetlerine göre beklenen yanıt ortalama değerleri ve standart sapmalarının değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
Erkek			
n=589	129	217	243
BYOD (%)	79.4574	80.3134	81.7449
SD (±)	11.9367	12.1142	9.6766
Kız			

n=380	112	140	128
BYOD (%)	81.6250	82.7286	82.5625
SD (±)	9.7926	10.6351	8.4292
P Değerleri*	p>0.05	p>0.05	p>0.05

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. "Student's-t Testi" kullanılmıştır.

Erkek ve kız öğrencilerin, BYOD verilerinin değerlendirilmesinde; her üç yaş grupta da kız öğrencilerin BYOD verilerinde, hafif bir artış gözlenmekle birlikte, bu artışın her üç yaş grubunda da istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı saptandı (**Tablo-34**).

Tablo 35. Araştırma grubunda yer alan ve bu soruyu yanıtlayan 963 öğrencinin yaş grupları ve aile tiplerine göre beklenen yanıt ortalama değerleri ve standart sapmalarının değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
Çekirdek Aile			
n=843	211	304	328
BYOD (%)	80.7204	81.3158	82.1159
SD (±)	10.7709	11.3431	9.1897
Geniş Aile			

n=120	30	49	41
BYOD (%)	78.6667	80.4082	81.3171
SD (±)	12.7180	13.3790	10.1253
P Değerleri*	p>0.05	P=0.055	p>0.05

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. "Student's-t Testi" kullanıldı. ("Diğer" başlıklı grup sayısı yeterli olmadığından analize alınmadı.)

Öğrencilerin, çekirdek ailelerde veya geniş ailelerde yaşıyor olmalarının BYOD verileri karşılaştırılmasında, çekirdek aile yapısının her üç yaş grubunda da BYOD verileri üzerinde hafif bir artışa neden olduğu, ancak bu artışın <12 ve 15≤ yaş gruplarında istatistiksel olarak anlamlı olmadığı, 12-15 yaş grubunda ise sınırda anlamlı bir düzeyde bulunduğu saptandı (**Tablo-35**).

Tablo 36. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin yaş grupları ve anne-babalarının hayatta olup olmamasına göre beklenen yanıt ortalama değerleri ve standart sapmalarının değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
Anne ve Baba Sağ			
n=938	233	349	356
BYOD (%)	80.6094	81.1862	82.2022
SD (±)	10.9161	11.66497	9.1709
Anne veya Baba Ölmüş			
n=31	8	8	15

BYOD (%)	76.2500	84.5000	77.8667
SD (±)	13.9975	8.2635	10.7296
P Değerleri*	p>0.05	p>0.05	p>0.05

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. "Mann Whitney-U Testi" kullanılmıştır.

Öğrencilerin, anne-babalarının sağ olmalarının veya anne veya babalarından birinin ölmüş olması, ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; anne-babalarının sağ olmalarının <12 ve $15 \leq$ yaş gruplarında hafif bir artışa, 12-15 yaş grubunda BYOD verileri üzerinde hafif bir düşüşe neden olduğu, ancak bu değişimlerin istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık yaratacak derecede etkili olmadığı gözlemlendi (**Tablo-36**).

Tablo 37. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin yaş grupları ve anne-babalarının birlikte olup olmamasına göre beklenen yanıt ortalama değerleri ve standart sapmalarının değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
Anne-Baba Birlikte Yaşiyor			
n=911	231	338	342
BYOD (%)	80.7100	81.4260	82.3333
SD (±)	10.8611	10.8451	9.2203
Anne-Baba Ayrı Yaşiyor			
n=58	10	19	29

BYOD (%)	74.8000	78.3158	78.4138
SD (±)	13.7340	21.2212	9.1399
P Değerleri*	p>0.05	p>0.05	p>0.05

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. İlk iki yaş grubunda, "Mann Whitney-U Testi", üçüncü yaş grubunda "Student's-t Testi" kullanılmıştır.

Öğrencilerin, anne-babalarının ayrı olmalarının veya birlikte yaşamaları, ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; anne-babalarının birlikte yaşamalarının tüm yaş gruplarında BYOD verileri üzerinde hafif bir artışa neden olduğu, ancak artışın istatistiksel olarak anlamlı farklılık yaratacak derecede etkili olmadığı gözlemlendi (**Tablo-37**).

Tablo 38. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin yaş grupları ve yaşadıkları yer (oturdıkları evin kimin olduğuna) göre beklenen yanıt ortalama değerleri ve standart sapmalarının (SD) değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
Kendilerine Ait Evde Oturanlar			
n=641	164	220	257
BYOD (%)	80.3902	82.3273	81.6187
SD (±)	11.1408	10.1712	9.67088
Kirada veya Bir Yakının Evinde Oturanlar			
n=306	76	130	100
BYOD (%)	80.6579	79.5538	82.6800

SD (±)	109076	13.6791	7.8892
Ev Ortamı dışında Kalanlar			
n=22	1	7	14
BYOD (%)	78.0000	79.4286	84.8571
SD (±)	0.0000	8.8479	10.5163
P Değerleri*	P>0,05	P>0,05	P>0,05

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. Tüm yaş gruplarında "Kruskal Wallis Varyans Analizi" kullanıldı.

Öğrencilerin, kendilerine ait evde mi, kira veya akraba evinde mi ya da evden ayrı mı yaşadıkları hususunda verdikleri yanıtlar ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; 15 yaş altındaki gruplarda ev ortamında kalmanın, 15 yaş üstü ergenlerde ise ev ortamı dışında kalkıyor olmanın BYOD değerlerini hafif olarak yükselttiği görülmüş ise de, bu değişimin her üç yaş grubunda da istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı saptandı (**Tablo-38**).

Tablo 39. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin yaş grupları ve annelerinin eğitim durumlarına göre beklenen yanıt ortalama değerleri ve standart sapmalarının (SD) değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
Kurumsal Eğitim Almamış Olanlar			
n=178	57	69	52
BYOD (%)	77.0877	79.7391	78.9615
SD (±)	11.6317	11.1825	10.8934
İlköğretim 1. veya 2. Kademe Eğitimi Almış Olanlar			
n=639	143	251	245

BYOD (%)	81.6224	81.7450	83.1429
SD (±)	10.6783	11.9773	9.0391
Orta Öğretim ve Üstü Eğitim Almış Olanlar			
n=152	41	37	74
BYOD (%)	81.1220	80.8108	80.4865
SD (±)	10.6494	9.6086	8.0940
P Değerleri*	p>0.05	p>0.05	p>0.05

(*) "Tek yönlü varyans analizi", hangi grup ortalamalarının birbirinden farklı olduğunu değerlendirmede post-hoc karşılaştırma yöntemi olarak "Bonferroni Testi" kullanılmıştır.

Öğrencilerin, annelerinin eğitim durumları hususunda verdikleri yanıtlar ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; BYOD verilerinin her üç yaş grubunda anneleri kurumsal eğitim almamışlara göre, diğer gruplarda hafif bir yükselme eğiliminde olduğu görülmüş ise de, bu değişimin her üç yaş grubunda da istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı saptandı (**Tablo-39**).

Tablo 40. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin yaş grupları ve babalarının eğitim durumlarına göre beklenen yanıt ortalama değerleri (%) ve standart sapmalarının (SD) değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
Kurumsal Eğitim Almamış Olanlar			
n=56	26	17	13
BYOD (%)	76.5385	79.6471	84.1538
SD (±)	11.7243	12.4345	7.9775
İlköğretim 1. veya 2. Kademe Eğitimi Almış Olanlar			
n=621	125	259	237
BYOD (%)	80.8480	81.3436	82.0084

SD (±)	10.0908	11.7935	9.4949
Orta Öğretim ve Üstü Eğitim Almış Olanlar			
n=292	90	81	121
BYOD (%)	81.0667	81.3333	81.8347
SD (±)	11.9218	10.9041	8.9614
P Değerleri*	P>0,05	P>0,05	P>0,05

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. 10-12 yaş için "Tek yönlü varyans analizi", post hoc test olarak "Bonferroni testi", diğer yaş gruplarında "Kruskal Wallis Varyans Analizi" kullanıldı.

Öğrencilerin, babalarının eğitim durumları hususunda verdikleri yanıtlar ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; BYOD verilerinin <12 ve 12-15 yaş gruplarında babaları kurumsal eğitim almamışlara göre, diğer gruplarda hafif bir yükselme, buna karşın 15≤ yaş grubunda hafif bir düşüş eğiliminde olduğu görülmüş ise de, bu değişimin her üç yaş grubunda da istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı saptandı (**Tablo-40**).

Tablo 41. Araştırma grubunda yer alan ve yetiştirilmelerinde başka kişilerin de rol aldığı 157 öğrencinin yaş grupları ve yetiştirilmelerinde katkıda bulunan kişilerin eğitim durumlarına göre beklenen yanıt ortalama değerleri (%) ve standart sapmalarının (SD) değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
Kurumsal Eğitim Almamış Olanlar			
n=55	24	25	6
BYOD (%)	79.7500	81.1200	78.3333
SD (±)	9.7858	11.4758	16.4154
İlköğretim 1. veya 2. Kademe Eğitimi Almış Olanlar			
n=74	19	36	19
BYOD (%)	78.6316	76.1111	78.8421

SD (±)	13.3841	16.0638	10.2617
Orta Öğretim ve Üstü Eğitim Almış Olanlar			
n=28	12	8	8
BYOD (%)	73.5000	76.2500	79.0000
SD (±)	14.7248	14.8685	8.5524
P Değerleri*	P>0,05	P>0,05	P>0,05

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. Tüm yaş gruplarında "Kruskal Wallis Varyans Analizi" kullanıldı.

Öğrencilerin, yetişmelerinde rol alan diğer kişilerin eğitim durumları hususunda verdikleri yanıtlar ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; BYOD verilerinin <12 ve 12-15 yaş gruplarında yetiştirenleri kurumsal eğitim almamışlara göre, diğer gruplarda hafif bir düşüş, buna karşın 15≤ yaş grubunda hafif bir yükselme eğiliminde olduğu görülmüş ise de, bu değişimin her üç yaş grubunda da istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı saptandı (**Tablo-41**).

Tablo 42. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin yaş grupları ve kardeş sayılarına göre beklenen yanıt ortalama değerleri (%) ve standart sapmalarının (SD) değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
Kardeşi Olmayan			
n=74	26	17	31
BYOD (%)	79.2308	82.1235	78.8387
SD (±)	12.5485	16.0789	7.7248
Bir veya İki Kardeşi Olan			
n=619	136	229	254
BYOD (%)	82.0294	82.2223	82.4567

SD (±)	10.3908	9.7144	9.1890
Üç veya Üzerinde Kardeşi Olan			
n=276	79	111	86
BYOD (%)	78.1772	79.2432	81.9070
SD (±)	11.2464	14.0131	9.8359
P Değerleri*	P<0,05	P>0,05	P>0,05

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. 10-12 ve 15 ≤ için yaş grupları için “Tek yönlü varyans analizi”, post hoc test olarak “Bonferroni testi”, 12-15 yaş gruplarında “Kruskal Wallis Varyans Analizi” kullanıldı.

Öğrencilerin, kardeş sayıları ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; kardeş sayısı artışının 12-15 yaş grubunda BYOD verilerinin bir veya iki kardeşi olanlar grubunda istatistiksel olarak anlamlı düzeyde arttığı görülmüş olup; diğer iki yaş grubunda da bir veya iki kardeşi olanlar grubunda BYOD değerlerinin hafif bir artışı olmuş ise de, bu artışın istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı saptandı. **(Tablo-42).**

Tablo 43. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin yaş grupları ve evin kaçınıcı çocuğu olduklarına göre beklenen yanıt ortalama değerleri (%) ve standart sapmalarının (SD) değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
Evin Tek veya İlk Çocuğu			
n=426	103	147	176
BYOD (%)	82.4854	81.5374	82.1250
SD (±)	10.6916	12.4462	9.4371
Evin Son Çocuğu			
n=231	52	79	100
BYOD (%)	79.3846	80.7595	82.4400

SD (±)	11.0935	8.2294	8.4211
Evin Aradaki Çocuklarından Biri			
n=312	86	131	95
BYOD (%)	78.6977	81.2519	81.4105
SD (±)	11.1028	12.3993	9.8278
P Değerleri*	P<0,05	P>0,05	P>0,05

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. Tüm yaş grupları için "Tek yönlü varyans analizi", post hoc test olarak "Bonferroni testi" kullanıldı.

Öğrencilerin, evin kaçınıcı çocuğu oldukları ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; evin kaçınıcı çocuğu olduklarının <12 yaş grubunda BYOD verilerinin evin tek veya ilk çocuğu olanlar grubunda istatistiksel olarak anlamlı düzeyde arttığı görülmüş olup; diğer iki yaş grubunda ise evin kaçınıcı çocuğu olduğunun BYOD verileri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir değişikliğe neden olmadığı saptandı. **(Tablo-43).**

Tablo 44. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin yaş grupları ve annenin iş durumuna göre beklenen yanıt ortalama değerleri ve standart sapmalarının (SD) değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
İşsiz / Ev Hanımı			
n=800	208	296	296
BYOD (%)	80.2981	81.1757	82.2838
SD (±)	11.0933	11.5824	9.3374
Alt Sosyal Sınıfa Mensup Mesleklerde Çalışanlar			
n=97	20	46	31
BYOD (%)	81.2000	82.7826	81.8710
SD (±)	13.0328	1.1068	9.3372

Üst Sosyal Sınıfa Mensup Mesleklerde Çalışanlar			
n=72	13	15	44
BYOD (%)	82.0000	78.2667	80.4091
SD (±)	5.8878	10.3611	8.7187
P Değerleri*	P>0,05	P>0,05	P>0,05

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. Tüm gruplar için "Kruskal Wallis Varyans Analizi" kullanıldı.

Öğrencilerin, annelerinin iş durumları hususunda verdikleri yanıtlar ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; annelerinin iş durumları ile BYOD verileri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki kurulamadı (**Tablo-44**).

Tablo 45. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin yaş grupları ve babanın iş durumuna göre beklenen yanıt ortalama değerleri ve standart sapmalarının (SD) değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
İşsiz veya Alt Sosyal Sınıfa Mensup Mesleklerde Çalışanlar			
n=637	172	245	220
BYOD (%)	79.6628	81.3469	82.4818
SD (±)	10.9311	12.1560	9.8298
Üst Sosyal Sınıfa Mensup Mesleklerde Çalışanlar			
n=332	69	112	151
BYOD (%)	82.4638	81.0714	81.3642
SD (±)	11.0780	10.3347	8.3534

P Değerleri*	P=0,075	P>0,05	P>0,05
--------------	---------	--------	--------

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. "Student's-t Testi" kullanıldı.

Öğrencilerin, babalarının iş durumları hususunda verdikleri yanıtlar ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; babalarının iş durumlarının BYOD verileri üzerindeki etkisinin, her üç yaş grubunda da, istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı, <12 yaş grubunda babanın iş düzeyi yükseldikçe, BYOD değerlerinin sınır seviyelerde anlamlı olabileceği saptandı (**Tablo-45**).

Tablo 46. Araştırma grubunda yer alan ve yetiştirilmelerinde başka kişilerin de rol aldığı 157 öğrencinin yaş grupları ve yetiştirilmelerinde katkıda bulunan kişilerin iş durumlarına göre beklenen yanıt ortalama değerleri (%) ve standart sapmalarının (SD) değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
İşsiz veya Alt Sosyal Sınıfa Mensup Mesleklerde Çalışanlar			
n=133	47	63	23
BYOD (%)	79.3617	77.1111	76.3478
SD (±)	11.9354	15.3782	11.9034
Üst Sosyal Sınıfa Mensup Mesleklerde Çalışanlar			
n=24	5	11	8
BYOD (%)	79.5000	78.1818	75.2500

SD (±)	14.1845	11.0437	9.0672
P Değerleri*	P<0,001	P<0,005	P>0,05

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. Tüm gruplar için "Kruskal Wallis Varyans Analizi" kullanıldı.

Öğrencilerin, yetişmelerinde rol alan diğer kişilerin iş durumları hususunda verdikleri yanıtlar ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; belirtilen kişilerin iş durumlarının BYOD verileri üzerindeki etkisinin, <12 ve 12-15 yaş grubunda, istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlı bir farka neden olduğu, iş düzeyi yükseldikçe, BYOD değerlerinin de arttığı; buna karşılık 15≤ yaş grubunda, gruplar arasında anlamlı bir fark bulunmadığı saptandı (**Tablo-46**).

Tablo 47. Araştırma grubunda yer alan ve "bilmiyorum dışında cevap veren 920 öğrencinin yaş grupları ve ailelerinin tanımladıkları gelir durumuna göre beklenen yanıt ortalama değerleri ve standart sapmalarının (SD) değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
Fakir-Çok Fakir			
n=72	14	27	31
BYOD (%)	75.2857	80.8889	82.6452
SD (±)	13.7585	12.2705	10.6255
Orta Halli			
n=792	201	293	298
BYOD (%)	81.5522	81.5154	82.1007

SD (±)	10.2693	11.6970	8.8552
Zengin-Çok Zengin			
n=56	16	17	23
BYOD (%)	73.6250	81.5294	78.5217
SD (±)	12.8212	12.1969	13.1732
P Değerleri*	P>0,05	P<0,05	P>0,05

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. 15 ≤ için yaş grupları için "Tek yönlü varyans analizi", post hoc test olarak "Bonferroni testi" diğer gruplar için "Kruskal Wallis Varyans Analizi" kullanılmıştır.

Öğrencilerin, ailelerinin gelir durumları hususunda verdikleri yanıtlar ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; 12-15 yaş grubunda gelirleri artan öğrencilerin BYOD verilerinin de istatistiksel olarak anlamlı bir düzeyde arttığı, diğer iki yaş grubunda istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı saptandı (**Tablo-47**).

Tablo 48. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin yaş grupları ve harçlık alıp almamaları ve aldıkları harçlık miktarına göre beklenen yanıt ortalama değerleri ve standart sapmalarının (SD) değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
Harçlık Almıyor			
n=135	41	62	32
BYOD (%)	76.2927	80.3226	85.0625
SD (±)	12.1701	12.3829	10.2986
00.25-10.00 TL Haftalık Harçlık Alıyor			
n=589	190	259	140
BYOD (%)	80.9053	81.4672	82.5429

SD (±)	10.6180	11.8404	8.4814
10.01 TL'nin Üzerinde Haftalık Harçlık Alıyor			
n=245	10	36	199
BYOD (%)	89.2000	81.3889	81.1759
SD (±)	6.8117	8.1531	9.5284
P Değerleri*	P<0,05	P>0,05	P>0,05

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. (*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. 12-15 ve 15 ≤ için yaş grupları için "Tek yönlü varyans analizi", post hoc test olarak "Bonferroni testi" <12 yaş grubu için "Kruskal Wallis Varyans Analizi" kullanılmıştır.

Öğrencilerin harçlık alıp almamaları ve aldıkları harçlık miktarı ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; <12 grubunda daha fazla harçlık alan çocuklarda BYOD verilerinin anlamlı bir şekilde arttığı, buna karşın diğer iki yaş grubunda, istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı saptandı **(Tablo-48)**.

Tablo 49. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin yaş grupları ve işledikleri bir suç nedeniyle karakola gidip gitmediklerine göre beklenen yanıt ortalama değerleri ve standart sapmalarının (SD) değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
İşlediği herhangi bir suç nedeni ile karakola gidenler			
n=33	7	10	16
BYOD (%)	81.7143	73.2000	81.8750
SD (±)	6.0474	19.0718	11.5809
Herhangi bir suç nedeni ile karakola gitmeyenler			
n=936	234	347	355

BYOD (%)	80.4274	81.4928	82.0338
SD (±)	11.1435	11.2736	9.1639
P Değerleri*	p>0,05	P>0,05	P>0,05

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. Tüm yaş grupları için "Mann Whitney-U Testi" kullanılmıştır.

Öğrencilerin işledikleri bir suç nedeniyle karakola gidip gitmemeleri ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; karakola gidip-gitmemenin BYOD verileri üzerindeki etkisinin, her üç yaş grubunda da istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı saptandı (**Tablo-49**).

Tablo 50. Araştırma grubunda yer alan ve "bilmiyorum dışında cevap veren 918 öğrencinin yaş grupları ve aile bireylerinden hapse giren olup olmadığına göre beklenen yanıt ortalama değerleri ve standart sapmalarının (SD) değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
Aile Bireylerinden Hapse Giren Var			
n=65	17	24	24
BYOD (%)	80.3529	79.5833	82.0833
SD (±)	11.1632	11.2826	7.4844
Aile Bireylerinden Hapse Giren Yok			
n=853	208	310	335

BYOD (%)	80.6154	81.9935	82.1433
SD (±)	10.7697	10.9526	9.1444
P Değerleri*	p>0,05	P>0,05	P>0,05

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. <12 yaş grubu için "Mann Whitney-U Testi", diğer yaş grupları için "Student's-t Testi" kullanıldı.

Öğrencilerin ailelerinde hapse giren olup olmaması ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; aile bireylerinin hapse girmiş olmasının BYOD verileri üzerindeki etkisinin, her üç yaş grubunda da istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı saptandı (**Tablo-50**).

Tablo 51. Araştırma grubunda yer alan ve "bilmiyorum dışında cevap veren 749 öğrencinin yaş grupları ve mahalle/okul arkadaşlarından hapse giren olup olmadığına göre beklenen yanıt ortalama değerleri ve standart sapmalarının (SD) değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
Mahalle / Okul Arkadaşlarından Hapse Giren Var			
n=147	31	65	51
BYOD (%)	80.5806	79.6000	77.4118
SD (±)	11.7211	13.6299	10.4559
Mahalle / Okul Arkadaşlarından Hapse Giren Yok			
n=602	138	202	262
BYOD (%)	79.8406	81.4356	82.4580

SD (±)	11.4575	10.8366	9.0467
P Değerleri*	p>0,05	P>0,05	P<0,05

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. "Student's-t Testi" kullanıldı.

Öğrencilerin mahalle veya okul arkadaşlarından hapse giren olup olmaması ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; 15≤ yaş grubunda, mahalle veya okul arkadaşlarının hapse girmemiş grubunda, BYOD verilerinde istatistiksel olarak anlamlı bir düzeyde artış bulunduğu; mahalle veya okul arkadaşlarından hapse giren olup olmamasının, diğer iki yaş grubunda istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı saptandı (**Tablo-51**).

Tablo 52. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin yaş grupları ve kendileri için tanımladıkları başarı durumuna göre beklenen yanıt ortalama değerleri ve standart sapmalarının (SD) değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
Başarılı ve Çok Başarılı Olarak Tanımlayanlar			
n=471	148	171	152
BYOD (%)	81.8784	82.0702	83.2763
SD (±)	10.4073	11.3570	8.2976
Orta Derecede Başarılı Olarak Tanımlayanlar			
n=454	89	170	195

BYOD (%)	78.0899	80.6235	81.7128
SD (±)	11.8587	11.1684	9.1831
Başarısız ve Çok Başarısız Olarak Tanımlayanlar			
n=44	4	16	24
BYOD (%)	81.0000	79.3750	76.1667
SD (±)	4.7609	13.5197	13.2490
P Değerleri*	P>0,05	P>0,05	P>0,05

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. 15≤ yaş için "Tek yönlü varyans analizi", post hoc test olarak "Bonferroni testi", diğer yaş gruplarında "Kruskal Wallis Varyans Analizi" kullanıldı.

Öğrencilerin kendileri için tanımladıkları başarı durumları ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; başarı durumunun BYOD verileri üzerindeki etkisinin, her üç yaş grubunda da istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı saptandı (**Tablo-52**).

Tablo 53. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin yaş grupları ve tanımladıkları devam durumlarına göre beklenen yanıt ortalama değerleri ve standart sapmalarının (SD) değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
Devamlı Öğrenci Olarak Tanımlayanlar			
n=616	197	255	164
BYOD (%)	80.9746	81.6392	83.7927
SD (±)	10.4405	11.9393	8.0721
Arada Sırada Devamsızlık Yapan Öğrenci Olarak Tanımlayanlar			
n=326	41	96	189

BYOD (%)	78.9268	80.8125	80.9524
SD (±)	12.6577	10.1591	9.8964
Devam Sorunu Yaşayan Öğrenci Olarak Tanımlayanlar			
n=27	3	6	18
BYOD (%)	68.0000	72.3333	77.2202
SD (±)	19.6977	16.5610	9.5828
P Değerleri*	P>0,05	P>0,05	P>0,05

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. "Kruskal Wallis Varyans Analizi" kullanıldı.

Öğrencilerin kendileri için tanımladıkları okula devam durumları ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; devam durumunun BYOD verileri üzerindeki etkisinin, her üç yaş grubunda da istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı saptandı (**Tablo-53**).

Tablo 54. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin yaş grupları ve tanımladıkları disiplin cezası alıp almadıklarına göre beklenen yanıt ortalama değerleri ve standart sapmalarının (SD) değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
Disiplin Cezası Almayan Öğrenci Olarak Tanımlayanlar			
n=923	232	338	353
BYOD (%)	80.3966	81.7988	82.4589
SD (±)	11.1789	10.9710	8.7571
Bir veya Birden Fazla Disiplin Cezası Alan Öğrenci Olarak Tanımlayanlar			

n=46	9	19	18
BYOD (%)	82.2222	71.6842	73.5556
SD (±)	5.7831	57.5025	14.1181
P Değerleri*	p>0,05	P<0,01	P<0,01

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. Tüm yaş grupları için "Mann Whitney-U Testi" kullanıldı.

Öğrencilerin kendileri için tanımladıkları disiplin cezası almış olup, olmama hususu ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; 12-15 ve 15≤ yaş gruplarında, disiplin cezası almamış öğrencilerin BYOD verilerinin istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde artış gösterdiği, <12 yaş grubunda ise anlamlı bir farka neden olmadığı saptandı (**Tablo-54**).

Tablo 55. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin yaş grupları ve okul zamanları kendileri için tanımladıkları sokağa çıkma sürelerine göre beklenen yanıt ortalama değerleri ve standart sapmalarının (SD) değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
Sokağa Çıkmadığını Tanımlayanlar			
n=183	29	84	70
BYOD (%)	81.6552	82.0238	84.2000
SD (±)	10.8242	12.9186	7.6226
0-2 Saat Kadar Sokağa Çıktığını Tanımlayanlar			

n=608	166	208	234
BYOD (%)	80.3133	81.7115	82.7350
SD (±)	11.3819	10.3948	8.4349
2 Saatten Fazla Sokağa Çıktığını Tanımlayanlar			
n=178	46	65	67
BYOD (%)	80.2609	78.8308	77.2836
SD (±)	9.9564	13.2424	11.8050
P Değerleri*	P>0,05	P>0,05	P<0,0001

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. Tüm yaş grupları için "Tek yönlü varyans analizi", post hoc test olarak "Bonferroni testi" kullanıldı.

Öğrencilerin okulların açık olduğu dönemde sokakta geçirdikleri süre ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; 15≤ yaş grubunda, sokakta 2 saatten fazla geçiren öğrencilerin BYOD verilerinin istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlı bir şekilde azaldığı; buna karşın diğer iki yaş grubunda, yine diğer gruba paralel şekilde hafif bir azalma görülmekle birlikte, istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı saptandı (**Tablo-55**).

Tablo 56. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin yaş grupları ve okul zamanları kendileri için tanımladıkları televizyon izleme sürelerine göre beklenen yanıt ortalama değerleri ve standart sapmalarının (SD) değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
Televizyon İzlemediğini Tanımlayanlar			
n=69	12	23	34
BYOD (%)	80.0000	84.8696	81.8824
SD (±)	11.1192	7.5997	9.0244
1-2 Saat Kadar Televizyon İzlediğini Tanımlayanlar			

n=605	179	207	219
BYOD (%)	79.9441	81.4783	82.2831
SD (±)	11.5271	11.4433	8.9490
2 Saatten Fazla Televizyon İzlediğini Tanımlayanlar			
n=295	50	127	118
BYOD (%)	82.4400	80.2520	81.5932
SD (±)	8.9287	12.3545	9.9385
P Değerleri*	P>0,05	P>0,05	P<0,0001

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. <12 yaş grubunda "Kruskal Wallis Varyans Analizi", diğer yaş grupları için "Tek yönlü varyans analizi", post hoc test olarak "Bonferroni testi" kullanıldı.

Öğrencilerin okulların açık olduğu dönemde televizyon izleyerek geçirdikleri süre ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; 15≤ yaş grubunda günde 1-2 saat kadar televizyon izlediğini belirten öğrencilerin, BYOD verilerinin istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlı bir şekilde arttığı; izlenen televizyon süresinin, diğer iki yaş grubunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı saptandı (**Tablo-56**).

Öğrencilerin çok farklı televizyon programları izledikleri belirlendi. İzledikleri televizyon programlarının çeşitliliği ve fazla sayıda veri bulunması nedeniyle, BYOD verileri üzerindeki etkileri araştırılmadı.

Tablo 57. Araştırma grubunda yer alan ve bu soruyu yanıtlayan 905 öğrencinin yaş grupları ve beğendiklerini tanımladıkları dizi film karakterlerine göre beklenen yanıt ortalama değerleri ve standart sapmalarının (SD) değerlendirilmesi

Yaş Grubu	<12	12-15	15≤
Suç ve Saldırganlığa Eğilimli Karakterleri Beğeniyor			
n=425	93	173	159
BYOD (%)	79.2688	80.8092	82.0000

SD (±)	12.3351	11.7925	10.2747
Suç ve Saldırganlığa Eğilimli Olmayan Karakterleri Beğeniyor			
n=480	141	166	173
BYOD (%)	81.1348	81.9759	81.9653
SD (±)	9.8366	10.0977	8.6468
P Değerleri*	p>0,05	p>0,05	P>0,05

(*) 3 farklı yaş grubunda ayrı ayrı karşılaştırıldı. Tüm yaş grubundaki karşılaştırmalarda "Student's-t Testi" kullanıldı.

İzledikleri televizyon dizilerinde suç ve saldırganlığa eğilimli karakterleri veya suç ve saldırganlığa eğilimli olmayan karakterleri beğenmesi ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; seçilen karakterin BYOD verileri üzerindeki etkisinin, her üç yaş grubunda da istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı saptandı (**Tablo-57**).

V – TARTIŞMA

Çocukların suça itilme nedenlerini araştırmak amacıyla gerek yurt dışında gerekse de yurt içinde pek çok çalışma yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda, suçu ortaya çıkaran etkenler araştırılmış; çocukların hangi şartlar altında suç işlemeye yöneldiklerinin belirlenmesine çalışılmıştır. Bu çalışmalara, bazen

tutuklu ve/veya hükümlü çocuklar, bazen eski TCK' nundaki tanımıyla "farik mümeyyizlik" olarak adlandırılan, 2005 yılında yürürlüğe giren yeni TCK ile birlikte "fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişip, gelişmediğinin" belirlenmesi amacıyla çeşitli kurumlara yönlendirilen çocuklar veya toplumda bulunan çocuklar konu olmuşlardır.

Sunulan tez çalışmasında, benzerlerinden farklı olarak, 10 yaşını doldurmuş, 18 yaşını doldurmamış, Manisa'daki ilk ve orta öğretim kurumlarında eğitim gören çocuk ve ergenlerde; düzenlenmiş senaryolar ile fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme veya davranışlarını yönlendirme yeteneği sınırlarındaki farklılıkların saptanması, bunların çevresel faktörler ile etkileşimlerinin araştırılması amaçlanmıştır.

Bu amaç çerçevesinde öncelikle, "gereç ve yöntem" bölümünde belirtildiği üzere çalışılacak örnek grubu belirlenmiş ve bulguların ilk bölümünde bu örnek grubunda yer alan çocuk ve erişkinlerin özelliklerine yer verilmiştir.

Çalışmamızın amaca yönelik esas bulguları ise, senaryoların ve bunlara ait değerlendirmelerin yer aldığı ikinci bölümde yer almıştır.

Bu bölümde elde edilen bulguların değerlendirmesinde;

Sunulan 10 farklı davranışa ait senaryolarda, çocuk ve ergenlerin kendilerine göre bir "hata" ve "suç" tanımı ortaya koydukları, bu bağlamda, "çocuğun motosiklet almak için dükkanın camını kırarak içeri girip kasayı boşaltmasını", "çocukların 10 gün boyunca mahalledeki apartmanların kapıları önünden ayakkabıları toplayıp satmalarını", "çocuğun döverek daha küçük çocukların harçlıklarını ellerinden almasını", "çocuğun kendisini döverek topunu alan çocuğu babasının tabancası ile yaralamasını", hata veya suç olarak değerlendiren öğrenci sayısı daha fazla iken; "çocuğun kavga sırasında arkadaşını taşla yaralamasını", "çocuğun gizlice arkadaşının kalemini almasını", "bisikleti olmayan çocuğun binmek için habersizce

arkadaşının bisikletini almasını”, “çocuğun park duvarına tuttuğu takımın ismini yazmasını”, “çocuğun izinsiz olarak komşusunun bahçesindeki ağaçtan kiraz yemesini”, “çeşitli nedenlerle sokakta yatıp kalkan çocuğun, acıkıp, gizlice fırından ekmek almasını” hata veya suç olarak değerlendiren öğrenci sayısının nispeten azaldığı görülmektedir (**Tablo-58**).

Tablo 58. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin senaryolardaki çocuğun veya çocukların davranışlarını hata veya suç olarak algılama sıralaması (ağır hatadan-basit hataya, ağır suçtan-basit suça doğru)

Sıralama	SENARYO	Çocuğun Davranışı Hata mı? Sorusunda Beklenen Cevap Yüzdesi	Sıralama	SENARYO	Çocuğun Davranışı Suç mu? Sorusunda Beklenen Cevap Yüzdesi
1	Çocuğun motosiklet almak için dükkanın camını kırarak içeri girip kasayı boşaltması	98.2	1	Çocuğun motosiklet almak için dükkanın camını kırarak içeri girip kasayı boşaltması	97.0
2	Çocukların 10 gün boyunca mahalledeki apartmanların kapıları önünden ayakkabıları toplayıp satması	97.0	2	Çocuğun döverek daha küçük çocukların harçlıklarını ellerinden alması	94.9
3	Çocuğun döverek daha küçük çocukların harçlıklarını ellerinden alması	96.7	3	Çocuğun kendisini döverek topunu alan çocuğu babasının tabancası ile yaralaması	94.6

4	Çocuğun kendisini döverek topunu alan çocuğu babasının tabancası ile yaralaması	96.2	4	Çocukların 10 gün boyunca mahalledeki apartmanların kapıları önünden ayakkabıları toplayıp satması	94.2
5	Çocuğun kavga sırasında arkadaşını taşla yaralaması	95.6	5	Çocuğun kavga sırasında arkadaşını taşla yaralaması	88.6
6	Çocuğun gizlice arkadaşının kalemını alması	95.1	6	Çocuğun gizlice arkadaşının kalemını alması	87.8
7	Bisikleti olmayan çocuğun binmek için habersizce arkadaşının bisikletini alması	92.9	7	Çocuğun park duvarına tuttuğu takımın ismini yazması	73.8
8	Çocuğun park duvarına tuttuğu takımın ismini yazması	87.5	8	Çeşitli nedenlerle sokakta yatıp kalkan çocuğun, acıkıp, gizlice fırından ekmek alması	71.7
9	Çocuğun gizlice komşusunun bahçesindeki ağaçtan kiraz yerken yakalanması	80.9	9	Bisikleti olmayan çocuğun binmek için habersizce arkadaşının bisikletini alması	70.8
10	Çeşitli nedenlerle sokakta yatıp kalkan çocuğun, acıkıp, gizlice fırından ekmek alması	78.9	10	Çocuğun gizlice komşusunun bahçesindeki ağaçtan kiraz yerken yakalanması	63.1

Tablo-58'deki veriler kapsamında, çeşitli okullarda okuyan öğrencilerin senaryolardaki doğruyu-yanlıştan ayırt edebilme yetileri ölçmek üzere sorulan “bu çocuğun davranışı yanlış mıdır?” sorusuna %1.8 ile %21.1'inin, yapılan davranışı bir suç olarak idrak edip etmediğini belirlemeye yönelik olarak sorulan “bu çocuğun davranışı suç mudur?” sorusuna %3 ile %36.9'unun hayır şeklinde “aykırı cevap” vermiş olmaları, bu öğrencilerde doğru ve yanlış kavramlarının ve suç algılamalarının, araştırmacıların beklediği gibi olmadığını ortaya koymaktadır. Oysa TCK'nda 12-15 yaş arası çocuklar için tanımlanmış “fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişmiş olması” şartının unsurlarından biri, “fiilin hukuki anlamını algılayabilme” olarak tarif edilmiş olup (6); bu halde, ankete katılan öğrencilerin asgari %1.8'i ile, %36.9'unun

“eğriyi doğrudan ayırt etme ve/veya fiilin hukuki anlamını algılayabilme” yeteneği olmadığını söylemek abartılı olmayacaktır.

Ankete katılan öğrencilerin davranışın erişkin tarafından gerçekleştirilmesi halinde suça bakışında değişiklik olup olmadığının belirlenmesi amacıyla yöneltilen “bu davranışların erişkinler tarafından gerçekleştirilmesi halinde suç mudur” sorusunun cevaplanmasında, “erişkinin motosiklet almak için dükkanın camını kırarak içeri girip kasayı boşaltması” senaryosu dışındaki, tüm senaryolarda hayır şeklindeki aykırı yanıt yüzdelerinin düştüğü gözlenmiş olup; öğrencilerin erişkin davranışlarında, suç algılaması ile ilgili farklı bir sıralama gerçekleştiği izlenmiştir (**Tablo-59**).

Tablo 59. Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin senaryolardaki erişkinin veya erişkinlerin davranışlarını suç olarak algılama sıralaması (ağır suçtan-basit suça doğru; karşılaştırma için, davranışı gerçekleştiren çocuk olduğu haldeki aykırı cevap yüzdeleri son sütunda bir kez daha sunulmuştur)

Erişkin için Sıralama	SENARYO	Erişkin için Suç mu? Sorusunda Aykırı Cevap Yüzdesi	Çocuk için Suç mu? Sorusunda Aykırı Cevap Yüzdesi
1	Erişkinin kendisini döverek topunu alan çocuğu babasının tabancası ile yaralaması	2,8	5,4
2	Erişkinin motosiklet almak için dükkanın camını kırarak içeri girip kasayı boşaltması	3,0	3,0
3	Erişkinin döverek küçük çocukların harçlıklarını ellerinden alması	4,0	5,1

4	Erişkinlerin 10 gün boyunca mahalledeki apartmanların kapıları önünden ayakkabıları toplayıp satması	4,3	5,8
5	Erişkinin kavga sırasında arkadaşını taşla yaralaması	5,0	11,4
6	Erişkinin gizlice arkadaşının kalemını alması	7,2	12,2
7	Çeşitli nedenlerle sokakta yatıp kalkan erişkinin, acıkıp, gizlice fırından ekmek alması	9,5	28,3
8	Bisikleti olmayan erişkinin binmek için habersizce arkadaşının bisikletini alması	9,8	29,2
9	Erişkinin park duvarına tuttuğu takımın ismini yazması	13,6	26,2
10	Erişkinin gizlice komşusunun bahçesindeki ağaçtan kiraz yerken yakalanması	19,6	36,9

Tablo 59'daki veriler ışığında çeşitli okullarda okuyan öğrencilerin %2.8 ile, %19.6'sının senaryolardaki erişkin davranışlarını suç olarak algılamadıkları veya algılayamadıkları gibi bir durum ortaya çıkmakta; ancak, bu biraz önce verdiğimiz oranların aksine yarı yarıya bir düşüşü göstermektedir ki, bu da çocukların, şartlar karşısında kognitif (idrak etmeye ilişkin) düşünce yapılarında değişiklik olabileceğine işaret etmektedir.

Üstelik bu cevaplar yaşlara göre korale edildiğinde, ankete katılan öğrencilerin yaşlarının artması ile birlikte;

- a. “Çeşitli nedenlerle sokakta yatıp kalkan kişinin, acıkıp, gizlice fırından ekmek alması”, davranışının, çocuk tarafından gerçekleştirilmesi halinde, hatalı bir davranış şekli veya suç olarak algılanma oranlarının her ikisi için de ileri düzeyde anlamlı bir düşüş olmasına rağmen; davranışın erişkin tarafından yapılması durumunda suç olarak kabulünde, anlamlı bir yükselme gözlenmesi (**Tablo-14**);
- b. “Bisikleti olmayan kişinin binmek için habersizce arkadaşının bisikletini alması”, “kişinin gizlice arkadaşının kalemını alması”, “kişinin kavga sırasında arkadaşını taşla yaralaması” davranışlarının, çocuk tarafından gerçekleştirilmesi halinde, hatalı

bir davranış şekli veya suç olarak algılanma oranlarının her ikisi için de ileri düzeyde anlamlı bir düşüş olmasına rağmen; davranışın erişkin tarafından yapılması durumunda suç olarak kabulünde, anlamlı bir değişiklik gözlenmemesi (**Tablo-16, Tablo-22, Tablo-24**);

- c. “Kişinin döverek daha küçük çocukların harçlıklarını ellerinden alması”, “kişinin kendisini döverek topunu alan çocuğu babasının tabancası ile yaralaması” davranışlarının, çocuk tarafından gerçekleştirilmesi halinde, hatalı bir davranış şekli olarak algılanma oranında ileri düzeyde anlamlı bir düşüş olmasına rağmen; davranışın suç olarak algılanma oranlarında anlamlı bir değişiklik gözlenmemesi ve davranışın erişkin tarafından yapılması durumunda suç olarak kabulünde, anlamlı bir yükselme gözlenmesi (**Tablo-18, Tablo-26**);
- d. “Kişinin gizlice komşusunun bahçesindeki ağaçtan kiraz yemesi” davranışının, çocuk tarafından gerçekleştirilmesi halinde, hatalı bir davranış şekli veya suç olarak algılanma ve davranışın erişkin tarafından yapılması durumunda suç olarak kabulünde, anlamlı bir düşüş gözlenmesi (**Tablo-20**);
- e. “Kişilerin 10 gün boyunca mahalledeki apartmanların kapıları önünden ayakkabıları toplayıp satması” davranışının, çocuk tarafından gerçekleştirilmesi halinde, hatalı bir davranış şekli veya suç olarak algılanma ve davranışın erişkin tarafından yapılması durumunda suç olarak kabulünde, değişik derecelerde anlamlı bir yükselme gözlenmesi (**Tablo-28**);
- f. “Kişinin motosiklet almak için dükkanın camını kırarak içeri girip kasayı boşaltması” davranışının, çocuk tarafından gerçekleştirilmesi halinde, hatalı bir davranış şekli olarak algılanma oranında anlamlı bir değişiklik olmamasına rağmen; davranışın suç olarak algılanma oranlarında anlamlı bir farklılık gözlenmesi ve davranışın erişkin

tarafından yapılması durumunda suç olarak kabulünde, 14 yaşından sonra anlamlı bir artış göstermesi

her davranışı ayrı ayrı kategorize ettiklerini ortaya koymaktadır.

Ayrıca, ankete katılan öğrencilerin, yaşları arttıkça, özellikle çocuklar tarafından gerçekleştirilen nispeten hafif gözükten davranışlar karşısında, “hata ve/veya suç olarak algılama” oranlarının düşmüş olması, belki yaşla gelişen vicdani sorumluluğun sonucu olarak “bağışlayıcılık” yanlarının devreye girmesi ile, belki de yaşadıkları sürece toplumdan edindikleri “cezalandırılmamış hatalı davranış/suç” modellerinden etkilenerek, düşüncelerinin berraklığını yitirmesi ile açıklanabilir. Keza, her suç için cezasızlık kabul edilirse bir çeşit “dokunulmazlık” yaratılmış olacağı savı öne sürülmüş **(68)**, İçel tarafından, ceza hukukunda sorumluluk yaşının yeni hiçbir istatistiksel, kriminolojik ve sosyolojik araştırma yapılmadan TCK ile 11’den 12’ye çıkarılmış olmasının (TCK.m.31/1), Türkiye bakımından önemli bir suçluluk grubunun cezasız kalması olasılığını yarattığına; kan davaları, bazı ekonomik suçlar ve terör örgütlerinin işlediği suçlarda, çocukların kullanılıp ve bu suçluluk gruplarının çocukların yaşlarını küçülttükleri de dikkate alındığında, konunun kötüye kullanılmaya elverişli olduğuna dikkat çekilmiştir **(69)**.

Keza, senaryolarla ilgili 3. ve 5. sorulara verilen cevaplarda, çocuklar için öngörülen yaptırımlar ile ilgili olarak %2.9 ile % 59.2 arasında değişen, erişkinler ile ilgili yaptırımlar ile ilgili olarak %16.5 ile % 67.1 arasında değişen oranlarda “aykırı yanıt” verilmiş olması, araştırmaya katılan öğrencilerin bu davranışlar karşısında nasıl bir yaptırım uygulanabileceği hakkında yeterli bir bilgiye sahip olmadıklarını göstermektedir. Kişilere uygulanacak yaptırımlar konusunda, araştırmaya katılan öğrencilerin yaşları arttıkça, özellikle erişkin davranışı karşısında beklenen yanıt oranlarının artış göstermesi, yaş ilerledikçe bu konuda bilinçlenme düzeyi artışı olduğunu göstermiştir.

Elde edilen bu veriler, TCK'nda 12-15 yaş arası çocuklar için tanımlanmış "fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin gelişmiş olması" şartının bir diğer unsuru, "fiilin hukuki sonuçlarını algılayabilme yeteneğinin gelişmiş olması" olarak tarif edilmiş olup **(6)**; bu halde, keza ankete katılan öğrencilerin asgari %2.9'u ile, %67.1'inin "fiilin hukuki sonuçlarını algılayabilme" yeteneğine haiz olmadığını söylemek mümkün olabilecektir.

Yaptığı davranışın sonuçlarını öngöremeyen birisinin, davranışlarını buna göre yönlendirmesini beklemek mümkün olamayacağından, "fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme veya davranışlarını yönlendirme yeteneğine" haiz kişilerin gerçek değerlerinin, yukarıda tanımlanan oranlardan daha da aşağıda olduğu ortaya çıkmaktadır. Oysa ki, daha önce yapılan çeşitli çalışmaların çoğunda, eski tanımıyla farik-mümeyyiz olmadığı belirtilen kişilerin oranları, %0.2-%9 arasında değişirken **(21,70-75)** Adli Tıp Kurumu 4. İhtisas Kurulu olgularının değerlendirildiği bir çalışmada %21.82 **(76)**, Karadeniz Teknik Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları bölümüne müracaat eden olguların değerlendirildiği bir çalışmada %39.3 **(77)**, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı'na 1989-1993 ve 1992-2002 yılları arasında başvuran olguların değerlendirmesi şeklinde gerçekleştirilen iki ayrı çalışmada %28 ve %50 olarak kaydedilmiştir **(78,79)**. Bu durumda farklılığın nedenini izah etmek gerekir ki; çocuğun "suç zanni" ile yakalandıktan sonraki süreçte, karakol, ebeveyn ve diğer kişilerin davranışları sonucu "ne olabileceği" hakkında edindiği bilgileri, bu yönde yapılan muayene sırasında aktarmasının, "fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmiş olup olmadığına" dair yapılan muayeneler sırasında fark ve temyiz gücüne haiz olduğuna dair elde edilen değerleri yükselttiği düşünülmektedir.

Çalışmamızda "fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme veya davranışlarını yönlendirme yeteneğini" bir bütün olarak değerlendirilmesi

gerektiği savından hareketle, ankete katılan her öğrenci için bir “beklenen yanıt değerlerini” elde edilip, bu değerlerin her yaş grubu için ortalamaları hesaplandığında; küçük yaş gruplarında “hata ve suç” algılama oranlarının yüksekliğine karşın, büyük yaş gruplarında ise “ceza” algılama oranlarının yüksekliğinin birbirini dengelemesi nedeniyle, yaş gruplarının BYOD’leri arasında istatistiksel bir farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$) **(Tablo-33)**. Elde edilen bu sonuçlar ışığında, araştırma grubumuzda, fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme yeteneğinin gelişiminin, genel olarak yaş gruplarına göre değişmediğini ortaya koymuştur.

Ülkemizde yapılan çalışmalarda, farik-mümeyyizlik için çeşitli kurumlara gönderilen çocuklar arasındaki, kızların oranı %1.5 ile % 12.2 arasında değişmektedir **(12,20,21,70-75,77-83)**. Uluslararası çeşitli araştırmalarda belirtildiği üzere, antisosyal kişilik bozukluğunun erkeklerde daha fazla görülmesi **(84,85)**; antisosyal kişilik bozukluğunun görülme oranının, erkeklerde, kadınların 5-7 katına kadar ulaşabilmesi **(86,87)**; antisosyal kişilik bozukluğunun kişilerin suça yöneliminde önemli faktörlerden biri olması **(88)** hususları birlikte dikkate alındığında, farik mümeyyizlik muayenesi için gönderilen kişiler arasındaki erkek oranlarının fazlalığını açıklayabilmek mümkün görülmektedir.

Sunulan tezde, çalışmaya katılan öğrencilerden 380’i (%39.2) kız, 589’si (%60.8) erkek olup; kız öğrencilerin BYOD verilerinin her üç yaş grubunda da erkek öğrencilere göre hafif bir artış gösterdiği izlenmekle birlikte, bu artışın, her üç yaş grubunda da istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı belirlenmiş olması; her iki cinsiyet arasında, “fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme” yönünden bir farklılık bulunmamakla birlikte, yukarıda tanımlanan erkeklerdeki suç oranları yüksekliğinin, “davranışların denetlenmesi”, ceza yasasındaki karşılığı itibarıyla, “davranışlarını yönlendirme yeteneği” yönünden bir farklılık olabileceğine işaret etmektedir.

1930-1940 yılları arasında, bilim adamları tarafından ailelerinden uzun süre ayrı kalan çocuklar üzerinde çeşitli çalışmalar yürütülmüş; bu araştırmacılardan biri olan John Bowlby, “anneden yoksunluk hipotezi” ni öne sürerek, yaptığı çalışmada, çocukların fiziksel bakım kadar, duygusal bakıma da muhtaç olduklarını tanımlamış; yaşamın ilk yıllarında, uzun süreli anne yoksunluğuna maruz kalmanın, çocuklarda duygusal gelişim bozukluğuna, uyumsuzluğa ve norm dışı davranışlara yol açtığını; bunun sonucunda da uzun süreli anne yoksunluğuna maruz kalan 44 çocuğun, kontrol grubundaki 44 çocuğa göre suç eğilimlerinin daha fazla olduğunu ortaya koymuştur **(89,90)**. Akduman ve arkadaşları, suç işledikleri iddiası ile Ankara Adliyesi’ne getirilen 114 ergen ile yaptıkları anket çalışmasında, anne yoksunluğu yaşayan ergenlerin, ilişki kurduğu insanları kaybetme korkusu içerisinde ve kendisine yapılan her engellemeye karşı aşırı hassas oldukları; bu durum ergenin arkadaşlarına uyumunu güçleştirebileceği; baba yoksunu olan ergenlerin ise, kendilerine güvensiz, akranları ile ilişkilerinde zorlanan ve çeşitli sosyal uyum sorunları yaşayabilen çocuklar oldukları kaydedilmiştir **(50)**. Blum ve arkadaşları tarafından Kanada’da yapılan Ontario Çocuk Sağlığı Araştırması’nda 4–16 yaş arası 3294 çocuk ve 1869 aile bireyi ile görüşülmüş; tek ebeveynli ailelerdeki çocukların okul başarılarında düşme gözlemlendiğini, psikiyatrik bozukluk davranış ve özellikle de davranış bozukluğu ve madde bağımlılığı riskinin arttığını bildirmişlerdir **(91)**. Aile yapısı hakkında yapılan araştırmalarda, parçalanmış ailelerden gelen suçlu çocukların oranının suçlu olmayanlarınkinden anlamlı düzeyde daha yüksek olduğu, tek ebeveynli aileye mensup çocukların çetelere katılma ihtimalinin arttığı, düşük aile ilişkisinin, kötü disiplinin ve ebeveyn çatışmasının olduğu ailelerin çocuklarının çetelere üye olma riski taşıdıkları, ailede çocuklara karşı ceza ve sözel hakaretle bulunmayla suçluluk arasında bağlantı olduğu, suçluların çoğunun ebeveyn kontrolünün olmadığı ailelere mensup oldukları, suçlu çocukların çoğunun ayrılık, boşanma, ölüm, bir ebeveynin uzun süreli yokluğu gibi nedenlerden dolayı ailelerinin parçalanmış olduğu, zayıf anne-baba gözetimi veya takibi, yanlış ya da sert anne-baba disiplini, anne-babanın çocuğu reddi, çocuğun faaliyetlerine düşük anne-baba katılımı, anti-

sosyal anne-babalar ve ailenin geniş olması gibi faktörlerin tamamının suç işlemenin nedenleri arasında sayıldığı, suçlu çocukların çoğunun ekonomik yetersizlikler içerisinde büyüdüğü ve bu çocukların sıkıntılı, aşağılık duygusuna sahip, güçsüz ve güvensiz kişilik özellikleri taşıdıkları, yoksulluk, işsizlik, parçalanmış aile ve toplumsal ilişkilerin bozulması gibi faktörlerin büyük kentlerde yaşam şartlarının kötüleşmesine ve çocuk suçluluğu oranlarının artmasına neden olduğu, suça itilmiş kişilerin çoğunun yoksul ve çok yoksul ailelerden geldikleri, düşük zekâ düzeyi, yetersiz çocuk eğitimi, baba suçluluğu, kalabalık aile ve düşük aile gelirinin, ailenin yapısının, göç etmiş olmasının ve konut ve demografik özelliklerinin çocukların suçlu davranışlara yönelmesine etken olduğu belirtilmiştir **(47,92-94)**.

1998-2002 yılları arasında Konya Adli Tıp Şube Müdürlüğü'ne farik mümeyyizlik muayenesi için gönderilen olguların %92.2'sinin anne, baba, kardeşleri ile birlikte oturduğu; %1.2'sinin evin tek çocuğu konumunda olduğu; %28.4'ünün beş ya da daha fazla kardeşi bulunduğu kaydedilmiş **(70)**; Adana'da yürütülen bir başka çalışmada, gecekondu dışında bir evde oturan çocukların öz kavrama düzeylerinin gecekondu oturanlara göre daha yüksek olduğu bildirilmiştir **(71)**. Tuğ ve arkadaşları tarafından çeşitli suçlardan hüküm giyerek ıslahevlerine girmiş 2611 çocuk üzerinde yapılan bir araştırmada, suç işleyen çocukların %85.02'sinin ailelerinin yanında, %11.86'sinin yetiştirme yurtlarında, %2.64'ünün akrabalarının yanında kaldıkları sırada suç işledikleri kaydedilmiştir **(20)**. Aydın ve arkadaşları tarafından Samsun'da yapılan bir çalışmada, çeşitli suç isnatları ile farik-mümeyyizlik muayenesi için getirilen çocuklar arasında anne eğitim durumu incelendiğinde, %27.7'sinin kurumsal eğitim almamış olduğunun, %59.5'unun ilk öğretim, %12.2'sinin ortaöğretim, %2'sinin üniversite düzeyinde eğitim aldığı; baba eğitim durumu ele alındığında, %58.4'ünün kurumsal eğitim almamış olduğunun, %62.9'unun ilköğretim, %21.7'sinin ortaöğretim, %7'sinin üniversite düzeyinde eğitim aldığı; annenin mesleki durumu incelendiğinde, %84'ünün işsiz veya ev hanımı, %9.3'ünün alt sosyal sınıf işlerde, %2.7'sinin üst sosyal sınıf işlerde çalıştığı; babanın mesleki

durumu incelendiğinde, %78.3'ünün alt sosyal sınıf işlerde, %9.5'inin üst sosyal sınıf işlerde çalıştığı belirlendiği **(81)**; hükümlü gençler üzerinde gerçekleştirilen bir başka araştırmanın sonucunda, suçlu deneklerin %47.6'sının çeşitli nedenlerle anne ve babalarından ayrı kaldıkları, % 22'sinin de parçalanmış ya da eksik ailelerden geldikleri bildirilmiştir **(9)**.

Çalışmamızda, anne-babanın sağ olup olmamasının; anne-babanın ayrı veya birlikte yaşayıp yaşamamasının; öğrencinin yaşadığı yerin; annesi, babası ve yetişmesinde katkıda bulunan kişinin eğitim durumunun, kardeş sayısının, ev içersindeki konumunun, annesinin işinin, her üç yaş grubunda BYOD değerleri üzerinde anlamlı bir farklılığa neden olmadığı belirlenmiştir. Yine, aile tipinin (çekirdek ailede BYOD'nin 12-15 yaş grubunda sınırdan anlamlı bir şekilde artması hariç), babasının işinin (üst sosyal sınıfa mensup baba varlığında BYOD'nin <12 yaş grubunda sınırdan anlamlı bir şekilde artması hariç); yetişmesinde katkıda bulunan kişinin işinin (üst sosyal sınıfa mensup yetiştiren varlığında BYOD'nin <12 ve 12-15 yaş gruplarında anlamlı bir şekilde artması hariç); ailesinin gelir düzeyinin (gelir düzeyi artan aile varlığında BYOD'nin 12-15 yaş grubunda anlamlı bir şekilde artması hariç); harçlık alıp almamasının ve aldığı harçlık miktarının (harçlık miktarının artması durumunda BYOD'nin <12 yaş grubunda anlamlı bir şekilde artması hariç) hariç tutulan yaş grupları dışında anlamlı bir değişikliğe neden olmadığı saptanmıştır. Bu bulgular her ne kadar aile yapısı için yukarıda tanımlanan sosyo-demografik tanımlamalar ile uyumuyor olarak gözükmekte ise de, çalışmamızın yalnızca başka kişilerce gerçekleştirilmiş fiilin algılanması temelinde düzenlenmiş olması, buna karşın fiilin gerçekleşmesini kapsamadığı dikkate alındığında; yadsınmaması gerektiği düşünülmüştür.

Yine yapılan çalışmalarda, yalnızca aile çevresinin değil, aynı zamanda bulunduğu arkadaş ve okul çevresinin de suça itilmede etken olduğu kaydedilmiş **(47)**; çocuk suçlarındaki artışların aile, çevre, okul vb. kurumların

çocuğun yetiştirilmesinde etkisini kaybetmeye başlaması ya da bu kurumların bazı zafiyetler içinde olması ile yakın ilişki bulunduğu belirtilmiş **(95)**; çocuğun aile ile başlayan toplumsallaşma sürecinin, okul ve arkadaş çevresi ile devam ettiği, ortalama 6-7 yaşları ile okul yaşantısına başlayan bir bireyin eğitim hayatının, meslek sahibi oluncaya kadar sürdüğü, bu süre zarfında verilen öğretimin yanında, alınacak eğitimin, bireyin gelişimi ve kişilik oluşumunda önemli katkıları olacağı; okul başarısızlığının, çocuğun gerek okulla ilgili diğer antisosyal davranışlara yönelmesinde, gerekse suça yönelmesinde önemli bir gösterge olduğu **(96)**; Calgary (Kanada)'da çocuk suçluluğu ile aile, sosyal çevre ve okul çevresi arasındaki ilişkiyi araştıran bir çalışmada, 962 öğrenciden anket sonucu elde edilen okul verileri ile suç seviyeleri karşılaştırıldığında, yüksek not alan (%90-%100 arası) çocukların %66.7'sinde her hangi bir suça iştirakin gözlenmediği, ancak başarısız olan çocuklar arasında suçluluğa eğilimin arttığı bildirilmiştir **(97)**.

Arkadaş çevresi ile ilgili olarak ise, çocuğun akran grubu içinde bazı toplumsal davranış ve alışkanlıklar kazandığı, özellikle ergenlik döneminde akran grubunun etkisinin en üst noktaya ulaştığı, ailenin çocuk üzerindeki etkisi ve denetimi azaldıkça, akran grubunun antisosyal etkilerinin daha da belirginleştiği, çocuğun suçluluk davranış seviyesi ile herhangi bir suçlu akran grubuna dahil olma arasında güçlü bir bağ olduğu, öğrencilerin ev ödevlerine harcadıkları zaman arttıkça, her hangi bir suça karışmalarının azaldığı, ev ödevi yapmayan öğrencilerin %64,4'nün, orta ya da yüksek seviyede suça karıştıkları, okuldan kaçan öğrencilerin de büyük bir kısmında suçluluğa eğilim bulunduğu belirtilmiştir **(96-99)**. Yapılan bir çalışmada, suçlu arkadaş gruplarına dâhil olduğunu bildiren çocukların, %68.9'unun kendilerinin de yüksek seviyede suça yöneldikleri, buna karşın suçlu akran grubuna dâhil olmadığını bildiren çocukların yalnızca %3.4'ünün suça yöneldiği kaydedilmiştir **(100)**.

Sunulan tez çalışmasında, herhangi bir suç nedeniyle daha önceden karakola gitmiş veya gitmemiş, ailelerinden biri daha önce hapse girmiş veya

girmemiş grupların BYOD'leri arasında tüm yaş gruplarında anlamlı bir farklılık gözlenmez iken, 15 yaş üstü öğrencilerde okul veya mahalle arkadaşlarından hapse girenlerin bulunduğu grupta BYOD'lerinin anlamlı bir şekilde düşük kalması, “puberte sonrasında, suç algılaması düşük çocukların, suç eğilimli çocuklar ile arkadaşlık kurduğunu göstermesi açısından” dikkat çekmiştir. Öğrencilerin başarı ve devam durumları ile BYOD'leri arasında anlamlı bir ilişki kurulamazken, yine disiplin cezası almış 12 yaş üstü çocuklarda, BYOD'lerinin anlamlı bir şekilde düşük kalması, “suç algılaması düşük çocukların disiplin suçları işlediğini” göstermesi yönüyle ilginç bulunmuştur.

Avcı, çocukların boş zamanların değerlendirilme şeklinin suça yönelmeye etkisi olduğunu belirtmiş **(47)**; çalışmamızda, 15≤ yaş grubunda, sokakta 2 saatten fazla geçiren öğrencilerin BYOD'lerinin istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlı bir şekilde azaldığı; buna karşın diğer iki yaş grubunda, yine diğer gruba paralel şekilde hafif bir azalma görülmekle birlikte istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı saptanmış olup; elde edilen bu veri, “BYOD'leri daha düşük çocukların mı daha fazla sokağa yöneldiği, yoksa sokağa yönelmenin mi BYOD'leri üzerinde olumsuz bir etki gösterdiği” sorusunu akla getirmiştir. Düşüncemize göre, her iki ihtimal de uzak olmayıp, her halükarda, sokakta daha fazla zaman geçiren 15 yaş üstü çocukların suç algılamasının daha düşük olduğunun göz önüne alınması gerekmektedir.

Amerikan Pediatri Akademisi çocukların televizyon izleme süresinin günde 1–2 saat ile sınırlandırılması gerektiğini önermekte olup **(101)**; televizyonun çocukların yaşamı üzerinde oldukça güçlü bir etkiye sahip olduğu, televizyon yoluyla çocukların, paylaşma, işbirliği ve davranış modellerini algılama gibi olumlu sosyal davranış boyutları geliştirilmesine yönelik mesajlar alabildikleri gibi, zararlı mesajları da kolayca alabildikleri; aşırı televizyon izlemenin çocukların zihinsel olarak pasifleşmesine neden olduğu ve yaratıcı oyun aktivitelerini engellediği gibi, saldırganlık ve şiddet içeren davranışlara da yönlendirdiği; televizyonda yayınlanan tüm

programların 2/3 ünün şiddet içerdiği, çocuk şovlarında şiddet içeriğinin en fazla olduğu, şiddet tasvirlerinin çekici hale getirildiği ve bu programlarda suç işleyen karakterlerin sıklıkla cezalandırılmadığı belirtilmektedir **(101-104)**. Çalışmamızda, öğrencilerin okulların açık olduğu dönemde televizyon izleyerek geçirdikleri süre ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; 15≤ yaş grubunda, günde 1-2 saat kadar televizyon izlediğini belirten öğrencilerin BYOD verilerinin istatistiksel olarak ileri düzeyde anlamlı bir şekilde arttığı, diğer iki yaş grubunda ise istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı saptanmış olup; bu sonuca göre, 15 yaş üstü çocuklarda 1-2 saat kadar televizyon izlemenin suçu daha iyi algılayabilme adına katkısı olduğu belirlenmiştir. Bununla birlikte, izledikleri televizyon dizilerinde suç ve saldırganlığa eğilimli karakterleri veya suç ve saldırganlığa eğilimli olmayan karakterleri beğenmesi ile BYOD verileri karşılaştırıldığında; seçilen karakterin BYOD verileri üzerindeki etkisinin, her üç yaş grubunda da, istatistiksel olarak anlamlı bir farka neden olmadığı saptanmış olması, çalışmamıza katılan öğrencilerin gerçek dünya - sanal dünya ayrımını yapabildiğini, sanal dünyadaki kahramanların çocukların suç algılamaları üzerinde etkisi olmaz iken, suça yönelimleri ile ilgili olabileceği düşüncesinin doğmasına neden olmuştur.

Çalışmamız, bu alanda daha önce yapılmamış bir yöntemle gerçekleştirilmiş olup; daha sonra gerçekleştirilebilecek daha fazla denek ile, daha katmanlı ve daha fazla veri içeren çalışmalara öncü bir çalışma olmuştur. Daha sonraki çalışmalarda, sosyo - kültürel ve sosyo - ekonomik verilerin sınıflandırılarak, senaryo grupları çeşitlendirilerek, daha kesin sonuçlara ulaşılabilmesi mümkün gözükmektedir.

VI- SONUÇ VE ÖNERİLER

1. Suça yönelmiş çocuklar sorunu, tüm sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik boyutları ile ele alınması gereken bir sorun olup; bu konu toplumların gelecekları için hayati önem taşıdığından, ulusal ve uluslar arası alanda öncelikli ve kapsamlı olarak tartışılarak ortak bir uzlaşmayı gerekli kılmaktadır.

2. Çalışmamızda, ankete katılan öğrencilerin asgari %1.8'i ile, %36.9'unun bazı davranışlar karşısında "eğriyi doğrudan ayırt etme ve/veya fiilin hukuki anlamını algılayabilme" yeteneği olmadığı, asgari %2.9'u ile, %67.1'inin bazı davranışlar karşısında "fiilin hukuki sonuçlarını algılayabilme" yeteneğine haiz olmadığı tespit edilmiş olup; bu veriler içersine "davranışlarını yönlendirme yeteneği" de eklendiğinde, bu oranların daha da yükseleceği öngörülmüştür. Bu bağlamda, çocukların "fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme veya davranışlarını yönlendirme yeteneği" tespitinin, yalnızca tek bir psikiyatri veya adli tıp uzmanı ya da tek bir sosyal hizmet uzmanının inisiyatifine ya da tek bir hakimin kararına bırakılabilecek ölçüde basit bir sorun olmayıp; mutlaka içersinde çocuk psikiyatrisi uzmanı, sosyolog, adli tıp uzmanı, pedagog, psikolog ve sosyal hizmetler uzmanının yer alacağı özel birimlerde, çocuklar için pedagoji eğitimi almış özel çocuk mahkemeleri hakimleri ile birlikte değerlendirilerek karar oluşturulması gerektiği belirlenmiştir.
3. Çalışmamızda, 10 ile 18 yaş arasında yer alan çocukların "fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme" kıstasları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu bağlamda ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından, "18 yaş altındaki herkes çocuk olarak kabul edilmesi"ne yönelik kararı doğrultusunda; bu hususun tüm yasa koyucular ve uygulayıcılar tarafından da kabul edilmesi; çocuklar için uygulanan kazuistik yöntemlerden vazgeçilip, 18 yaş altındaki her çocuğun kendisine isnad olunan fiilin, hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin, 2. maddede belirttiğimiz usul ve esaslar çerçevesinde sorgulanması; 18 yaş altında çocuklara uygulanan ağır hapis cezaları yerine, ıslah etmeyi ön planda tutan tedbirlere başvurulması; denetimli serbestlik ve koruyucu aile statülerine daha fazla işlerlik kazandırılarak, çocuklar için hürriyeti bağlayıcı cezalardan kaçınılması; yaptırımsız kalan suçların, suça eğilimi arttıracığı unsuru da göz önüne alınarak çocukların yaşlarına ve işledikleri suçun türüne göre,

yaptığının hata olduğunu ve yaptığı davranış sonucunda zarar verdiği kişilerin bu zarardan ne kadar etkilenmiş olduğunu anlayabilecekleri; yaptırım türleri uygulanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

4. Ülkemizde ve dünyada, pek çok çocuğun erişkinlerin yönlendirmesi veya göz yumması sonucu suça itildikleri hususu göz ardı edilmeksizin, bu tür suçlarda, yönlendiren kişiye, işlenen suçun kendisi tarafından yapılması sonucu alacağı cezadan daha fazlasının çocuğu yönlendirerek gerçekleştirdiği suçlarda verilmesi, yine göz yumma durumlarında da kanuni temsilcilerine cezalar uygulanmasının suç işlemek için çocukların kullanılmasının önleyeceği öngörülmüştür.
5. Çalışmamızda, çalışmamız kapsamına alınan sosyo-kültürel ve sosyo ekonomik faktörlerin birçoğunun, çocukların fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme yeteneği üzerinde etkisi saptanamamış ise de, daha önce yapılmış çalışmalar ışığında bu tür olumsuzlukların davranışlarını denetleme ve yönlendirme yeteneği üzerinde etkili olduğu düşünülmüş; bu alanda daha önce yapılmamış bir yöntemle gerçekleştirilen çalışmamızın; daha sonra gerçekleştirilebilecek daha fazla denek ile daha katmanlı ve daha fazla veri içeren çalışmalara öncü bir çalışma olacağı; daha sonraki çalışmalarda, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik verilerin sınıflandırılarak, senaryo grupları çeşitlendirilerek, daha kesin sonuçlara ulaşılabilmesinin mümkün olduğu öngörülmüştür.

VII-ÖZET

**MANİSA'DAKİ İLK VE ORTA ÖĞRETİM OKULU ÖĞRENCİLERİNİN,
DÜZENLENMİŞ SENARYOLAR İLE FİİLİN HUKUKİ ANLAM VE
SONUÇLARINI ALGILAYABİLME VEYA DAVRANIŞLARINI
YÖNLENDİRME YETENEĞİ SINIRLARININ ARAŞTIRILMASI**

Ülkemizde; cezai sorumluluk yaşının alt sınırı, 2005 yılında yürürlükten kalkan 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 53. maddesinde onbir yaş olarak tanımlanmışken; 2005 yılında yürürlüğe giren 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 31. maddesinin 1. fıkrasında belirtilen “fili işlediği sırada oniki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğunun olmadığı; bu kişiler hakkında ceza kovuşturması yapılamayacağı; ancak, çocuklara özgü güvenlik tedbirlerinin uygulanabileceği” hükmü ile oniki yaşına çıkartılmıştır.

Çalışmamızda, Manisa'daki ilk ve orta öğretim kurumlarında eğitim gören, 10 yaşını doldurmuş, 18 yaşını doldurmamış çocuk ve ergenlerde; düzenlenmiş senaryolar ile fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme veya davranışlarını yönlendirme yeteneği sınırlarındaki farklılıkların saptanması, bunların çevresel faktörler ile etkileşimlerinin araştırılması amaçlanmıştır.

Bu amaç çerçevesinde, Manisa'daki ilk ve orta öğretim kurumlarında eğitim gören 969 öğrenciden elde edilmiş anket sonuçları değerlendirilmiş; ankete katılan öğrencilerin asgari %1.8'i ile %36.9'unda bazı davranışlar karşısında “eğriyi doğrudan ayırt etme ve/veya fiilin hukuki anlamını algılayabilme” yeteneği olmadığı, asgari %2.9'u ile, %67.1'inin bazı davranışlar karşısında “fiilin hukuki sonuçlarını algılayabilme” yeteneğine haiz olmadığı tespit edilmiş; bu veriler içersine “davranışlarını yönlendirme yeteneği” de eklendiğinde, bu oranların daha da yükseleceği öngörülmüştür. Yine çalışmamızda, 10 ile 18 yaş arasında yer alan çocukların “fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme” kıstasları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamış, çalışmamız kapsamına alınan sosyo-kültürel ve sosyo ekonomik faktörlerin birçoğunun, çocukların fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme yeteneği üzerinde etkisi saptanamamıştır.

Elde edilen sonuçlar çerçevesinde, 18 yaş altındaki her çocuğun kendisine isnad olunan fiilin, hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin, içersinde çocuk psikiyatrisi uzmanı,

sosyolog, adli tıp uzmanı, pedagog, psikolog ve sosyal hizmetler uzmanının yer alacağı özel birimlerde, çocuklar için pedagoji eğitimi almış özel çocuk mahkemeleri hakimleri ile birlikte değerlendirilmesi gerektiği önerilmiştir.

Anahtar kelimeler: fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayabilme veya davranışlarını yönlendirme yeteneği, farik mümeyyizlik, suça itilmiş çocuk, sosyo-kültürel faktörler, sosyo-ekonomik faktörler, cezai sorumluluk için asgari yaş sınırı.

VIII-İNGİLİZCE ÖZET

**THE EVALUATION OF THE BOUNDARIES
OF THE PERCEPTION OR THE ABILITY OF MANAGING BEHAVIOR
OF THE LEGAL MEANING AND CONSEQUENCES OF ACT
WITH A SCENARIO BASED STUDY
ON THE PRIMARY AND SECONDARY SCHOOL STUDENTS IN MANISA**

In Turkey; the lower age limit of criminal liability was defined eleven years old in the 53rd article of Turkish Penal Code numbered as 765 which was abolished in 2005. In Turkish Penal Code, which was put into effect in 2005, the lower age limit of criminal liability was raised to 12 years old with legal decision in the first part of 31st article that includes “there was no criminal liability under 12 years old when it committed an offence and an inquiry can’t be pursue for under 12 years old, but security precautions peculiar to children can be applied for this children.

The aims of this study are to determinate the differences in the limits of the perception or the ability of managing behavior of the legal meaning and consequences of act with a scenario based study in children and adolescents under 18 years old and below 10 years old in the primary and secondary schools in Manisa; to investigate the interaction between “the perception or the ability of managing behavior of the legal meaning and consequences of act” and environmental factors.

In this study designed above mentioned aims, the results of questionnaires obtained from 969 students on the primary and secondary schools in Manisa were evaluated. It has been found that from 1.8% to 36.9% of the students do not have the ability to identify “the right or the wrong”, or to perceive the legal meaning of act; from 2.9% to 67.1% of the students do not have the ability to perceive the legal consequences of act. It was foreseen that these percentages have increased when the dimension concerned with ability of managing behavior have been extended. Moreover, the differences in the students’ responses to criteria on the perception of the legal meaning and consequences of act are not significant between 10 and 18 years old children. The socio-cultural and socio-economic factors do not seem to affect the perception of the legal meaning and consequences of act.

As a conclusion of this study, it is recommended that the ability of perception and of managing behavior of the legal meaning and consequences of act for attributed crimes in every child under 18 years old should be evaluated in the special units including child psychiatrist, sociologist, forensic scientist, pedagogue, psychologist, social worker, together judge had pedagogical formation of special child courts.

Keywords: ability of perception and managing behavior of the legal meaning and consequences of act, ability of realization and distinction, juvenile delinquency, socio-cultural factors, socio-economic factors, the upper age limit for criminal liability.

IX-EKLER

Ek-1: Suç Tanımlamalarına Teorik Yaklaşımlar (38)

Çağ	Kriminolog	Zaman Dilimi	Önerilen Teori	Temel Doktrin
Şeytani		1600'ler		Suç işleyen kişi şeytanlar tarafından ele geçirilmiştir
Aydınlanma çağı	John Locke	1600'ler	Ütopik toplum Saadet bahşeden hesap	Sebepleri doğrultusunda, kendini haklılığını kanıtlayabilen otorite yalnızca kabul edilir. Karşılıklı anlaşmalarla hükümetler kuruldu. Güçler sınırlandırıldı ve karşılıklı sözleşmeye tabi olur.
	Thomas Hobbes	1600'ler	İlk yasa önerisi	Bireyler bazı özgürlüklerinden fedakârlık etmeye gönüllü olmalıdır böylece kanunlar toplum iyiliği için daha çok geliştirilebilir.
Klasik	Cesare Beccaria	1764	Özgür irade	Suçlular suç işlemeyi hedonistik nedenlerle tercih ederler. Cezalar suça uygun olmalı

	Jeremy Bentham	1789	Faydacı zevkçilik Saadet bahşeden hesap	Kuralların amacı toplumda tam bir huzuru desteklemektir. Cezalar suçu önlemeli veya suçluları daha az suç işlemesine teşvik etmeli.
		1970'ler- şimdi		
Neo-Klasik	Jack Katz	1988	Suçun baştan çıkarcılığı teorisi	Tüm suç formları aşağılanmaya yanıt olarak gelişir.
	Lawrence Cohen ve Marcus Felson		Rutin aktiviteler	Suç olayları motive olmuş bir suçluyu, geç kalmış yardımı ve uygun hedefi gerektirir. Suç günlük yaşamdaki rutin aktivitelere bağlı oluşabilir ve değişebilir.
		1880'ler- şimdi		
	Franz Joseph Gall	1810	Suçun bilimsel anlayışı	Frenoloji: İnsanın kafatasını inceleyerek karakterini yeteneklerini okuma sanatı
	Cesare Lombroso	1836-1909	Suçlu doğma Atalara çekme	Suçlular insan yaşamının daha düşük düzeylerine uygun karakterlerle doğarlar.
	Richard Dugdale	1877	Aldatıcı aile	Suçluluk kalıtsaldır.
	Enrico Ferri	1878	Suçta doygunluk kuralı	Bütün suçlar istemeyerek yapılan davranışlardır. Suçlular biyolojik ve psikolojik etkenlerin yanı sıra sosyal çevreden de etkilenir.
	Raffaele Gorofolo	1880		Uyumsuz çocukların eliminasyonu önerildi.
Biyolojik	Charles B Goring	1901		Hereditör mental hastalıklar suç nedenidir.
	Henry Goddard	1912	Kallikak aile	Suçluluk karıtılır. Suçluluk zayıflıkla ilişkilidir.
	Erast Kretschmer	1925	Vücut şekillenmesi	Vücut tipi suçlulukla ilişkilidir
	Earnest Hooton	1939	Lombroso'yu destekleyici	Çevre+Düşük düzey insan=suçluluk
	William Sheldon	1949	Vücut şekli teorisi	3 vücut tipi
	Patricia Jacobs	1965	Genetik	XXX süper erkek suç işlemeye meyillidir.
	Edward O Wilson	1975	Sosyobioloji	Özgecilik Bölgecilik Aşiretçilik Gen havuzunun devamı
		1950'ler- şimdi		
Kişilik teorileri	Samuel Yochelson ve Stanton Samenov	1960'lar-şimdi	Suçluya ilişkin kişilik teorileri	Bazı bireyler suçlu olarak doğar.
		1920'ler- şimdi		
Psikolojik teoriler				
Model oluşturma teorileri	Gabriel Tarde	1904	Taklit kuralları	Toplum başlangıçtan itibaren davranışları bir kuşaktan diğerine aktarır.
	Albert Bandura	1973	Model alma teorisi	Şiddet öğrenildi Şiddet ödüllendirildi. Serbestlik
Psikoanalitik kriminoloji	Sigmund Freud	1920'ler- 1930'lar	Psikoanaliz	İd, ego, süpereo Yücelme
	John Dullard	1939	Düş kırıklığı-saldırı teorisi	Yerine geçme; baskı altındaki duyguların, düşüncelerin anlatılarak boşalması
	SM Halleck	1971		Alloplastik uyum: Kişilik bozukluğu olan bir kimse kendini çevreye değil, çevreyi kendisine uydurma yolunu seçer. Otoplastik uyum: Kendisini değiştirmek yoluyla,

				kendi zararına etrafa uymaya çalışır
	Arnold Linsky, Ronet Bachman ve Murray Straus	1995		Sosyal stres şiddet yaratır.
Adli Psikoloji	Hans Eysenck	1964		Suçlu kişilik Biyopsikoloji
	BE Skinner	1950'ler-1970'ler	Davranışsal teori	Şartlı müdahale Ödül/ceza Uyarılmış yanıt
	John Bowlby	1950'ler	Bağlılık teorisi	Güven bağlılığı Endişeye dirençli bağlılık Endişeden sakınılmış bağlılık
	Michael Gottfredson ve Travis Hirschi	1990	Kendine hakim olma teorisi	Kendine hakim olma kaybı
	Horald Grasmick	1993		Kendine hakim olma Ödül
Ekolojik teoriler/ sosyal karışıklık teorileri		1820'ler-şimdi		
	Querry	1825		Suç analiz etmek için suç haritaları ve istatistikleri kullanıldı.
	Adolphe Quetelet	1842		Modern sosyolojik ve psikolojik istatistiklerin babası
	Robert Park ve Ernest Burgess	1952	Ortak merkezli bölge teorisi	Şehirler ortak merkezli beş bölgeden oluşur. Şehrin merkezinde olan bölge sosyal açıdan daha az organize ve dışa gidildikçe daha organize hale gelirler.
	Clifford Shaw ve Henry McKay	1942	Kültürel çarpıklık teorisi	Suç oranlarının yüksek olduğu düşük sosyoekonomik bölgeler model çeşitliliği ile karakterizedir
Amaçsızlık teorileri		1880'ler-şimdi		
	Emile Durkheim	1893	kuralsızlık	Toplumda suç gereklidir. Toplu bilinci güçlendirerek sosyal değişime izin verir ve popülasyonun çoğunluğunu geçerli kılar.
	Robert K Merton	1938	Zorlanma teorisi	Kültürel olarak yasaklanan amaçlarla bu amaçları gerçekleştirmek için kurulan sosyal yollar arasında kaçınılmaz bir ayırım süregelmektedir. Bu amaçları yasal yollardan gerçekleştirmekte başarıya ulaşamayan kişiler yasal olmayan yolları seçebilirler.
Alt kültür teorileri		1920'ler-şimdi		
	Albert K Cohen	1955	Orta sınıf ölçme teorisi	Suç, daha düşük sınıfın orta sınıf değerlerine verdiği reaksiyondur.
	Walter B Miller	1958	Odaksal ilgiler teorisi	Toplum farklı sosyal gruplardan oluşur. Kendi alt kültürlerine sahip olan bu gruplar, grup için tek odaksal ilgilere karakterizedir.
	Frederick M Thrasher	1927	Çeteleşme teorisi	Çete grup içinde kendiliğinden oluşa ve daha sonra suçla bütünleşen bir gruptur. Kendine özgü gelenek ve kesin davranışlarıyla karakterizedir.
	Richard A Cloward ve Lloyd E Ohlin	1960	Ayrılan fırsat teorisi	Her birey yasal ve yasal olmayan elverişli yapıda yer alır. İnsanlar başarıya yasal ve yasal olmayan yollardan ulaşmada farklı seviyelerdedir.
	Marvin Wolfgang ve Franco Ferracuti	1967	Şiddetin alt kültürü	'Kültür içinde kültür' olarak bakıldığında, şiddetin kişiler arası anlaşmazlıkları çözmede uygun bir yol olarak uygulanışı, etnik ve daha düşük sınıftan gruplar arasında varlık gösterir.
Sosyal süreç teorisi		1930'lar-şimdi		
Sosyal öğrenim teorileri	Edwin Sutherland	1939	Farklılık gösteren ilişkiler	Suç davranışı yakın kişisel ilişkili gruplar içinde, birbirleriyle iletişimleri sırasında öğrenilir. Öğrenim; suçun işleniş tekniklerini, motive eden ve yöneltten faktörleri, mazeret ve suç

				hakkındaki tutumlarını kapsar.
	Robert L. Burgess and Ronald L.Akers	1966	Farklılık gösteren ilişkiler- sağlamlaştırma teorisi	Yanıt davranışı ona sebep olan uyaran tarafından yönetilir. Belli bir davranışa hoş gidecek bir yanıt eşlik ederse, bu davranışın gelecekte tekrarlanma olasılığı artar.
	Gresham Sykes and David Matza	1960'lar	Nötrleştirme Teorisi	Suç aktivitelerinde yer alan ergenler, değerleri ılımlılaşmaya izin verecek teknikleri ve kanunlarca kabul görebilecek tutumları öğrenirler.
Sosyal Kontrol Teorisi	Walter Reckless Howard Kaplan Travis Hirschi	1950'ler 1970'ler 1969'lar	Engelleme Teorisi Sosyal Bağ Teorisi	İç ve dış engelleme Kendini engelleme Sosyal bağlar daha kuvvetli olursa muhtemelen daha az ergen suçlu durumuna gelir. Sosyal bağlar, bağlılık inanç ve ilgiyle ilişkilidir.
Etiketlendirme teorileri		1930'lar-şimdi		Suç, hukuki etikten gelişen kabul edilemez davranışlar tanımlamasının sonucudur.
	Frank Tannenbaum	1938	Kötülüğün Sahnelenmesi	Etiketlendirme teorisinin babası Etiketlendirmesini, tanımlanmasını ve ayrımlandırılmasını içeren suçun yaratılış süreci ve kişiler arası kabul görebilecek bir etiket yaratılması.
	Edwin Lemert	1951	Toplumsal Reaksiyon Teorisi	Birincil Sapkınlık İkincil Sapkınlık
	Howard Becker	1953	Yabancılar	Ahlaki girişim
Sosyal Çatışma Teorileri		1960'lar -şimdi		Çatışan teoriyenler; yasal kuralların ve güç ile toplumsal iradeyi elinde bulunduran hukuki mercilerin, yayınladıkları kanunlarla zengin ve güçlüleri kayıran kurallara güçsüzleri uymaya mecbur bıraktıklarını iddia ederler.

Ek-2: Çocuk Hakları Sözleşmesi

I:KISIM

Madde 1

Bu sözleşme uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

Madde 2

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, anne babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanırlar ve taahhüt ederler.

2. Taraf Devletler, çocuğun anne-babasının, yasal vasilerinin veya ailesinin öteki üyelerinin durumları, faaliyetleri, açıklanan düşünceleri veya inançları nedeniyle her türlü ayırımı veya cezaya tabi tutulmasına karşı etkili biçimde korunması için gerekli tüm uygun önlemleri alırlar

Madde 3

1. Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde, çocuğun yararı temel düşüncedir.
2. Taraf Devletler, çocuğun anne-babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.
3. Taraf Devletler, çocukların bakımı ve korunmasından sorumlu kurumların, hizmet ve faaliyetlerin özellikle güvenlik, sağlık, personel sayısı ve uygunluğu ve yönetimin yeterliliği açısından, yetkili makamlarca konulan ölçülere uymalarını taahhüt ederler.

Madde 4

Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak, Taraf Devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemler alırlar.

Madde 5

Taraf Devletler, bu Sözleşmenin çocuğa tanıdığı haklar doğrultusunda çocuğun yeteneklerinin geliştirilmesi ile uyumlu olarak, çocuğa yol gösterme ve onu yönlendirme konusunda anne-babanın, yerel gelenekler ön görüyorsa uzak aile veya topluluk üyelerinin, yasal vasilerinin veya çocuktan hukuken sorumlu kişilerin sorumluluklarına, haklarına ve ödevlerine saygı gösterirler.

Madde 6

1. Taraf Devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler.
2. Taraf Devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.

Madde 7

1. Çocuk doğumdan hemen sonra derhal nüfus kütüğüne kaydedilecek ve doğumdan itibaren bir isim hakkına, bir vatandaşlık kazanma hakkına ve mümkün olduğu ölçüde anne-babasını bilme ve onlar tarafından bakılma hakkına sahip olacaktır.
2. Taraf Devletler, özellikle çocuğun tabiiyetsiz kalması söz konusu olduğunda kendi ulusal hukuklarına ve ilgili uluslararası belgeler çerçevesinde üstlendikleri yükümlülüklerine uygun olarak bu hakların işlerlik kazanmasını taahhüt ederler.

Madde 8

1. Taraf Devletler yasanın tanıdığı şekli ile çocuğun kimliğini; tabiiyeti, ismi ve aile bağları dahil, koruma hakkına saygı göstermeyi ve bu konuda yasa dışı müdahalelerde bulunmamayı taahhüt ederler.
2. Çocuğun kimliğinin unsurlarının bazılarında veya tümünden yasaya aykırı olarak yoksun bırakılması halinde, Taraf Devletler çocuğun kimliğine süratle yeniden kavuşturulması amacıyla gerekli yardım ve korumada bulunurlar.

Madde 9

1. Yetkili makamlar uygulanabilir yasa ve usullere göre ve temyiz yolu açık olarak, ayrılığın çocuğun yüksek yararına olduğu yolunda karar vermedikçe, Taraf Devletler, çocuğun; anne-babasından, onların rızası dışında ayrılmamasını güvence altına alırlar . Ancak, anne-babası tarafından çocuğun kötü muameleye maruz bırakılması yada ihmal edilmesi durumlarında yada anne ve babanın birbirinden ayrı yaşaması nedeniyle çocuğun ikametgahının belirlenmesi amacıyla karara varılması gerektiğinde, bu tür bir ayrılık kararı verilebilir.
2. Bu maddenin birinci fıkrası uyarınca girilen her işlemde, ilgili bütün taraflara işleme katılma ve görüşlerini bildirme olanağı tanınır.
3. Taraf Devletler, anne-babasından veya bunlardan birinden ayrılmasına karar verilen çocuğun, kendi yüksek yararına aykırı olmadıkça, anne-babasının ikisiyle de düzenli bir biçimde kişisel ilişki kurma ve doğrudan görüşme hakkına saygı gösterirler.
4. Böyle bir ayrılık, bir Taraf Devlet tarafından girilen ve çocuğun kendisinin anne-babasının veya her ikisinin birden tutuklanmasını, hapsini, sürgün sınır dışı edilmesini veya ölümünü (ki buna devletin gözetimi altında iken nedeni ne olursa olsun meydana gelen ölüm dahildir) tevlit eden herhangi benzer bir işlem sonucu olmuşsa, bu Taraf Devlet, istek üzerine ve çocuğun esenliğine zarar vermemek koşulu ile; anne- babaya, çocuğa veya uygun olursa, ailenin bir başka üyesine, söz konusu aile bireyinin ya da bireylerinin bulunduğu yer hakkında gereken bilgi verecektir. Taraf Devletler, böyle bir istemin başlı başına sunulmasının ilgili kişi veya kişiler bakımından aleyhe hiç bir sonuç yaratmamasını ayrıca taahhüt ederler.

Madde

10

1. 9 uncu Maddenin 1 inci fıkrası uyarınca Taraf Devletlere düşen sorumluluğa uygun olarak, çocuk veya anne-babası tarafından, ailenin birleşmesi amaçlarıyla yapılan bir Taraf Devlet girme ya da onu terk etme konusundaki her başvuru, Taraf Devletlerce olumlu, insani ve ivedi bir tutumla ele alınacak. Taraf Devletler, bu tür bir başvuru yapılmasının, başvuru sahipleri veya aile üyeleri aleyhine sonuçlar yaratmamasını taahhüt ederler.
2. Anne-babası, ayrı Devletlerde oturan bir çocuk olağanüstü durumlar hariç, hem anne hem de babası ile düzenli biçimde kişisel ilişkiler kurma ve doğrudan görüşme hakkına sahiptir. Bu nedenle ve 9 uncu maddenin 1. Fıkrasına göre Taraf Devletler çocuğun ve anne- babasının Taraf Devletlerin ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terk etme ve kendi ülkelerine dönme hakkına saygı gösterirler. Herhangi bir ülkeyi

terk etme hakkı, yalnızca yasada ön görüldüğü gibi ve ulusal güvenliğin, kamu düzenin, kamu sağlığı veya ahlak veya başkalarının hak ve özgürlüklerini korumak amacı ile ve işbu sözleşme ile tanınan öteki haklarla bağdaştığı ölçüce kısıtlamalara konu olabilir.

Madde 11

1. Taraf Devletler, çocukların yasa dışı yollarla ülke dışına çıkarılıp geri döndürülmemesi halleriyle mücadele için önlemler alırlar.
2. Bu amaçla Taraf Devletler 2 yada çok taraflı anlaşmalar yapılmasını mevcut anlaşmalarla katılmayı teşvik ederler.

Madde 12

1. Taraf Devletler, görüşlerini oluşturma yeteneğine sahip çocuğun, kendini ilgilendiren her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkını bu görüşlere çocuğun yaşı ve olgunluk derecesine uygun olarak, gereken özen gösterilmek suretiyle tanırlar.
2. Bu amaçla, çocuğu etkileyen herhangi bir adli veya idari kovuşturmada çocuğun ya doğrudan doğruya veya bir temsilci yada uygun bir makam yoluyla dinlenilmesi fırsatı, ulusal yasanın usule ilişkin kurallarına uygun olarak çocuğa, özellikle sağlanacaktır.

Madde 13

1. Çocuk, düşüncesini özgürce açıklama hakkına sahiptir;bu hak, ülke sınırları ile bağlı olmaksızın; yazılı, sözlü, basılı, sanatsal biçimde veya çocuğun seçeceği başka bir araçla her türlü haber ve düşüncelerin araştırılması, elde edilmesi ve verilmesi özgürlüğünü içerir.
2. Bu hakkın kullanılmasına yalnızca;
 - a) Başkasının haklarına ve itibarına saygı,
 - b) Millî güvenliğin, kamu düzeninin, kamu sağlığı ve ahlakın korunması nedenleriyle ve kanun tarafından öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yapılan sınırlamalara konu olabilir.

Madde 14

1. Taraf Devletler, çocuğun düşünce, vicdan ve din özgürlükleri hakkına saygı gösterirler.
2. Taraf Devletler, anne-babanın ve gerekiyorsa yasal vasilerin; çocuğun yeteneklerinin gelişmesiyle bağdaşır biçimde haklarının kullanılmasında çocuğa yol gösterme konusundaki hak ve ödevlerine, saygı gösterirler.
3. Bir kimsenin dinini ve inançlarını açıklama özgürlüğü kanunla öngörülmek ve gerekli olmak kaydıyla yalnızca kamu güvenliği, düzeni, sağlık ya da ahlaki ya da başkalarının temel hakları ve özgürlüklerini korumak gibi amaçlarla sınırlandırılabilir.

Madde 15

1. Taraf Devletler, çocuğun dernek kurma ve barış içinde toplanma özgürlüklerine ilişkin haklarını kabul ederler.
2. Bu hakların kullanılması, ancak zorunlu kılınan ve demokratik bir toplumda gerekli olan ulusal güvenlik, kamu güvenliği, kamu düzeni yararına olarak ya da kamu sağlığı ve ahlakın ya da başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amaçlarıyla yapılan sınırlandırmalardan başkalarıyla kısıtlanamaz.

Madde 16

1. Hiçbir çocuğun özel yaşantısına, aile, konut ve iletişimine keyfi ya da haksız bir biçimde müdahale yapılamayacağı gibi, onur ve itibarına da haksız olarak saldıramaz.
2. Çocuğun bu tür müdahale ve saldırılara karşı yasa tarafından korunmaya hakkı vardır.

Madde 17

Taraf Devletler, kitle iletişim araçlarının önemini kabul ederek çocuğun; özellikle toplumsal,ruhsal ve ahlaki esenliği ile bedensel ve zihinsel sağlığını geliştirmeye yönelik çeşitli ulusal ve uluslararası kaynaklardan bilgi ve belge edinmesini sağlarlar. Bu amaçla Taraf Devletler:

- a) Kitle iletişim araçlarını çocuk bakımından toplumsal ve kültürel yararı olan ve 29.cu maddenin ruhuna uygun bilgi ve belgeyi yaymak için teşvik ederler;
- b)Çeşitli kültürel, ulusal ve uluslararası kaynaklardan gelen bu türde bilgi ve belgelerin üretimi, değişimi ve yayımı amacıyla uluslararası işbirliğini teşvik ederler.
- c) Çocuk kitaplarının üretimini ve yayılmasını teşvik ederler;
- d) Kitle iletişim araçlarının azınlık grubu veya bir yerli ahaliye mensup çocukların dil gereksinimlerine özel önem göstermeleri konusunda teşvik ederler;
- e) 13 ve18.ci maddelerde yer alan kurallar göz önünde tutularak çocuğun esenliğine zarar verebilecek bilgi ve belgelere karşı korunması için uygun yönlendirici ilkeler geliştirilmesini teşvik ederler;

Madde 18

1. Taraf Devletler,çocuğun yetiştirilmesinde ve gelişmesinin sağlanmasında anne-babanın birlikte sorumluluk taşıdıkları ilkesinin tanınması için her türlü çabayı gösterirler. Çocuğun yetiştirilmesi ve geliştirilmesi sorumluluğu ilk önce anne-babaya ya da durum gerektiriyorsa yasal vasilelere düşer. Bu kişiler her şeyden önce çocuğun yüksek yararını göz önünde tutarak hareket ederler.
2. Bu Sözleşmede belirtilen hakların güvence altına alınması ve geliştirilmesi için Taraf Devletler, çocuğun yetiştirilmesi konusundaki sorumluluklarını kullanmada anne-baba ve yasal vasilerin

durumlarına uygun yardım yapar ve çocukların bakımı ile görevli kuruluşların, faaliyetlerin ve hizmetlerin gelişmesini sağlarlar.

3. Taraf Devletler, çalışan anne-babanın, çocuk bakım hizmet ve tesislerinden, çocuklarının da bu hizmet ve tesislerden yararlanma hakkını sağlamak için uygun olan her türlü önlemi alırlar.

Madde 19

1. Bu Sözleşmeye Taraf Devletler, çocuğun anne-babasının ya da onlardan yalnızca birinin, yasal vasi veya vasilerinin ya da bakımını üstlenen herhangi bir kişinin yanında iken bedensel saldırı, şiddet veya suiistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için; yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alırlar.

2. Bu tür koruyucu önlemler; burada tanımlanmış olan çocuklara kötü muamele olaylarının önlenmesi, belirlenmesi, bildirilmesi, yetkili makama havale edilmesi, soruşturulması, tedavisi ve izlenmesi için gerekli başkaca yöntemleri ve uygun olduğu takdirde adliyenin işe el koyması olduğu kadar durumun gereklerine göre çocuğa ve onun bakımını üstlenen kişilere, gereken desteği sağlamak amacı ile sosyal programların düzenlenmesi için etkin usulleri de içermelidir.

Madde 20

1. Geçici ve sürekli olarak aile çevresinden yoksun kalan veya kendi yararına olarak bu ortamda bırakılması kabul edilmeyen her çocuk, Devletten özel koruma ve yardım görme hakkına sahip olacaktır.

2. Taraf Devletler bu durumdaki bir çocuk için kendi ulusal yasalarına göre, uygun olan bakımı sağlayacaklardır.

3. Bu tür bakım, başkaca benzerleri yanında, bakıcı aile yanına verme, İslam Hukukunda Kefalet (Kafalah), evlat edinme ya da gerekiyorsa çocuk bakımı amacı güden uygun kuruluşlara yerleştirmeyi de içerir. Çözümler düşünülürken, çocuğun yetiştirilmesinde sürekliliğin korunmasına ve çocuğun etnik, dinsel kültürel ve dil kimliğine gerek saygı gösterilecektir.

Madde 21

Evlat edinme sistemini kabul eden ve/veya buna izin veren Taraf Devletler, çocuğun en yüksek yararlarının temel düşünce olduğunu kabul edecek ve aşağıdaki ilkeleri gerçekleştirecektir:

a) Bir çocuğun evlat edinilmesine ancak yetkili makamlar karar verir. Bu makam uygulanabilir yasa ve usullere göre ve güvenilir tüm bilgilerin ışığında; çocuğun, anne-babası, yakınları ve yasal vasisine göre durumunu göz önüne alarak ve gereken durumlarda tüm ilgililerle yapılacak görüşme sonucu onların da evlat edinme konusundaki onaylarını alma zorunluluğuna uyarak, kararını verir.

b) Çocuğun kendi ülkesinde elverişli biçimde bakılması mümkün olmadığı veya evlat edinecek veya yanına yerleştirilecek aile bulunmadığı takdirde, ülkeler arası evlat edinmenin çocuk bakımından uygun bir çözüm olduğunu kabul ederler.

c) Başka bir ülkede evlat edinilmesi düşünülen çocuğun, kendi ülkesinde mevcut evlat edinme durumuyla eşdeğer olan güvence ve ölçülerden yararlanmasını sağlarlar.

d) Ülkeler arası evlat edinmede, yerleştirmenin ilgililer bakımından yasadışı para kazanma konusu olmaması için gereken bütün önlemleri alırlar.

e) Bu maddedeki amaçları, uygun olduğu ölçüde, ikili yada çok taraflı düzenleme veya anlaşmalarla teşvik ederler ve bu çerçevede, çocuğun başka bir ülkede yerleştirilmesinin yetkili makam veya organlar tarafından yürütülmesini güvenceye almak için çaba gösterirler.

Madde 22

1. Taraf Devletler, ister tek başına olsun isterse anne-babası veya herhangi bir başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alırlar.

2. Bu nedenle, Taraf Devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla işbirliği yapan hükümetler arası ve hükümet dışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesiyle yeniden bir araya gelebilmesi için anne-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla işbirliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, anne-babası ya da ailesini başkaca üyelerinden hiç birisi bulunamayan çocuğa da tanınacaktır.

Madde 23

1. Taraf Devletler zihinsel ya da bedensel özürlü çocukların saygınlıklarını güvence altına alan, özgüvenlerini geliştiren ve toplumsal yaşamı etkin biçimde katılmalarını kolaylaştıran şartlar altında eksiksiz bir yaşama sahip olmalarını kabul ederler.

2. Taraf Devletler, özürlü çocukların özel bakımdan yararlanma hakkını tanırlar ve eldeki kaynakları yeterliliği ölçüsünde ve yapılan başvuru üzerine, yardımdan yararlanabilecek durumda olan çocuğa ve onun bakımından sorumlu olanlara, çocuğun durumu ve anne-babasının veya çocuğa bakanların içinde buldukları koşullara uygun düşecek yardımın yapılmasını teşvik ve taahhüt ederler.

3. Özürlü çocuğun özel bakıma gereksinimi olduğu bilincinden hareketle bu maddenin 2 inci fıkrası uyarınca yapılması öngörülen yardım, çocuğun anne-babasını ya da çocuğa bakanların parasal (mali) durumları göz önüne alınarak, olanaklara ölçüsünde ücretsiz sağlanır. Bu yardım; özürlü çocuğun eğitimi, meslek eğitimi, tıbbi bakım hizmetleri, rehabilitasyon hizmetleri, bir işte çalışabilecek duruma getirme hazırlık programları ve dinlenme/eğlenme olanaklarından etkin olarak yararlanmasını sağlamak üzere düzenlenir ve çocuğun en eksiksiz biçimde toplumla bütünleşmesi yanında, kültürel ve ruhsal yönü dahil bireysel gelişmesini gerçekleştirme amacını güder.

4. Taraf Devletler, uluslararası işbirliği ruhu içinde, özürlü çocukların koruyucu sıhhi bakımı, tıbbi, psikolojik ve işlevsel tedavileri alanlarına ilişkin gerekli bilgilerin alışverişi yanında, rehabilitasyon, eğitim ve mesleki eğitim hizmetlerine ilişkin yöntemlerin bilgilerini de içerecek şekilde ve Taraf Devletlerin bu alanlardaki güçlerini, anlayışlarını geliştirmek ve deneyimlerini zenginleştirmek amacıyla bilgi dağıtımını ve bu bilgiden yararlanmayı teşvik ederler. Bu bakımdan, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri, özellikle göz önüne alınır.

Madde 24

1. Taraf Devletler, çocuğun olabilecek en iyi sağlık düzeyine kavuşma, tıbbi bakım ve rehabilitasyon hizmetlerini veren kuruluşlardan yararlanma hakkını tanırlar. Taraf Devletler, hiçbir çocuğun bu tür tıbbi bakım hizmetlerinden yararlanma hakkında yoksun bırakılmamasını güvence altına almak için çaba gösterirler.

2. Taraf Devletler, bu hakkın tam olarak uygulanmasını takip ederler ve özellikle:

- a) Bebek ve çocuk ölüm oranlarının düşürülmesi;
- b) Bütün çocuklara gerekli tıbbi yardımının ve tıbbi bakımının; temel sağlık hizmetlerinin geliştirilmesine önem verilerek sağlanması;
- c) Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde ve başka olanakların yanı sıra, kolayca bulunabilen tekniklerin kullanılması ve besleyici yiyecekler ve temiz içme suyu sağlanması yoluyla ve çevre kirlenmesinin tehlike ve zararlarını göz önüne alarak, hastalık ve yetersiz beslenmeye karşı mücadele edilmesi;
- d) Anneye doğum öncesi ve sonrası uygun bakımın sağlanması;
- e) Bütün toplum kesimlerinin özellikle anne- babalar ve çocukların, çocuk sağlığı ve beslenmesi, anne sütü ile beslenmesinin yararları, toplum ve çevre sağlığı ve kazaların önlenmesi konusunda temel bilgileri elde etmeleri ve bu bilgileri kullanmalarına yardımcı olunması;
- f) Koruyucu sağlık bakımlarının, anne- babaya rehberliğini aile planlaması eğitimi ve hizmetlerinin geliştirilmesi; amaçlarıyla uygun önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler, çocukların sağlığı için zararlı geleneksel uygulamalarının kaldırılması amacıyla uygun ve etkili her türlü önlemi alırlar.

4. Taraf Devletler, bu maddede tanınan hakkın tam olarak gerçekleştirilmesini tedricen sağlamak amacıyla uluslararası işbirliğinin geliştirilmesi ve teşviki konusunda karşılıklı olarak söz verirler. Bu konuda gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 25

Taraf Devletler, yetkili makamlarca korunma ve bakım altına alma, bedensel ya da ruhsal tedavi amaçlarıyla hakkında bir yerleştirme tedbiri uygulanan çocuğun gördüğü tedaviyi ve yerleştirilmesine bağlı diğer tüm şartları belli aralıklarla gözden geçirme hakkına sahip olduğunu kabul ederler.

Madde 26

1. Taraf Devletler, her çocuğun sosyal sigorta dahil, sosyal güvenlikten yaralanma hakkını tanırlar ve bu hakkın tam olarak gerçekleşmesini sağlamak için ulusal hukuklarına uygun, gerekli önlemleri alırlar.

2. Sosyal Güvenlik, çocuğun ve çocuğun bakımından sorumlu olanların kaynakları ve koşulları göz önüne alınarak ve çocuk tarafından ya da onun adına yapılan sosyal güvenlikten yararlanma başvurusuna ilişkin başkaca durumlar da göz önünde tutularak sağlanır.

Madde 27

1. Taraf Devletler, her çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ve toplumsal gelişmesini sağlayacak yeterli bir hayat seviyesine hakkı olduğunu kabul ederler.

2. Çocuğun gelişmesi için gerekli hayat şartlarının sağlanması sorumluluğu; sahip oldukları imkanlar ve mali güçleri çerçevesinde öncelikle çocuğun anne babasına veya çocuğun bakımını üstlenen diğer kişiler düşer.

3. Taraf Devletler, ulusal durumlarına göre ve olanaklarına göre ve olanakları ölçüsünde, anne babaya ve çocuğun bakımını üstlenen diğer kişiler e, çocuğun bu hakkının uygulanmasında yardımcı olmak amacıyla gerekli önlemleri alır ve gereksinim olduğu takdirde özellikle beslenme, giyim ve barınma konularında maddi yardım ve destek programları uygularlar.

4. Taraf Devletler, Taraf Devlet ülkesinde veya başka ülkede bulunsun; anne babası veya çocuğa karşı mali sorumluluğu bulunan diğer kişiler tarafından, çocuğun bakım giderlerinin karşılanmasını sağlamak amacıyla her türlü uygun önlemi alırlar. Özellikle çocuğa karşı mali sorumluluğu olan kişinin, çocuğun ülkesinden başka bir ülkeden başka bir ülkede yaşaması halinde, Taraf Devletler bu konuya ilişkin uluslararası anlaşmalara katılmayı veya bu tür anlaşmalar aktinin yanı sıra başkaca uygun düzenlemelerin yapılmasını teşvik ederler.

Madde 28

1. Taraf Devletler, çocuğun eğitim hakkını kabul ederler ve bu hakkın fırsat eşitliği temeli üzerinde tedricen gerçekleştirilmesi görüşüyle özellikle:

- İlk öğretimi herkes için zorunlu ve parasız hale getirirler;
- Orta öğretim sistemlerinin genel olduğu kadar mesleki nitelikte de olmak üzere çeşitli biçimlerde örgütlenmesini teşvik ederler ve bunların tüm çocuklara açık olmasını sağlarlar ve gerekli durumlarda mali yardım yapılması ve öğretimi parasız kılmak gibi uygun önlemleri alırlar;
- Uygun bütün araçları kullanarak, yüksek öğretime yetenekleri doğrultusunda herkese açık hale getirirler;
- Eğitim ve meslek seçimine ilişkin bilgi ve rehberliği bütün çocuklar için elde edilir hale getirirler;
- Okullarda düzenli biçimde devamın sağlanması ve okulu terk etme oranlarının düşürülmesi için önlem alırlar.

2. Taraf Devletler, okul disiplinin çocuğun insan olarak taşıdığı saygınlıkla bağdaşır biçimde ve bu Sözleşmeye uygun olarak yürütülmesinin sağlanması amacıyla gerekli olan tüm önlemleri alırlar.

3. Taraf Devletler eğitim alanında, özellikle cehaletin ve okuma yazma bilmemenin dünyadan kaldırılmasına katkıda bulunmak ve çağdaş eğitim yöntemlerine ve bilimsel ve teknik bilgilere sahip olunmasını kolaylaştırmak amacıyla uluslararası işbirliğini güçlendirir ve teşvik ederler. Bu konuda, gelişmekte olan ülkelerin gereksinimleri özellikle göz önünde tutulur.

Madde 29

1. Taraf Devletler, çocuk eğitiminin aşağıdaki amaçlara yönelik olmasını kabul ederler;

- Çocuğun kişiliğinin, yeteneklerinin, zihinsel ve bedensel yetilerinin mümkün olduğunca geliştirilmesi;
- İnsan haklarına ve temel özgürlüklere, Birleşmiş Milletler Antlaşmasında benimsenen ilkelere saygının geliştirilmesi;
- Çocuğun anne-babasına, kültürel kimliğine, dil ve değerlerine, çocuğun yaşadığı, veya geldiği menşe ülkenin ulusal değerlerine ve kendisinininkinden farklı uygarlıklara saygının geliştirilmesi;
- Çocuğun, anlayışı, barış, hoşgörü, cinsler arası eşitlik, ister etnik, ister ulusal, ister dini gruplardan, isterse yerli halktan olsun, tüm insanlar arasında dostluk ruhu ile özgür bir toplumda, yaşantıyı, sorumlulukla üstlenecek şekilde hazırlanması;
- Doğal çevreye saygının geliştirilmesi.

2. Bu maddenin veya 28'inci maddenin hiçbir hükmü gerçek ve tüzel kişilerin öğretim kurumları kurmak ve yönetmek özgürlüğüne bu maddenin 1 inci fıkrasında belirtilen ilkelere saygı göstermesi ve bu kurumlarda yapılan eğitimin Devlet tarafından konulmuş olan asgari kurallara uygun olması koşuluyla aykırı sayılacak biçimde yorumlanmayacaktır.

Madde 30

Soya, dine ya da dile dayalı azınlıkların ya da yerli halkların var olduğu Devletlerde, böyle bir azınlığa mensup olan ya da yerli halktan olan çocuk, ait olduğu azınlık topluluğunun diğer üyeleri ile birlikte kendi kültüründen yararlanma, kendi dinine inanma ve uygulama ve kendi dilini kullanma hakkından yoksun bırakılamaz.

Madde 31

1. Taraf Devletler, çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme, oynama ve yaşına uygun eğlence (etkinliklerinde) bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkını tanırlar.

2. Taraf Devletler, çocuğun kültürel ve sanatsal yaşama tam olarak katılma hakkına saygı duyarak tanırlar ve özendirirler ve çocuklar için, boş zamanı değerlendirmeye, dinlenmeye, sanata ve kültüre ilişkin (etkinlikler) konusunda uygun ve eşit fırsatların sağlanmasını teşvik ederler.

Madde 32

1. Taraf Devletler, çocuğun, ekonomik sömürüye ve her türlü tehlikeli işte ya da eğitime zarar verecek ya da sağlığı veya bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlaksal ya da toplumsal gelişmesi için zararlı olabilecek nitelikte çalıştırılmasına karşı korunma hakkını kabul ederler.

2. Taraf Devletler bu maddenin uygulamaya konulmasını sağlamak için yasal, idari, toplumsal ve eğitsel her önlemi alırlar. Bu amaçlar ve öteki uluslararası belgelerin ilgili hükümleri göz önünde tutularak, Taraf Devletler özellikle şu önlemleri alırlar:

- İşe kabul için bir ya da birden çok asgari yaş sınırı tespit ederler;
- Çalışmanın saat olarak süresi ve koşullarına ilişkin uygun düzenlemeleri yaparlar;
- Bu maddenin etkili biçimde uygulanmasını sağlamak için ceza veya başka uygun yaptırımlar öngörürler.

Madde 33

Taraf Devletler, çocukların uluslararası antlaşmalarda tanımladığı biçimde uyuşturucu ve psikotrop maddelerin yasadışı kullanımına karşı korunması ve çocukların bu tür maddelerin yasadışı üretimi ve kaçakçılığı alanında kullanılmasını önlemek amacıyla yasal sosyal ve eğitsel niteliktekiler de dahil olmak üzere her türlü uygun önlemleri alırlar.

Madde 34

Taraf Devletler, çocuğu her türlü cinsel sömürüye ve cinsel suiistimale karşı koruma güvencesi verirler. Bu amaçla Taraf Devletler özellikle:

- Çocuğun yasadışı bir cinsel faaliyete girişmek üzere kandırılması veya zorlanmasını;

- b) Çocukların, fuhuş, yada diğer yasadışı cinsel faaliyette bulundurulmasıyla sömürülmesini;
c) Çocukların, pornografik nitelikli gösterilerde ve malzemede kullanılarak sömürülmesini; önlemek amacıyla ulusal düzeyde ve ikili ile çok taraflı ilişkilerde gerekli her türlü önlemleri alırlar.

Madde 35

Taraf Devletler, her ne nedenle ve hangi biçimde olursa olsun , çocukların kaçırılmaları , satılmaları veya fuhuşa konu olmalarını önlemek için ulusal düzeyde ve ikili ve çok taraflı ilişkilerde gereken her türlü önlemleri alırlar.

Madde 36

Taraf Devletler, esenliğine herhangi bir biçimde zarar verebilecek başka her türlü sömürüye karşı çocuğu korurlar.

Madde 37

Taraf Devletler, aşağıdaki hususları sağlarlar:

- a) Hiç bir çocuk, işkence veya diğer zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ve cezaya tabi tutulmayacaktır. On sekiz yaşından küçük olanlara, işledikleri suçlar nedeniyle idam cezası verilemeyeceği gibi salıverilme koşulu bulunmayan ömür boyu hapis cezası da verilmeyecektir.
b) Hiç bir çocuk yasa dışı ya da keyfi biçimde özgürlüğünden yoksun bırakılmayacaktır. Bir çocuğun tutuklanması, alıkonulması veya hapsi yasa gereği olacak ve ancak en son baş vurulacak bir önlem olarak düşünülüp, uygun olabilecek en kısa süre ile sınırlı tutulacaktır.
c) Özgürlüğünden yoksun bırakılan her çocuğa insancıl biçimde ve insan kişiliğinin özünde bulunan saygınlık ve kendi yaşındaki kişilerin gereksinimleri göz önünde tutularak davranılacaktır. Özgürlüğünden yoksun olan her çocuk, kendi yüksek yararı aksini gerektirmedikçe, özellikle yetişkinlerden ayrı tutulacak ve olağanüstü durumlar dışında ailesi ile yazışma ve görüşme yoluyla ilişki kurma hakkına sahip olacaktır.

Madde 38

- 1) Taraf Devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler.
2) Taraf Devletler on beş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar.
3) Taraf Devletler, özellikle on beş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraf Devletler, on beş ile on sekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda, önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.
4) Silahlı çatışmalarda sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerini uygun olarak, Taraf Devletler silahlı çatışmadan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemleri alırlar.

Madde 39

Taraf Devletler, her türlü ihmal, sömürü ya da suiistimal, işkence ya da her türlü zalimce, insanlık dışı veya aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulaması ya da silahlı çatışma mağduru olan bir çocuğun, bedensel ve ruhsal bakımdan sağlığına yeniden kavuşması ve yeniden toplumla bütünleşebilmesini temin için uygun olan tüm önlemleri alırlar. Bu tür sağlığa kavuşturma ve toplumla bütünleştirme, çocuğun sağlığını, özgüvenini ve saygınlığını geliştirici bir ortamda gerçekleştirilir.

Madde 40

- 1) Taraf Devletler hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddia edilen ve bu nedenle itham edilen ya da ihlal ettiği kabul edilen her çocuğun; çocuğun yaşı ve yeniden topluma kazandırılmasının ve toplumda yapıcı rol üstlenmesinin arzu edilir olduğu hususları göz önünde bulundurularak, taşıdığı saygınlık ve değer duygusunu geliştirecek ve başkalarının da insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygı duymasını pekiştirecek nitelikte muamele görme hakkını kabul ederler.
a) İşlendiği zaman ulusal ya da uluslararası hukukça yasaklanmamış bir eylem ya da ihmal nedeniyle hiçbir çocuk hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ya da ithamı öne sürülemeyeceği gibi böyle bir ihalde bulunduğu da kabul edilmeyecektir.
b) Hakkında ceza kanunu ihlal iddiası veya ithamı bulunan her çocuk aşağıdaki asgari güvencelere sahiptir:
i) Haklarındaki suçlama yasal olarak sabit oluncaya kadar masum sayılmak;
ii) Haklarındaki suçlamalardan kendilerinin hemen ve doğrudan doğruya; ya da uygun düşen durumlarda anne-babaları ya da yasal vasilere kanalı ile haberli kılınmak ve savunmalarının hazırlanıp sunulmasında gerekli yasal ya da uygun olan başka yardımdan yararlanmak;
iii) Yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde adli ya da başkaca uygun yardımdan yararlanarak ve özellikle çocuğun yaşı ve durumu göz önüne alınmak suretiyle kendisinin yüksek yararına aykırı olduğu saptanmadığı sürece, anne-babası veya yasal vasisi de hazır bulundurulmuş yasa uygun biçimde adil bir duruşma ile konunun gecikmeksizin karara bağlanmasının sağlanması;
iv) Tanıklık etmek ya da suç ikrarında bulunmak için zorlanmamak; aleyhine olan tanıkları sorguya çekmek veya sorguya çekilmiş olmak ve lehine olan tanıkların hazır bulunmasının ve sorgulanmasının eşit koşullarda sağlanması;

v) Ceza yasasını ihlal ettiği sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucuna varılması halinde, bu kararın ve bunun sonucu olarak alınan önlemlerin daha yüksek yetkili, bağımsız ve yansız bir makam ya da mahkeme önünde yasaya uygun olarak incelenmesi;

vi) Kullanılan dili anlamaması veya konuşamaması halinde çocuğun parasız çevirmen yardımından yararlanması;

vii) Kovuşturmanın her aşamasında özel hayatının gizliliğine tam saygı gösterilmesine hakkı olmak;

3. Taraf Devletler, hakkında ceza yasasını ihlal ettiği iddiası ileri sürülen, bununla itham edilen ya da ihlal ettiği kabul olunan çocuk bakımından, yalnızca ona uygulanabilir yasaların, usullerin, onunla ilgili makam ve kuruluşların oluşturulmasını teşvik edecek ve özellikle şu konularda çaba göstereceklerdir:

a) Ceza yasasını ihlal konusunda asgari bir yaş sınırı belirleyerek, bu yaş sınırının altındaki çocuğun ceza ehliyetinin olmadığı kabulü;

b) Uygun bulunduğu ve istenilir olduğu takdirde insan hakları ve yasal güvencelere tam saygı gösterilmesi koşuluyla bu tür çocuklar için adli kovuşturma olmaksızın önlemlerin alınması.

4. Koruma tedbiri, yönlendirme ve gözetim kararları, danışmanlık, şartlı salıverme, bakım için yerleştirme, eğitim ve meslek öğretme programları ve diğer kurumsal bakım seçenekleri gibi çeşitli düzenlemelerin uygulanmasında, çocuklara durumları ve suçları ile orantılı ve kendi esenliklerine olacak biçimde muamele edilmesi sağlanacaktır.

Madde 41

Bu Sözleşmede yer alan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve;

a) bir Taraf Devletin yasasında; veya

b) bu Devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yer alan hükümleri etkilemeyecektir.

II. KISIM

Madde 42 Taraf Devletler, Sözleşme ilke ve hükümlerinin uygun ve etkili araçlarla yetişkinler kadar çocuklar tarafından da yaygın biçimde öğrenilmesini sağlamayı taahhüt ederler.

Madde 43

1. Taraf Devletlerin bu Sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.

2. Komite bu Sözleşme ile hükme bağlanan alanda yetenekleriyle tanınmış ve yüksek ahlak sahibi on uzmandan oluşur. Komite üyeleri Taraf Devletlerce kendi vatandaşları arasından ve kişisel olarak görev yapmak üzere, adil bir coğrafi dağılımı sağlama gereği ve başlıca hukuk sistemleri göz-önünde tutularak seçilirler.

3. Komite üyeleri, Taraf devletlerce gösterilen kişiler listesinden gizli oyla seçilirler. Her Taraf Devlet, vatandaşları arasından bir uzmanı aday gösterebilir.

4. Komite için ilk seçim, bu Sözleşmenin yürürlüğe girişini izleyen altı ay içinde yapılır. Sonraki seçimler iki yılda bir yapılır. Her seçim tarihinden en az dört ay önce, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, Taraf Devletleri iki ay içinde adaylarını göstermeye yazılı olarak davet eder. Daha sonra Genel Sekreter böylece belirlenen kişilerden, kendilerini gösteren Taraf Devletleri de işaret ederek, alfabetik sıraya göre oluşturduğu bir listeyi, Taraf Devletlere bildirir.

5. Seçimler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde, Genel Sekreter tarafından davet edilen Taraf Devletler toplantılarında yapılır. Nisabı, Taraf Devletlerin üçte ikisinin oluşturduğu bu toplantılarda, hazır bulunan ve oy kullanan Devletlerin salt çoğunluğuyla en fazla oy alan kişiler Komiteye seçilir.

6. Komite üyeleri dört yıl için seçilir. Aday gösterildikleri takdirde yeniden seçilebilirler. İlk seçimde seçilmiş olan beş üyenin görevi iki yıl sonra sona erer, bu beş üyenin isimleri ilk seçimden hemen sonra toplantı başkanı tarafından çekilen kura ile belirlenir.

7. Bir komite üyesinin ölmesi veya çekilmesi ya da başka herhangi bir nedenle bir üyenin Komitedeki görevlerini yapamaz hale gelmesi durumunda adaylığını öneren Taraf Devlet, Komitenin onaylaması koşuluyla, böylece boşalan yerdeki görev süresi doluncaya kadar, kendi vatandaşları arasından başka bir uzmanı atayabilir.

8. Komite, iç tüzüğünü kendisi belirler.

9. Komite, memurlarını iki yıllık bir süre için seçer.

10. Komite toplantıları olağan olarak Birleşmiş Milletler Teşkilatı Merkezinde ya da Komite tarafından belirlenecek başka uygun bir yerde yapılır. Komite olağan olarak her yıl toplanır. Komite toplantılarının süresi, gerektiğinde, Genel Kurulca onaylanmak koşuluyla, bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin bir toplantısıyla belirlenir veya değiştirilir.

11. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri gerekli maddi araçları ve personeli bu Sözleşme ile kendisine verilen görevleri etkili biçimde görebilmesi amacıyla, Komite emrine verir.

12. Bu Sözleşme uyarınca oluşturulan Komitenin üyeleri, Genel Kurulun onayı ile, Birleşmiş Milletler Teşkilatının kaynaklarından karşılanmak üzere, Genel Kurulca saptanan şart ve koşullar çerçevesinde kararlaştırılan ücreti alırlar.

Madde 44

1. Taraf Devletler, bu Sözleşmede tanınan hakları yürürlüğe koymak için, aldıkları önlemleri ve bu haklardan yararlanma konusunda gerçekleştirilen ilerlemeye ilişkin raporları:

- a) Bu Sözleşmenin, ilgili Taraf Devlet bakımından yürürlüğe giriş tarihinden başlayarak iki yıl içinde,
- b) Daha sonra beş yılda bir, Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri aracılığı ile Komiteye sunmayı taahhüt ederler.
2. Bu madde uyarınca hazırlanan raporlarda, bu Sözleşmeye göre üstlenilen sorumlulukların, şayet varsa, yerine getirilmesini etkileyen nedenler ve güçlükler belirtilecektir. Raporlarda ayrıca, ilgili ülkede Sözleşmenin uygulanması hakkında Komiteyi etraflıca aydınlatacak biçimde yeterli bilgi de bulunacaktır.
3. Komiteye etraflı bilgi içeren bir ilk rapor sunmuş olan Taraf Devlet, bu maddenin 1 (b) bendi gereğince sunacağı sonraki raporlarında daha önce verilmiş olan temel bilgileri tekrarlamayacaktır.
4. Komite, Taraf Devletlerden Sözleşmenin uygulamasına ilişkin her türlü ek bilgi isteminde bulunabilir.
5. Komite, iki yılda bir Ekonomik ve Sosyal Konsey aracılığı ile Genel Kurula faaliyetleri hakkında bir rapor sunar.
6. Taraf Devletler kendi raporlarının ülkelerinde geniş biçimde yayımını sağlarlar.

Madde 45

Sözleşmenin etkili biçimde uygulanmasını geliştirme ve Sözleşme kapsamına giren alanda uluslararası işbirliğini teşvik etmek amacıyla:

- a) Uzmanlaşmış kurumlar, UNICEF ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organları, bu Sözleşmenin kendi yetki alanlarına ilişkin olan hükümlerinin uygulanmasının incelenmesi sırasında, temsil edilmek hakkına sahiptirler. Komite; uzmanlaşmış kurumları, UNICEF' i ve uygun bulunduğu öteki yetkili kuruluşları, kendi yetki alanlarını ilgilendiren konularda uzman olarak görüş vermeye davet edebilir. Komite, uzmanlaşmış kurumları, UNICEF' i ve Birleşmiş Milletler Teşkilatının öteki organlarını kendi faaliyet alanlarına ilişkin kesimlerde Sözleşmenin uygulanması hakkında rapor sunmaya davet edebilir;
- b) Komite, uygun bulunduğu takdirde, Taraf Devletlerce sunulmuş, bir istem içeren ya da teknik danışma veya yardım ihtiyacını belirten her raporu, gerekiyorsa Komitenin bu istek veya ihtiyaca ilişkin tavsiye ve gözlemlerini de ekleyerek, uzmanlaşmış kurumlara, UNICEF' e ve öteki yetkili kuruluşlara gönderir;
- c) Komite, Genel Kurula Genel Sekreterden Komite adına çocuk haklarına ilişkin sorunlarda incelemeler yaptırması isteğinde bulunulmasını, tavsiye edebilir;
- d) Komite, bu Sözleşmenin 44 ve 45 inci maddeleri uyarınca alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her Taraf Devlete gönderilir ve şayet varsa, Taraf Devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.

III. KISIM

Madde 46

Bu Sözleşme bütün Devletlerin imzasına açıktır.

Madde 47

Bu Sözleşme onaylamaya bağlı tutulmuştur. Onay belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezrine tevdi edilecektir.

Madde 48

Bu Sözleşme bütün Devletlerin katılmasına açık olacaktır. Katılma belgeleri Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezrine tevdi edilecektir.

Madde 49

1. Bu Sözleşme, yirminci onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezrine tevdi tarihini izleyen otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

2. Yirminci onay ya da katılma belgesinin tevdiinden sonra bu Sözleşmeyi onaylayacak ya da ona katılacak Devletlerin her biri için, bu Sözleşme, söz konusu Devletin onay ya da katılma belgesini tevdi tarihinden sonraki otuzuncu gün yürürlüğe girecektir.

Madde 50

1. Bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet bir değişiklik önerisinde bulunabilir ve buna ilişkin metni Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezrine tevdi edebilir. Genel Sekreter bunun üzerine değişiklik önerisini Taraf Devletlere, önerinin incelenmesi ve oya konulması amacıyla bir Taraf Devletler Konferansı oluşturulmasını isteyip istemediklerini kendisine bildirmeleri kaydıyla, iletir. Böyle bir duyuru tarihini izleyen dört ay içinde Taraf Devletlerin en az üçte biri söz konusu konferansın toplanmasından yana olduklarını ifade ederlerse Genel Sekreter, Birleşmiş Milletler ÇOCUK HAKLARINA DAİR SÖZLEŞME Teşkilatı çerçevesinde bu konferansı düzenler. Konferansta hazır bulunan ve oy kullanan Taraf Devletlerin çoğunluğu tarafından kabul edilen her değişiklik, onay için Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna sunulur.

2. Bu maddenin 1 inci fıkrasında yaralan hükümlere uygun olarak kabul edilen bir değişiklik, Birleşmiş Milletler Genel Kurulunca onaylandığı ve bu Sözleşmeye Taraf Devletlerin üçte iki çoğunluğu tarafından kabul edildiği zaman yürürlüğe girer.

3. Bir değişiklik yürürlüğe girdiği zaman, onu kabul eden Taraf Devletler bakımından bağlayıcılık taşır. Öteki Taraf Devletler bu Sözleşme hükümleri ve daha önce kabul ettikleri her değişiklikle bağlı kalırlar.

Madde 51

1. Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, onay ya da katılma anında yapılabilecek çekincelerin metnini alacak ve bütün Devletlere bildirecektir.
2. Bu Sözleşmenin amacı ve konusu ile bağdaşmayan hiçbir çekinceye izin verilmeyecektir.
3. Çekinceler, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterince, geri alınacağına ilişkin bildirimde bulunma yoluyla her zaman geri alınabilir. Bunun üzerine Genel Sekreter, bütün Devletleri haberdar eder. Böyle bir bildirim, Genel Sekreter tarafından alındığı tarihte işlerlik kazanır.

Madde 52

Bir Taraf Devlet, bu Sözleşmeyi, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreterine vereceği yazılı bildirim yoluyla feshedebilir. Fesih, bildirim Genel Sekreter tarafından alınması tarihinden bir yıl sonra geçerli olur.

Madde 53

Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri, bu Sözleşmenin tevdi makamı olarak belirlenmiştir.

Madde 54

İngilizce, Arapça, Çince, İspanyolca, Fransızca ve Rusça metinleri de aynı derecede geçerli olan bu Sözleşmenin özgün metni, Birleşmiş Milletler Teşkilatı Genel Sekreteri nezrine tevdi edilecektir. Hükümetleri tarafından tam yetkili kılınan aşağıda imzaları bulunan Temsilciler, yukarıdaki kuralların ışığında, bu Sözleşmeyi imzalamışlardır.

Ek-3: Anket Formu

GENEL BİLGİLER	
Okulunuzun adı	Sınıfınız
.....
1) Doğum tarihiniz? (GÜN/AY/ YIL OLARAK)	Cinsiyetiniz
-----/-----/-----	☐ Kız ☐ Erkek
2) Evde kimlerle birlikte yaşıyorsunuz? (LÜTFEN BU SORUDA BİRDEN FAZLA CEVABI İŞARETLEYİNİZ)	

☐ Annem	☐ Babam	☐ Kardeşlerim
☐ Üvey annem	☐ Üvey Babam	☐ Üvey kardeşlerim
☐ Anneannem	☐ Babaannem	☐ Dedem
☐ Yetiştirme yurdunda kalıyorum	☐ Diğer: -----	

**3) Anneniz ve babanız hayattalar mı?
(LÜTFEN BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI İŞARETLEYİNİZ)**

☐ Annem ve babam hayatta	☐ Babam ---- yıl önce vefat etti.
☐ Annem ---- yıl önce vefat etti.	☐ Diğer: -----

**4) Anneniz ve babanız birlikte mi yaşıyor?
(LÜTFEN BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI İŞARETLEYİNİZ)**

☐ Annem ve babam beraber yaşıyor	☐ Annem ve babam ---- yıldır ayrı yaşıyor.
☐ Annem ve babam ---- yıl önce boşanmış	☐ Diğer: -----

**5) Annenizin eğitim durumu nedir?
(LÜTFEN BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI İŞARETLEYİNİZ)**

☐ Annem okuma yazma bilmiyor	☐ Annem okula gitmemiş ama okuma yazma biliyor.	☐ Annem ilkokulu bitirmiş.
☐ Annem ortaokulu bitirmiş.	☐ Annem liseyi bitirmiş.	☐ Annem üniversiteyi bitirmiş.
☐ Diğer: -----		

**6) Babanızın eğitim durumu nedir?
(LÜTFEN BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI İŞARETLEYİNİZ)**

☐ Babam okuma yazma bilmiyor	☐ Babam okula gitmemiş ama okuma yazma biliyor.	☐ Babam ilkokulu bitirmiş.
☐ Babam ortaokulu bitirmiş.	☐ Babam liseyi bitirmiş.	☐ Babam üniversiteyi bitirmiş.
☐ Diğer: -----		

**7) Sizi anneniz veya babanızın dışında, başka bir kişi yetiştirdiyse, onun eğitim durumu nedir?
(LÜTFEN BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI İŞARETLEYİNİZ)**

☐ Beni yetiştiren kişi okuma yazma bilmiyor	☐ Beni yetiştiren kişi okula gitmemiş ama okuma yazma biliyor.	☐ Beni yetiştiren kişi ilkokulu bitirmiş.
☐ Beni yetiştiren kişi ortaokulu bitirmiş.	☐ Beni yetiştiren kişi liseyi bitirmiş.	☐ Beni yetiştiren kişi üniversiteyi bitirmiş.
☐ Diğer: -----		

8) Kaç kardeşiniz var?

(LÜTFEN BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI İŞARETLEYİNİZ)

0

1

2

3

4

5

6

9) Evin kaçınıcı çocuğusunuz?

(LÜTFEN BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI İŞARETLEYİNİZ)

İlk

İkinci

Üçüncü

Dördüncü

Beşinci

Altıncı

Yedinci

10) Annenizin işi nedir ?

(LÜTFEN BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI İŞARETLEYİNİZ)

İşsiz, ev hanımı

İşçi, şoför, bekçi, koruma görevlisi, hizmetli, kapıcı, temizlikçi, kapıcı, bebek bakıcısı, sezonluk işçi, inşaat işçisi, seyyar satıcı ve benzeri işler

İşveren, doktor, diş hekimi, veteriner, mimar, mühendis, hakim, savcı, avukat, eczacı, öğretim üyesi, polis, hemşire, ebe, öğretmen, bankada veya devlet dairelerinde memur, belediye büro çalışanı, özel sektörde büro çalışanı, küçük sanayide tamirci, elektrikçi vs, çarşı esnafı (bakkal, market, zahireci, manifaturacı, vs), muhasebeci, pazar esnafı vb işler

11) Babanızın işi nedir?

(LÜTFEN BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI İŞARETLEYİNİZ)

İşsiz

İşçi, şoför, bekçi, koruma görevlisi, hizmetli, kapıcı, temizlikçi, kapıcı, bebek bakıcısı, sezonluk işçi, inşaat işçisi, seyyar satıcı ve benzeri işler

İşveren, doktor, diş hekimi, veteriner, mimar, mühendis, hakim, savcı, avukat, eczacı, öğretim üyesi, polis, hemşire, ebe, öğretmen, bankada veya devlet dairelerinde memur, belediye büro çalışanı, özel sektörde büro çalışanı, küçük sanayide tamirci, elektrikçi vs, çarşı esnafı (bakkal, market, zahireci, manifaturacı, vs), muhasebeci, pazar esnafı vb işler

12) Sizi anneniz veya babanızın dışında, başka bir kişi yetiştirdiyse, onun işi nedir?

(LÜTFEN BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI İŞARETLEYİNİZ)

İşsiz

İşçi, şoför, bekçi, koruma görevlisi, hizmetli, kapıcı, temizlikçi, kapıcı, bebek bakıcısı, sezonluk işçi, inşaat işçisi, seyyar satıcı ve benzeri işler

İşveren, doktor, diş hekimi, veteriner, mimar, mühendis, hakim, savcı, avukat, eczacı, öğretim üyesi, polis, hemşire, ebe, öğretmen, bankada veya devlet dairelerinde memur, belediye büro çalışanı, özel sektörde büro çalışanı, küçük sanayide tamirci, elektrikçi vs, çarşı esnafı (bakkal, market, zahireci, manifaturacı, vs), muhasebeci, pazar esnafı vb işler

13) Ailenizin gelir durumunu nasıl tanımlıyorsunuz?

(LÜTFEN BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI İŞARETLEYİNİZ)

- Çok fakir Fakir Orta halli
 Zengin Çok zengin Bilmiyorum

14) Ne kadar harçlık alıyorsunuz?

(LÜTFEN BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI BOŞLUĞU DOLDURARAK İŞARETLEYİNİZ)

- Harçlık almıyorum Günde ----- YTL harçlık alıyorum
 Haftada ----- YTL harçlık alıyorum Ayda ----- YTL harçlık alıyorum

15) Yaşadığınız ev kime ait?

(LÜTFEN BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI İŞARETLEYİNİZ)

- Kendimizin Kirada oturuyoruz Bir akrabanın
 Özel bir yurttan kalıyorum Bir devlet yurdunda kalıyorum

16) İşlediğiniz bir suç nedeniyle karakola gitmek zorunda kaldınız mı?

(LÜTFEN BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI İŞARETLEYİNİZ)

- Hayır Evet:

17) Aile bireylerinizden hapse giren oldu mu?

(LÜTFEN BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI İŞARETLEYİNİZ)

- Evet Hayır Bilmiyorum

18) Mahalle veya okul arkadaşlarınızdan hapse giren oldu mu?

(LÜTFEN BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI İŞARETLEYİNİZ)

- Evet Hayır Bilmiyorum

19) Sence öğretmenin / öğretmenlerin sınıf arkadaşlarıyla karşılaştığında senin okul başarın hakkında ne düşünüyor?

(LÜTFEN BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI İŞARETLEYİNİZ)

- Çok başarılı Başarılı Orta düzeyde
 Başarısız Çok başarısız

20) Okula devam durumunuz nasıl?

(LÜTFEN BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI İŞARETLEYİNİZ)

- Devamlı bir öğrenciyim Arada sırada devamsızlık yaparım Okula devam sorunu yaşıyorum

21) Okulda hiç disiplin cezası aldınız mı?

(LÜTFEN BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI İŞARETLEYİNİZ)

- Almadım Bir kez aldım Birden fazla disiplin cezası aldım

22) Okul zamanları, günde kaç saatiniz okul ve evin dışında (sokakta) geçiyor?

(BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI İŞARETLEYİNİZ)

- Sokağa çıkmam 1 saatten az 1-2 saat
 2 saatten fazla

23) Okul zamanları, günde kaç saat televizyon izliyorsunuz?

(LÜTFEN BU SORUDA YALNIZ BİR CEVABI İŞARETLEYİNİZ)

- Televizyon izlemiyorum 1 saatten az 1-2 saat
 2-3 saat 3-4 saat 4 saatten fazla

24) Televizyon izliyorsanız, hangi programları izliyorsunuz?

(BU SORUDA BİRDEN FAZLA CEVABI İŞARETLEYEBİLİRSİNİZ)

- Çocuk programlarını Dizileri Sinemaları
 Haberleri Belgeselleri Yarışma programlarını

25) En beğendiğiniz televizyon dizisi kahramanı kimdir ?

(LÜTFEN YAZINIZ)

.....

OLAYLAR HAKKINDAKİ DÜŞÜNCELERİNİZ

1) AŞAĞIDAKİ METNİ DİKKATLİCE OKUDUKTAN SONRA LÜTFEN HER SORUDA TEK BİR CEVAP VERİNİZ.

Çeşitli nedenlerle sokakta yatıp, kalkmak zorunda kalan 8 yaşında bir çocuk, üç gündür her hangi bir şey yememiştir. Fırının önünden geçerken duyduğu ekmeğin kokusu karşısında daha fazla dayanamaz ve fırıncının başka bir yere bakmasını da fırsat bilerek içeri girip, tezgâhın üzerindeki bir ekmeği alıp kaçar.

1) Ekmeği alan çocuk bir yanlış yapmış mıdır?

- Evet Hayır

II) Bu çocuk bir suç işlemiş midir?

Evet

Hayır

III) Bu çocuk yakalandığında ne yapılmalıdır?

Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır.

Ailesi tarafından cezalandırılmalıdır.

Çocuk esirgeme kurumuna yerleştirilmelidir

Hapse atılmalıdır

Diğer (Bu cevabı işaretlediyseniz, lütfen açıklayınız):

IV) Ekmeği alan kişi, çocuk yerine bir erişkin olsaydı, suç işlemiş olacak mıydı?

Evet

Hayır

V) Ekmeği alan kişi, çocuk yerine bir erişkin olsaydı, yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?

Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır.

Hapse atılmalıdır

Diğer (Bu cevabı işaretlediyseniz, lütfen açıklayınız):

2) LÜTFEN SORULARI AŞAĞIDAKİ METNİ DİKKATLİCE OKUDUKTAN SONRA CEVAPLAYINIZ

Hiç bisikleti olmayan ve arkadaşları bisiklete bindikçe özenen 10 yaşında bir çocuk, parkın kenarında arkadaşının bisikletini görünce bir iki tur atmak için arkadaşından bisikletini ister. Ama arkadaşı vermeyince arkadaşının bisikletini habersizce alır.

I) Arkadaşının bisikletini habersizce alan çocuk sizce bir yanlış yapmış mıdır?

Evet

Hayır

II) Bu çocuk sizce bir suç işlemiş midir?

Evet

Hayır

III) Bu çocuk yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?

- Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır. Ailesi tarafından cezalandırılmalıdır.
- Çocuk esirgeme kurumuna yerleştirilmelidir Hapse atılmalıdır
- Diğer (Bu cevabı işaretlediyseniz, lütfen açıklayınız):

IV) Arkadaşının bisikletini habersizce alan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, sizce bir suç işlemiş midir?

- Evet Hayır

V) Arkadaşının bisikletini habersizce alan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?

- Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır. Hapse atılmalıdır
- Diğer (Bu cevabı işaretlediyseniz, lütfen açıklayınız):

3) LÜTFEN SORULARI AŞAĞIDAKİ METNİ DİKKATLİCE OKUDUKTAN SONRA CEVAPLAYINIZ

Bayramda harçlık toplamaya çıkan 7 yaşlarındaki iki çocuğun önünü kesen ve ailesi kendisine harçlık vermeyen 13 yaşındaki bir diğer çocuk, onları döverek harçlıklarını ellerinden alır.

I) Küçük çocukların harçlıklarını alan çocuk sizce bir yanlış yapmış mıdır?

- Evet Hayır

II) Bu çocuk sizce bir suç işlemiş midir?

- Evet Hayır

III) Bu çocuk yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?

- Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır. Ailesi tarafından cezalandırılmalıdır.
- Çocuk esirgeme kurumuna yerleştirilmelidir Hapse atılmalıdır
- Diğer (Bu cevabı işaretlediyseniz, lütfen açıklayınız):

IV) Küçük çocukların harçlıklarını alan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, sizce bir suç işlemiş midir?

- Evet Hayır

V) Küçük çocukların harçlıklarını alan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?

- Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır. Hapse atılmalıdır
- Diğer (Bu cevabı işaretlediyseniz, lütfen açıklayınız):

4) LÜTFEN SORULARI AŞAĞIDAKİ METNİ DİKKATLİCE OKUDUKTAN SONRA CEVAPLAYINIZ

10 yaşındaki bir çocuk arkadaşlarıyla birlikte, komşularının bahçesindeki kiraz ağacına çıkarak oradaki kirazları yemektedir. Bu sırada bahçe sahibi elinde sopa ile koşarak gelir. Diğer arkadaşları kaçır ama çocuk yakalanır.

I) Komşusunun bahçesindeki kirazları yiyen çocuk sizce bir yanlış yapmış mıdır?

- Evet Hayır

II) Bu çocuk sizce bir suç işlemiş midir?

- Evet Hayır

III) Bu çocuk için sizce ne yapılmalıdır?

- Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır. Ailesi tarafından cezalandırılmalıdır.
- Çocuk esirgeme kurumuna yerleştirilmelidir Hapse atılmalıdır
- Diğer (Bu cevabı işaretlediyseniz, lütfen açıklayınız):

IV) Komşusunun bahçesindeki kirazları yiyen kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, sizce bir suç işlemiş midir?

- Evet Hayır

V) Komşusunun bahçesindeki kirazları yiyen kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?

- Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır. Hapse atılmalıdır
- Diğer (Bu cevabı işaretlediyseniz, lütfen açıklayınız):

5) LÜTFEN SORULARI AŞAĞIDAKİ METNİ DİKKATLİCE OKUDUKTAN SONRA CEVAPLAYINIZ

Okulda yanında oturan arkadaşının kalemini çok beğenen 9 yaşındaki çocuk, arkadaşı teneffüse çıktığında kalem kutusundan arkadaşının kalemini alarak çantasına koyar. Bu arada arkadaşı kalemini aradığında görmediğini söyler. Bir ders sonra çantası sırasından yere devrilir ve içindeki kalem de yere düşer. Arkadaşı öğretmene olanları anlatır.

I) Kalemi alan çocuk sizce bir yanlış yapmış mıdır?

- Evet Hayır

II) Bu çocuk sizce bir suç işlemiş midir?

- Evet Hayır

III) Bu çocuk için sizce ne yapılmalıdır?

- Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır. Ailesi tarafından cezalandırılmalıdır.
- Çocuk esirgeme kurumuna yerleştirilmelidir Hapse atılmalıdır
- Diğer (Bu cevabı işaretlediyseniz, lütfen açıklayınız):

IV) Kalemi alan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, sizce bir suç işlemiş midir?

- Evet Hayır

V) Kalemi alan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?

- Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır. Hapse atılmalıdır
- Diğer (Bu cevabı işaretlediyseniz, lütfen açıklayınız):

6) LÜTFEN SORULARI AŞAĞIDAKİ METNİ DİKKATLİCE OKUDUKTAN SONRA CEVAPLAYINIZ

11 yaşındaki çocuk ve aynı yaşlardaki arkadaşı, kapıdan geçerken çarpışır ve aralarında önce ağız kavgası başlar. Daha sonra bahçede karşılaşan iki çocuk kavga etmeye başlarlar. Yerdeki taşı alan çocuk diğerinin başına vurarak onu yaralar.

I) Arkadaşını yaralayan çocuk sizce bir yanlış yapmış mıdır?

- Evet Hayır

II) Bu çocuk sizce bir suç işlemiş midir?

- Evet Hayır

III) Bu çocuk için sizce ne yapılmalıdır?

- Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır. Ailesi tarafından cezalandırılmalıdır.
- Çocuk esirgeme kurumuna yerleştirilmelidir Hapse atılmalıdır
- Diğer (Bu cevabı işaretlediyseniz, lütfen açıklayınız):

IV) Arkadaşını yaralayan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, sizce bir suç işlemiş midir?

- Evet Hayır

V) Arkadaşını yaralayan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?

- Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır. Hapse atılmalıdır
- Diğer (Bu cevabı işaretlediyseniz, lütfen açıklayınız):

7) LÜTFEN SORULARI AŞAĞIDAKİ METNİ DİKKATLİCE OKUDUKTAN SONRA CEVAPLAYINIZ

10 yaşındaki çocuk oyun sırasında kendisini döverek topunu alan 16 yaşındaki çocuğa çok kızar. Eve gidip babasının sakladığı tabancayı alır ve sokağa çıkarak topunu alan çocuğu bulur. Ateş edip, onu yaralar.

I) Arkadaşını yaralayan çocuk sizce bir yanlış yapmış mıdır?

- Evet Hayır

II) Bu çocuk sizce bir suç işlemiş midir?

- Evet Hayır

III) Bu çocuk için sizce ne yapılmalıdır?

- Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır. Ailesi tarafından cezalandırılmalıdır.

- Çocuk esirgeme kurumuna yerleştirilmelidir Hapse atılmalıdır
- Diğer (Bu cevabı işaretlediyseniz, lütfen açıklayınız):

IV) Arkadaşını yaralayan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı sizce bir suç işlemiş midir?

- Evet Hayır

V) Arkadaşını yaralayan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?

- Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır. Hapse atılmalıdır
- Diğer (Bu cevabı işaretlediyseniz, lütfen açıklayınız):

8) LÜTFEN SORULARI AŞAĞIDAKİ METNİ DİKKATLİCE OKUDUKTAN SONRA CEVAPLAYINIZ

14 yaşındaki üç çocuk, 10 gün boyunca bir mahalledeki apartmanlara girip, evlerin önündeki ayakkabıları toplayıp satarak, kazandıkları para ile kendilerine yeni giysiler almışlar, kalan parayı ise harçlık yapmak üzere saklamışlardır.

I) Bu çocuklar tarafından yapılan şey sizce bir yanlış mıdır?

- Evet Hayır

II) Bu çocuklar sizce bir suç işlemiş midir?

- Evet Hayır

III) Bu çocuklar için sizce ne yapılmalıdır?

- Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır. Aileleri tarafından cezalandırılmalıdır.

- Çocuk esirgeme kurumuna yerleştirilmelidir Hapse atılmalıdır
- Diğer (Bu cevabı işaretlediyseniz, lütfen açıklayınız):

IV) Ayakkabıları satan bu kişiler, çocuk yerine erişkin olsaydı, sizce bir suç işlemiş midir?

- Evet Hayır

V) Ayakkabıları satan bu kişiler, çocuk yerine erişkin olsaydı yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?

- Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır. Hapse atılmalıdır
- Diğer (Bu cevabı işaretlediyseniz, lütfen açıklayınız):

9) LÜTFEN SORULARI AŞAĞIDAKİ METNİ DİKKATLİCE OKUDUKTAN SONRA CEVAPLAYINIZ

Kendisine motosiklet almak isteyen 15 yaşındaki çocuk, bir gece yandaki bakkalın camını kırıp içeri girmiş ve kasadaki paraları alırken yakalanmıştır.

I) Bu çocuk tarafından yapılan şey sizce bir yanlış yapmış mıdır?

- Evet Hayır

II) Bu çocuk sizce bir suç işlemiş midir?

- Evet Hayır

III) Bu çocuk için sizce ne yapılmalıdır?

- Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır. Ailesi tarafından cezalandırılmalıdır.

- Çocuk esirgeme kurumuna yerleştirilmelidir Hapse atılmalıdır
- Diğer (Bu cevabı işaretlediyseniz, lütfen açıklayınız):

IV) Bu kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı sizce bir suç işlemiş midir?

- Evet Hayır

V) Bu kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?

- Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır. Hapse atılmalıdır
- Diğer (Bu cevabı işaretlediyseniz, lütfen açıklayınız):

10) LÜTFEN SORULARI AŞAĞIDAKİ METNİ DİKKATLİCE OKUDUKTAN SONRA CEVAPLAYINIZ

13 yaşındaki bir çocuk, parkın bahçe duvarına tuttuğu takımın ismini yazarken park bekçisi tarafından yakalanmıştır.

I) Bu çocuk tarafından yapılan şey sizce bir yanlış yapmış mıdır?

- Evet Hayır

II) Bu çocuk park duvarına yazı yazarak sizce bir suç işlemiş midir?

- Evet Hayır

III) Park duvarına yazı yazan bu çocuk için sizce ne yapılmalıdır?

- Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır. Ailesi tarafından cezalandırılmalıdır.
- Çocuk esirgeme kurumuna yerleştirilmelidir Hapse atılmalıdır

Diğer (Bu cevabı işaretlediyseniz, lütfen açıklayınız):

IV) Park duvarına yazı yazan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı sizce bir suç işlemiş midir?

Evet

Hayır

V) Park duvarına yazı yazan kişi, çocuk yerine erişkin olsaydı, yakalandığında sizce ne yapılmalıdır?

Bir daha yapmaması tembih edilip, bırakılmalıdır.

Hapse atılmalıdır

Diğer (Bu cevabı işaretlediyseniz, lütfen açıklayınız):

Ek-4: Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu

LÜTFEN DİKKATLİCE OKUYUNUZ !!!

Bu çalışmaya katılmak üzere davet edilmiş bulunmaktasınız. Bu çalışmada yer almayı kabul etmeden önce çalışmanın ne amaçla yapılmak istendiğini anlamanız ve kararınızı bu bilgilendirme sonrası özgürce vermeniz gerekmektedir. Size özel hazırlanmış bu bilgilendirmeyi lütfen dikkatlice okuyunuz, sorularınıza açık yanıtlar isteyiniz.

ÇALIŞMANIN AMACI NEDİR?

Çalışmamızda, Manisa'daki ilk ve orta öğretim kurumlarında eğitim gören 10 yaşını doldurmuş, 18 yaşını doldurmamış çocuk ve ergenlerde; düzenlenmiş senaryolar ile,

işlenmiş bir kabahat veya suçun ayırımını yapabilmek, yapamadıklarının, bu kabahat veya suç karşısında ne tür bir ceza ile karşılaşabileceklerini bilip bilmediklerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Elde edilecek sonuçların yasa yapıcılara iletilerek, pek çok çocuğun yanlış yere ceza almasının ya da bazı suçların ise cezasız kalmasının önlenmesi hedeflenmektedir.

KATILMA KOŞULLARI NEDİR?

Araştırmamız bir anket çalışması niteliğinde olup; çalışmamıza, Manisa Merkez ilçe ve bağlı köylerdeki ilk ve orta öğretim kurumlarının 4-11 nci sınıflarında eğitim gören, 10 yaşını doldurmuş, 18 yaşını doldurmamış ve aşağıda ayrıntıları belirtildiği üzere seçilecek 2000 çocuk ve ergenin katılımının sağlanması planlanmıştır. Anket çalışması öncesinde, ankete katılacak öğrencilerin yasal temsilcilerinden (veli veya vasilerinden) ve 15 yaşını doldurmuş erginlerin kendilerinden gönüllü onam formlarını okuyarak, onay vermeleri istenecek; katılımına rıza gösterilen öğrencilerden anket formunu doldurması istenilecektir.

Bir öğrencinin bu çalışmaya dahil edilebilmesi için yukarıda belirtilen şartlara haiz olması gerekir.

NASIL BİR UYGULAMA YAPILACAKTIR?

Anketimiz, 2 bölümden oluşmakta olup; ilk bölümde çalışmaya katılacak öğrencinin sosyo-kültürel özelliklerini belirlemeye yönelik 25 soru; ikinci bölümde algılama yönlendirme yeteneğinin belirlenmesine yönelik 10 senaryo hakkında düzenlenmiş 50 soru yer almaktadır.

SORUMLULUKLARIM NEDİR?

Araştırma ile ilgili olarak sorulan soruları doğru olarak cevaplamanız araştırmaya katılan öğrencinin sorumluluklarındandır.

KATILIMCI SAYISI NEDİR?

Araştırmada yer alacak gönüllülerin sayısı 2000'dir.

KATILIM NE KADAR SÜRECEKTİR?

Bu araştırmada bir öğrencinin yer alması için öngörülen süre yaklaşık 45 dakika sürecek 1 seanstir.

ÇALIŞMAYA KATILMA İLE BEKLENEN OLASI YARAR NEDİR?

Araştırma sonucunda, elde edilecek verilerin Türk Hukuk sistemine aktarılması; çocukların yanlış olarak cezalandırılmalarının önüne geçeceği gibi; bugüne kadar cezasız kalmış olabilecek suçların önlenmesinde de etkili olabilecektir.

ÇALIŞMAYA KATILMA İLE BEKLENEN OLASI RİSKLER NEDİR?

Araştırmada, kişisel bilgilerin yer aldığı anket formları kişisel bilgilerin gizliliği ilkesine sadık kalınarak, başka kurum ve kuruluşlarla paylaşılmayacak; ankete katılanların verdiği bilgiler sınıflandıktan sonra tez ve gerektiğinde yayın halinde kullanılacaktır. Bu nedenle çalışmada, çalışmaya katılanlar için herhangi bir risk barındırmamaktadır.

HANGİ KOŞULLARDA ARAŞTIRMA DIŞI BIRAKILABİLİRİM?

Veli veya vasisi tarafından izin verilmeyen öğrenciler çalışma dışı bırakılacaktır.

ARAŞTIRMA SÜRESİNCE ÇIKABİLECEK SORUNLAR İÇİN KİMİ ARAMALIYIM?

Uygulama süresi boyunca, araştırma hakkında ek bilgiler almak için ya da çalışma ile ilgili herhangi bir sorun için 0506 648 57 40 no.lu telefondan Dr Tark Uluçay'a başvurulabilir.

ÇALIŞMA KAPSAMINDAKİ GİDERLER KARŞILANACAK MIDIR?

Çalışma kapsamında öğrencilerin herhangi bir gideri olmayacaktır.

ÇALIŞMAYI DESTEKLEYEN KURUM VAR MIDIR ?

Çalışmayı maddi olarak destekleyen kurum bulunmamaktadır. Ancak bu çalışma Milli Eğitim Müdürlüğü izni ile gerçekleştirilmektedir.

ÇALIŞMAYA KATILMAM NEDENİYLE HERHANGİ BİR ÖDEME YAPILACAK MIDIR?

Bu araştırmada yer alan öğrencilere hiçbir ödeme yapılmayacaktır.

ARAŞTIRMAYA KATILMAYI KABUL ETMEMEM VEYA ARAŞTIRMADAN AYRILMAM DURUMUNDA NE YAPMAM GEREKİR?

Bu anket çalışmasında yer almak tamamen öğrencinin ve veli/vasinizin isteğine bağlıdır. Öğrenci ve veli/vasilerinin araştırmada yer almayı reddetme ya da herhangi bir aşamada araştırmadan ayrılabilme hakları mevcuttur. Bu durumda herhangi bir yasal sorumlulukları olmayacaktır. Araştırmanın sonuçları yalnızca bilimsel amaçla kullanılacak; başka amaçla kullanımlara izin verilmeyecektir.

KATILMAMA İLİŞKİN BİLGİLER KONUSUNDA GİZLİLİK SAĞLANABİLECEK MİDİR?

Anket formlarında yer alan kişisel bilgiler gizli kabul edilecektir. Ancak araştırmacılar bu bilgileri inceleyebilirler. Hiçbir kişisel bilgi başka kişi ve kurumlarla paylaşılmayacaktır. Her kim olursa, bu bilgileri kişisel kabul edecek ve gizliliğini koruyacaklardır.

ÇALIŞMAYA KATILMA ONAYI:

Üç(3) sayfadan ibaret bu bilgilendirilmiş olur belgesini okudum ve anladım. velisi/vasisi olduğum (öğrencinin adı soyadı)'ın bu anket formunu cevaplamaını kabul ediyor ve bu onay belgesini kendi hür irademle imzalıyorum. Bu onay, ilgili hiçbir kanun ve yönetmeliği geçersiz kılmaz.

Bu formun imzalı ve tarihli bir kopyası bana verildi.

VELİ VEYA VASİNİN		İMZASI
ADI ve SOYADI		
ADRESİ		
TEL- FAKS		

TARİH		
-------	--	--

(15 yaş üstündeki öğrenciler için)

Bu bilgilendirilmiş olur belgesini okudum ve anladım. Bu anket formunu cevaplamayı kabul ediyorum ve bu onay belgesini kendi hür irademle imzalıyorum. Bu onay, ilgili hiçbir kanun ve yönetmeliği geçersiz kılmaz.

GÖNÜLLÜ ÖĞRENCİNİN		İMZASI
ADI ve SOYADI		
ADRESİ		
TEL- FAKS		
TARİH		

AÇIKLAMALARI YAPAN ARAŞTIRICININ		İMZASI
ADI ve SOYADI		
TARİH		

RIZA ALMA İŞLEMİNE BAŞINDAN SONUNA KADAR TANIKLIK EDEN KURULUŞ GÖREVLİSİNİN		İMZASI
ADI ve SOYADI		
GÖREVİ		
TARİH		

X-KAYNAKLAR*

(* Bazı yasal düzenlemelerin basılı kaynaklarına ulaşmak mümkün olmadığından; bu kaynaklar, uluslar arası literatürde geçtiği şekliyle, internet kaynağı şeklinde verilmek zorunda kalmıştır)

- 1) Hancı İH. Çocuk suçluluğuna yol açan sosyal bir yara. İzmir Tabip Odası Bülteni 1999; 6: 24-8.

- 2) Oral G. Adli psikiyatri. Soysal Z, Çakalır C, eds; Adli Tıp, Cilt-3 (içinde). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Basımevi ve Film Merkezi, 1999: 1377-572.
- 3) Hong Kong Law Reform Commission. Chapter 2 - The minimum age of criminal responsibility in other jurisdictions. Erişim: <http://www.hklri.org/hk/other/hklrc/reports/2000/05/age-Chapter-2.html> Erişim tarihi: 15 Mart 2010.
- 4) Polat O. Çocuk suçluluğu. Erişim: <http://www.hukukcu.org/>. Erişim tarihi: 15 Mart 2010.
- 5) T. C. Adalet Bakanlığı. 765 sayılı mülga Türk Ceza Kanunu. Erişim: <http://www.ceza-bb.adalet.gov.tr/mevzuat/765.htm>. Erişim tarihi: 12 Mart 2010.
- 6) Türkiye Büyük Millet Meclisi. 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu. Erişim: <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k5237.html>. Erişim tarihi: 12 Mart 2010.
- 7) T. C. Adalet Bakanlığı. Çocuk Koruma Kanunu. Erişim: <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/1527.html>. Erişim tarihi: 12 Mart 2010.
- 8) Erdoğan A, Balcıoğlu İ. Çocuk ve ergenlerde adli psikiyatri. Türkiye Klinikleri Psikiyatri Dergisi 2003; 4(2): 101-7.
- 9) Dizman H, Gültekin G, Cantürk G. Aile ilişkilerinin çocuk suçluluğuna etkisi. Adli Psikiyatri Dergisi 2005; 2(1): 9-15.
- 10) Çelik DŞ. Çocuk suçluluğunda ailenin rolü. Polis Dergisi 2003; 9(11): e16.
- 11) Kepenekçi YK, Özcan AY. Okullarda suçun önlenmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 2000; 33(1): 153-63.
- 12) Güleç G, Yenilmez Ç, Balcı YG, ve ark. Çocuk suçluluğunda sosyodemografik özellikler. Klinik Adli Tıp 2001; 1(2): 69-80.

- 13) Fişek AG, Çiner CU, Akpınar T. Çocuk Suçluluğu'nda öncü çalışmalar ve iki doktora tezi. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 2008; 57(2): XVII.
- 14) Elgaz Y. Çocuk suçlarının ceza muhakemesi sürecinin İngiltere ve Türkiye bağlamında incelenmesi. Çağın Polisi Dergisi 2009; 8(95): 43-7.
- 15) Tomovic VA. Definitions in Sociology: Convergence, Conflict and Alternative Vocabularies, 1st ed. St. Catherines, Ontario: Diliton Publications Inc, 1979: 195-8.
- 16) Kaner S. Suçluluğu açıklayan yaklaşımlar. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 1992; 25(2): 473-96.
- 17) Gane M. On Durkheim's Rules of sociological method. London: Routledge, 1988: 15-16.
- 18) Göç L. Çocuk suçluluğu ve polisin yaklaşımı [Tez]. Kahramanmaraş: Sütçü İmam Üniversitesi. 2006: 14.
- 19) Balçioğlu İ. Şiddet ve Toplum. İstanbul. Bilge Yayınları, 2001: 203.
- 20) Tuğ A, Balseven A, Özdemir Ç, ve ark. 1996-1999 Çocuk suçluluğu profili. 9. Ulusal Adli Tıp Günleri Paneller ve Poster Sunuları Kitabı. İstanbul. 2001: 80-3.
- 21) Karagöz YM. Atılğan M, Sargın OÖ, ve ark. Antalya'da suç işlediği iddia edilen çocukların sosyodemografik özellikleri. 10. Ulusal Adli Tıp Günleri Paneller ve Poster Sunuları Kitabı. İstanbul. 2003: 148-54.
- 22) Aşık H. Viktimoloji. Çağın Polisi Dergisi 2003; 2(27): 33-7.
- 23) Aykaç M. Adli Tıp Ders Kitabı, 1. Baskı. İstanbul: Çeliker Matbaası, 1987: 383-401.
- 24) Yavuzer H. Çocuk ve Suç. İstanbul: Altın Kitaplar Kitabevi, 1982: 161-5.
- 25) Aşcan N. Gençlerde suçluluk. II. Ulusal Adli Tıp Günleri- Serbest Bildiriler Kitabı, İstanbul. 1986: 119-24.
- 26) Stone LJ, Church J. Childhood and Adolescence: A Psychology of the Growing Person, 3rd ed. New York: Random House Inc, 1973: 17-32.

- 27)** Aşırdizer M, Cantürk G, Sarı H, ve ark. Puberte, erken adolesan ve geç adolesan dönemi ölümlerinin analizi. 1. Ulusal Adli Tıp Kongresi Kitabı. İstanbul. 1998: 1-12.
- 28)** Koptagel İlal Ü. Tıpsal Psikoloji Tıpta Davranış Bilimleri, 2 Baskı. İstanbul: Fatih Gençlik Vakfı Matbaa İşletmesi, 1984: 351-66.
- 29)** Offer D. In defense of adolescents. JAMA 1987; 257(24): 3407-8.
- 30)** Varış F. Gençlik döneminin psikososyal sorunları, okul çocuğu ve adölesan döneminde sağlık. 7. Pediatri Günleri Raporları. İstanbul. 1986: 51-6.
- 31)** Simmons JE. Psychiatric Examination of Children, 3rd ed. Philadelphia: Lea and Febiger, 1981: 3-4.
- 32)** Simons RC. Stages of Development. In: Simons RC ed. Understanding Human Behavior in Health and Illness, 3rd ed. Baltimore: Williams and Wilkins, 1985: 160.
- 33)** Yörükoğlu A. Gelişim ilkeleri ve çocuk ruhsal gelişimi. Öztürk MO, ed; Ruh Sağlığı ve Hastalıkları (içinde). 2. Baskı. Ankara: Meteksan Ltd Şti, 1983: 86-91.
- 34)** Öztürk O. Psikoanaliz ve Psikoterapi. Ankara: Sevinç Matbaası, 1985: 10.
- 35)** Özüğurlu K. Gençlik döneminde ruhsal bozukluklar, okul çocuğu ve adölesan döneminde sağlık. 7. Pediatri Günleri Raporları. İstanbul. 1986: 73-6.
- 36)** Eccles JS. The development of children ages 6 to 14. The Future of Children - When School Is Out 1999; 9(2): 30-44.
- 37)** Hamburg DA, Nightingale EO, Takanishi R. Facilitating the transitions of adolescence. Council on Adolescent Development. JAMA 1987; 257(24): 3405-6.
- 38)** Köknel Ö. Adolesanın psikolojik sorunları. XXIV Türk Pediatri Kongresi Kitabı. İstanbul. 1986: 9-15.

- 39) Scharfman MA. Puberty and adolescent. In: Simons RC ed. Understanding Human Behavior in Health and Illness, 3rd ed. Baltimore: Williams and Wilkins, 1985: 255-80.
- 40) Kocataş B. Düşük sosyo-ekonomik yapı suç ilişkisi: Malatya'da çocuk suçluluğu. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi 2007; 10(1): 157-86.
- 41) Dönmezer S. Garp memleketlerinde ve memleketimizde çocuk suçluluğunun umumi inkişafı. İş Mecmuası Çocuk Sayısı 1943 (34): 96-126.
- 42) Dönmezer S. Çocuk suçluluğu, nevi, sebep ve sâikleri. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi 1943; 1(2): 227-44.
- 43) Şensoy N. Çocuk Suçluluğu, Küçüklük, Çocuk Mahkemeleri ve İnfaz Müesseseleri. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, 1949: 11-17.
- 44) Tesal RD. Harbin çocuk suçluluğu üzerindeki tesirleri. Adalet Dergisi 1950; 41(1): 67-79.
- 45) Hickey EW. Encyclopedia of Murder and Violent Crime, 1st ed. California: SAGE Publication, 2003: 541-4.
- 46) Sevük HY. Uluslararası Sözleşmelerdeki İlkeler Açısından Çocuk Suçluluğu ile Mücadelede Kurumsal Yaklaşım, 1. Baskı. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım, 1998: 45.
- 47) Avcı M. Tutuklu çocuklar üzerine bir araştırma: çocukların suça yönelmesinde etkili olan toplumsal nedenler ve çözüm önerileri. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 2008; 11(1): e3.
- 48) Miller JD, Lynam DR. Reactive and proactive aggression: similarities and differences. Pers Individ Dif 2006; 41(8): 1469-80.
- 49) Fontaine RG. Applying systems principles to models of social information processing and aggressive behavior in youth. Aggress Violent Behav 2006; 11(1): 64-76.

- 50) Akduman GG, Akduman B, Cantürk G. Ergen suçluluğunda bazı kişisel ve ailesel özelliklerin incelenmesi. *Türk Ped Arş* 2007; 42(4): 156-61.
- 51) Porter R. *English society in the eighteenth century*, 1st ed. London: Penguin Books, 1982: 32.
- 52) Oklahoma Bar Association, Oklahoma Supreme Court, Oklahoma Criminal Court of Appeals, Oklahoma Court of Criminal Appeals. Index to opinion of Supreme Court. *Oklahoma Bar Journal* 1960; 31: 2288
- 53) Hancı İH. *Adli Tıp ve Adli Bilimler*. Ankara: Seçkin Yayıncılık San ve Tic AŞ, 2002: 237-62, 68.
- 54) Atılğan A, Atılğan EÜ. Çocuk hakları paradigması ve çocuk ceza yargılamasına hâkim olan ilkeler açısından Türkiye'deki düzenleme ve uygulamaların değerlendirilmesi [Rapor]. Ankara: İnsan Hakları Ortak Platformu için Kapasite Geliştirme Derneği. 2009: 9-15.
- 55) Çelik C. Çocuk kavramı ve medeni hukuk açısından çocuk haklarının tarihi gelişimi. *E-Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi* 2005; 2: e-4.
- 56) Hancı İH, Eşiyok B. Munchausen by Proxy Sendromu: Vekaleten Hastalık. *STED Sürekli tıp Eğitimi Dergisi* 2000; 9 (6): 221-3.
- 57) Detrick, Sharon, *The United Nations Convention on the Rights of the Child: A Guide to the "Travaux Preparatoires"*. Amsterdam: Martinus Nijhoff Publishers, 1992: 21, 45.
- 58) T. C. Adalet Bakanlığı. *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. Erişim: <http://www.mevzuat.adalet.gov.tr/html/24448.html>. Erişim tarihi: 12 Mart 2010.
- 59) Türkiye Büyük Millet Meclisi. *Türkiye Cumhuriyeti Anayasası*. Erişim: <http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/anayasa.maddeler?p3=67>. Erişim tarihi: 12 Mart 2010.

- 60) Türkiye Büyük Millet Meclisi. Türk Medeni Kanunu. Erişim: <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4721.html>. Erişim tarihi: 12 Mart 2010.
- 61) Aşirdizer M, Güzel S, Yavuz MS. Bir olgu nedeniyle sağır-dilsizde farik-mümeyyizlik kavramı. Klinik Adli Tıp, 2002; 2(1): 7-12.
- 62) Cantürk G, Çocuk suçluluğunda adli psikiyatrik değerlendirme. STED Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi 14 (2): 31-4.
- 63) Onur E. Suçlu çocuklara uygulanan yaptırımlar [Tez]. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi. 1979: 142.
- 64) Gök Ş, Songar A, Özen C, ve ark. 11 yaşını bitirmiş, 15 yaşını doldurmamış olanlarda farik ve mümeyyizlik kavramı. 2. Ulusal Adli Tıp Günleri Kitabı. Bursa. 1986: 13-40.
- 65) Dinçmen K. TCK'nun 54. maddesi karşısında farik ve mümeyyiz olma kavramının adli psikiyatri açısından irdelenmesi. Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu Kitabı. İstanbul. 1993: 247-50.
- 66) Tüzün B, Elmas İ, İnce H, ve ark. Bir olgu nedeniyle farik ve mümeyyizlik kavramının irdelenmesi. Adli Tıp Bülteni 1997; 2(3): 135-8.
- 67) Akçay M. Adli Tıp Ders Kitabı, 2. baskı. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri, 1993: 292-8.
- 68) Erdem F. Ceza hukukunda hakkın kullanılması. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 1990; 41(1): 5-17.
- 69) İçel K. Güvenlik sorunu ve ceza hukuku. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 2006; 5(10):109-14.
- 70) Günaydın G, Demirci Ş, Doğan KH. Konya Adli Tıp Şube Müdürlüğü'ne 1998-2002 yılları arasında farik-mümeyyizlik muayenesine gönderilen 1249 olgunun değerlendirilmesi. 10. Ulusal Adli Tıp Günleri Paneller ve Poster Sunuları Kitabı. İstanbul. 2003: 263-9.

- 71) Yavuz C, Hancı H, Çakmak A ve ark. 1991-1993 yılları arasında İzmir'de çocuk suçluluğu. 1. Adli Bilimler Kongresi, Kongre Kitabı. Adana.1994: 151-4.
- 72) Dirol F, Cantürk G, Küçük H. 1997-1999 yıllarında Elazığ ili Adli Tıp Şube Müdürlüğünde farik ve mümeyyizlik muayenesi yapılan olguların değerlendirilmesi. Yıllık Adli Tıp Toplantıları Kitabı. Antalya. 2002: 286-9.
- 73) Gündoğmuş ÜN, Çolak B, Boz H ve ark. 1996-2001 yılları arasında Kocaeli'nde yapılan farik-i mümeyyizlik muayenelerinin değerlendirilmesi. Adli Tıp Dergisi, 2003; 17(2): 1-7.
- 74) Yücel Beyaztaş F, Kuğu N, Analan E ve ark. Suç işledikleri iddiasıyla muayeneye gönderilen çocuk ve ergenlerde sosyodemografik ve klinik özelliklerin değerlendirilmesi. Adli Tıp Bülteni, 2000; 5(2) 70-5.
- 75) Karagöz Y.M. Antalya'da çocuk suçluluğu: 225 olguluk bir anket çalışması. 8. Ulusal Adli Tıp Günleri Poster Sunuları Kitabı. Antalya. 1995; 155-60.
- 76) Bilgili M, Kar H, Yavuz E ve ark. Farik mümeyyizlik, gasp ve hırsızlık. Adli Tıp Dergisi, 2002; 16(1): 18-22.
- 77) Tanrıöver Kandil S, Hocaoglu Ç, Bağdatlı H ve ark. Son dört yılda KTÜ Tıp Fakültesi Çocuk Psikiyatrisi'ne başvuran adli olguların değerlendirilmesi. Klinik Adli Tıp, 2002; 2(2): 1-6.
- 78) Tunalı İ, Kendi Ö, Bilge Y ve ark. Ankara Üniversitesi Adli Tıp Anabilim Dalı'na 1989-1993 tarihleri arasında mahkemelerce fark ve temyiz muayenesinin yapılması için gönderilen 50 vakada çocuk suçluluğunun değerlendirilmesi. 1. Ulusal Adli Tıp Kongresi Poster Sunuları Kitabı. İstanbul. 1994; 363-67.
- 79) Yağmur F, Renklidağ T, Cantürk G. Ankara Üniversitesinde 1992-2002 yılları arasında yapılan farik ve mümeyyizlik muayenelerinin değerlendirilmesi. Adli Psikiyatri Dergisi, 2004; 1(1): 15-20.

- 80)** Gamsız Bilgin N, Avcı A, Çekin N ve ark. Farik-i mümeyyizlik muayenesi için gönderilen çocukların biyopsikososyal özellikleri. Adli Tıp Bülteni 2001; 6(3): 103-10.
- 81)** Aydın B, Turla A, Kocakaya M ve ark. Samsun'da suç işlediği iddiası ile Emniyet Müdürlüğü'ne gelen/getirilen çocuklar. Adli Psikiyatri Dergisi, 2004; 1(3): 45-53.
- 82)** Karagöz Y.M, Atılgan M. Antalya'da 1987-1993 yıllarında farik-i mümeyyizlik muayenesi yapılan 1408 olgunun retrospektif değerlendirilmesi. 1. Ulusal Adli Tıp Kongresi Poster Sunuları Kitabı. İstanbul. 1994; 357-62.
- 83)** Savran B, Çekin N, Özdemir M.H ve ark. Adana'da 1994 yılında farik-i mümeyyizlik muayeneleri yapılan olguların değerlendirilmesi. Antalya. 1995; 289-93.
- 84)** Robins LN, Regier DA. Psychiatric disorders in America: the epidemiologic catchment area study. New York: The Free Press, 1991: 258-81.
- 85)** Kessler RC, McGonagle KA, Zhao S, et al. Lifetime and 12-month prevalence of DSM-III-R psychiatric disorders in the United States. Results from the National Comorbidity Survey. Arch Gen Psychiatry 1994; 51(1): 8-19.
- 86)** Bohman M, Cloninger CR, Sigvardsson S, et al. Predisposition to petty criminality in Swedish adoptees. I. Genetic and environmental heterogeneity. Arch Gen Psychiatry 1982; 39(11): 1233-41.
- 87)** Sigvardsson S, Cloninger CR, Bohman M, et al. Predisposition to petty criminality in Swedish adoptees. III. Sex differences and validation of the male typology. Arch Gen Psychiatry 1982; 39(11): 1248-53.
- 88)** Çöpür M, Elmas İ, Can Y. Madde bağımlılığı ve antisosyal kişilik. Kriz Dergisi 1996; 3(1-2): 194-6.
- 89)** Cardwell M, Flanagan C. Psychology AS: The Complete Companion. Cheltenham: Nelson Thornes, 2005: 60-3.

- 90) Little A. Parental deprivation, separation and crime: a test on adolescent recidivist. *Br J Criminol* 1965; 5(4): 419-30.
- 91) Blum HM, Boyle MH, Offord DR. Single-parent families: child psychiatric disorder and school performance. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 1988; 27(2): 214-9.
- 92) Bowker LH, Klein MW. The etiology of female juvenile delinquency and gang membership: a test of psychological and social structural explanations. *Adolescence* 1983; 18(72): 739-51.
- 93) Friedman CJ, Mann F, Friedman AS. A profile of juvenile street gang members. *Adolescence* 1975; 10(40): 563-607.
- 94) Thornberry TP, Freeman-Gallant A, Lizotte AJ, et al. Linked lives: the intergenerational transmission of antisocial behavior. *J Abnorm Child Psychol* 2003; 31(2): 171-84.
- 95) Kocadaş B. Düşük sosyo-ekonomik yapı suç ilişkisi: Malatya'da çocuk suçluluğu. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi* 2007; 1: 157-86.
- 96) Gönültaş MB. Adana ilinde mala ve şahsa karşı suç işleyen çocukların sosyodemografik özelliklerinin ortaya konulması [TEZ]. Çukurova Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Adli Tıp Anabilim Dalı. 14-8.
- 97) Paetsch JJ, Bertrand LD. The relationship between peer, social, and school factors, and delinquency among youth. *J Sch Health* 1997; 67(1): 27-32.
- 98) Polat O. *Adli Tıp*. İstanbul: Der Yayınları. 2000: 422-38.
- 99) Warr M. Parents, pers and delinquency. *Social Forces* 1993; 72(1): 247-64.
- 100) Elliot FA. Neurological aspects of antisocial behavior. In: Reid WH, ed. *The Psychopath: A Comprehensive Study of Antisocial Disorders and Behaviors*. New York: Brunner/Mazel, 1978: 146-89.
- 101) American Academy of Pediatrics. Children, adolescents, and television, *Pediatrics* 2001; 107 (2): 423-6.

- 102)** Arslan F, Ünal AS, Güler H, ve ark. Okul çağı çocuklarının televizyon izleme alışkanlıklarının incelenmesi. TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni 2006; 5 (6): 391-401.
- 103)** Yalçın SS, Tuğrul B, Naçar N, ve ark. Factors that affect television viewing time in preschool and primary school children. *Pediatrics International* 2002; 44: 622–7.
- 104)** Strasburger VC, Donnerstein E. Children, adolescents, and the media: issues and solutions. *Pediatrics* 1999; 103(1): 129–38.